

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΠΜΣ – ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: *«Ενεργειακή διπλωματία στην Ανατολική Μεσόγειο: πολιτικές πρακτικές της Ε.Ε. έναντι των περιφερειακών εντάσεων και του ανταγωνισμού πόρων»*

ΕΠΙΒΛΕΨΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ: Κ. ΜΠΟΤΣΙΟΥ

ΟΝΟΜ/ΝΥΜΟ ΦΟΙΤΗΤΡΙΑΣ: ΚΑΠΟΥΡΑΝΗ ΕΙΡΗΝΗ (ΜΘ23017)

Το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος. / the intellectual work fulfilled and submitted based on the delivered master thesis is exclusive property of mine personally. Appropriate credit has been given in this diploma thesis regarding any information and material included in it that have been derived from other sources. I am also fully aware that any misrepresentation in connection with this declaration may at any time result in immediate revocation of the degree title.

Ειρήνη Καπουράνη



Ευχαριστίες

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του ΠΜΣ «Διεθνείς και Ευρωπαϊκές Σπουδές» του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών της Σχολής Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιά. Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέβαλαν στην ολοκλήρωση των σπουδών μου και της παρούσας διπλωματικής εργασίας με την ανεκτίμητη υποστήριξη και την καθοδήγησή τους να έχει υπάρξει ουσιαστικής σημασίας ώστε να καταστεί δυνατό αυτό το επίτευγμα, ούσα πραγματικά ευγνώμων για τη συνεισφορά τους.

Θα ήθελα να επωφεληθώ αυτής της ευκαιρίας για να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στην επιβλέπουσα καθηγήτρια μου, κ. Κωνσταντίνα Μπότσιου. Ήταν μεγάλο προνόμιο να επιβλέπει τη διπλωματική μου εργασία και είμαι ειλικρινά ευγνώμων για την αξιοσημείωτη ευκαιρία να εξερευνήσω ένα τόσο συναρπαστικό θέμα. Η καθοδήγηση και η σταθερή υποστήριξή της ήταν απίστευτα πολύτιμες καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών και εκτιμώ βαθύτατα τον πλούτο γνώσεων που μοιράστηκε απλόχερα μαζί μου.

Ειδικότερα, θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στην οικογένειά μου, η οποία ήταν μια απίστευτη πηγή ενθάρρυνσης και υποστήριξης σε όλη τη διάρκεια της εκπαιδευτικής μου διαδρομής. Η ακλόνητη πίστη τους σε μένα και η άνευ όρων αγάπη τους, διαμόρφωσαν βαθιά την αποφασιστικότητά μου να πετύχω. Είμαι πραγματικά ευγνώμων για τις αμέτρητες θυσίες, την καθοδήγηση και τη φροντίδα τους, καθώς και για την ακλόνητη πίστη τους στις ικανότητές μου, ακόμη και σε περιόδους αμφιβολίας για τον εαυτό μου. Η συνεχής παρουσία τους, όχι μόνο κατά τη διάρκεια των ακαδημαϊκών μου προσπαθειών, αλλά και σε όλη μου τη ζωή, υπήρξε για μένα ένας αξιόλογος πυλώνας δύναμης.

Τέλος, οφείλω ένα μεγάλο ευχαριστώ στους αγαπημένους μου φίλους για την υπομονή και την ενσυναίσθηση που επέδειξαν σταθερά καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής μου εργασίας, ενθαρρύνοντάς με και βοηθώντας με ουσιαστικά σε αυτή μου την προσπάθεια.

Πίνακας Περιεχομένων

Ευχαριστίες	2
Περίληψη	4
Abstract	5
Εισαγωγικά Προλεγόμενα	5
Κεφάλαιο 1: Η ενεργειακή ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Προκλήσεις και Προοπτικές	7
1.1. Η έννοια της Ενεργειακής Ασφάλειας	7
1.2. Πρωτοβουλίες της Ε.Ε. για τη Διασφάλιση της Ενεργειακής Εφοδιαστικής Ασφάλειας	8
1.3. Η Ενεργειακή Εξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία.....	11
Κεφάλαιο 2: Ενεργειακές Εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο και οι Επιπτώσεις στην Ασφάλεια Εφοδιασμού της Ευρώπης.....	13
2.1. Οι Ενεργειακοί Πόροι της Ανατολικής Μεσογείου.....	13
2.2. Ενεργειακά Κοιτάσματα στην Ανατολική Μεσόγειο: Προοπτικές για την Ασφάλεια Εφοδιασμού της Ευρώπης.....	21
Κεφάλαιο 3: Ανατολική Μεσόγειος και η Εκμετάλλευση της Ενέργειας.....	23
3.1. Κύπρος	24
3.2. Ενεργειακή Στρατηγική και Οικονομική Ανάπτυξη της Κύπρου.....	25
3.3. Αξιοποίηση Ενεργειακών Πόρων στην ΑΟΖ της Κύπρου: Ευκαιρίες και Προκλήσεις	26
3.4. Οικόπεδα Αφροδίτη, Ταμάρ και Λεβαντίνη.....	28
3.5. Ο Διασυνδεδημένος Αγωγός Eastern Mediterranean (EASTMED)	28
3.6. Διεθνείς Διασυνδέσεις Ηλεκτρικής Ενέργειας.....	32
3.7. Εξελίξεις στη Μέση Ανατολή και Ενεργειακή Ασφάλεια.....	32
Κεφάλαιο 4: Ενεργειακή Διπλωματία στην Ανατολική Μεσόγειο: Οι Περιπτώσεις των Αγωγών Ηλεκτρικής Διασύνδεσης EuroAsia και EuroAfrica Interconnector.....	33
4.1. Εισαγωγή.....	33
4.2. Ο αγωγός ηλεκτρικής διασύνδεσης “EuroAsia Interconnector” (Ισραήλ-Κύπρος-Ελλάδα)	34
4.3. Ο αγωγός ηλεκτρικής διασύνδεσης “EuroAfrica Interconnector” (Αίγυπτος-Κύπρος-Ελλάδα).....	36
4.4. Τα οφέλη της «διπλωματίας των αγωγών» στην υφιστάμενη πραγματικότητα.....	37
4.5. Προτάσεις πολιτικής	39
Κεφάλαιο 5: Ανατολική Μεσόγειος και Κύπρος	40
5.1. Κύπρος - Ισραήλ – Αίγυπτος - Τουρκία.....	40
5.2 Η Ενεργειακή Ασφάλεια υπό το πρίσμα της Θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων.....	42

<i>Κεφάλαιο 6: Συγκρούσεις και Συνεργασίες στον Ενεργειακό Τομέα στην Ανατολική Μεσόγειο – Ο Ρόλος των Περιφερειακών και μη Περιφερειακών Δυνάμεων</i>	<i>43</i>
<i>6.1. Εισαγωγή.....</i>	<i>43</i>
<i>6.2. Η Γεωπολιτική Σημασία της Ανατολικής Μεσογείου</i>	<i>44</i>
<i>6.3. Ανατολική Μεσόγειος και Ενεργειακή Γεωπολιτική.....</i>	<i>50</i>
<i>6.4. Διεθνής Αγώνας για την Αξιοποίηση Κοιτασμάτων Φυσικού Αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο – Εναλλακτικές Λύσεις και Εμπόδια.....</i>	<i>51</i>
<i>6.5. Εν κατακλείδι.....</i>	<i>58</i>
<i>Συμπεράσματα.....</i>	<i>59</i>
<i>Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία και Αρθρογραφία.....</i>	<i>61</i>
<i>Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία και Αρθρογραφία</i>	<i>62</i>

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει την ενεργειακή διπλωματία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ανατολική Μεσόγειο, με ιδιαίτερη έμφαση στις στρατηγικές της για την αντιμετώπιση των περιφερειακών εντάσεων και του ανταγωνισμού σχετικά με τους ενεργειακούς πόρους. Η συνεχιζόμενη επιθετικότητα από τη Ρωσία στην Ουκρανία έχει οδηγήσει σε σημαντικές ανθρωπιστικές και οικονομικές προκλήσεις, καθώς και σε μια έκτακτη ενεργειακή κρίση εντός της ΕΕ. Υπό το φως αυτών των συνθηκών, τα κράτη μέλη επιδιώκουν προληπτικά να εφαρμόσουν μέτρα όπως η μείωση της ζήτησης ενέργειας, η ενίσχυση της ασφάλειας του εφοδιασμού και η θέσπιση ελέγχων τιμών, με στόχο τη μείωση της εξάρτησης από τη ρωσική ενέργεια και τη διασφάλιση σταθερού ενεργειακού εφοδιασμού. Ωστόσο, η κατάσταση στην Ανατολική Μεσόγειο περιπλέκεται από τις γεωπολιτικές εντάσεις που εμπλέκονται τόσο περιφερειακοί όσο και εξωτερικοί παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων της Ελλάδας, της Τουρκίας, του Ισραήλ, της Αιγύπτου και των Ηνωμένων Πολιτειών, ιδίως λόγω των διαφορών για τις Αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες (ΑΟΖ). Δίνεται έμφαση στην εξέταση διακρατικών πρωτοβουλιών όπως οι αγωγοί EastMed και ο EuroAsia και EuroAfrica Interconnector, που έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν την ενεργειακή συνεργασία και ασφάλεια εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ταυτόχρονα, η συζήτηση εμβαθύνει στην πολυπλοκότητα της αβεβαιότητας στις ΑΟΖ και υπογραμμίζει τη σημασία της ενεργειακής διπλωματίας για την προώθηση της σταθερότητας. Τα ευρήματα υποδηλώνουν ότι, παρά τις υπάρχουσες εντάσεις, οι ενεργειακοί πόροι έχουν τη δυνατότητα να χρησιμεύσουν ως καταλύτης για την ειρήνη και τη συνεργασία στην περιοχή με απαραίτητη την εφαρμογή ειδικών πολιτικών για την ενίσχυση της διακρατικής συνεργασίας.

Λέξεις- Κλειδιά: Ενεργειακή Διπλωματία, Ανατολική Μεσόγειος, Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ), Γεωπολιτική Σταθερότητα, Ευρωπαϊκή Ένωση, Αγωγός EastMed, EuroAfrica

Abstract

This thesis examines the European Union's energy diplomacy in the Eastern Mediterranean, with particular emphasis on its strategies to address regional tensions and competition over energy resources. The ongoing aggression by Russia in Ukraine has led to significant humanitarian and economic challenges, as well as an extraordinary energy crisis within the EU. In the light of these circumstances, Member States are proactively seeking to implement measures such as reducing energy demand, enhancing security of supply and introducing price controls, with the aim of reducing dependence on Russian energy and ensuring stable energy supplies. However, the situation in the Eastern Mediterranean is complicated by geopolitical tensions involving both regional and external actors, including Greece, Turkey, Israel, Egypt and the United States, in particular due to disputes over Exclusive Economic Zones (EEZs). Emphasis is placed on examining transnational initiatives such as the EastMed pipelines and the EuroAsia and EuroAfrica Interconnector, which have the potential to enhance energy cooperation and security within the European Union. At the same time, the discussion delves into the complexity of uncertainty in EEZs and underlines the importance of energy diplomacy in promoting stability. The findings suggest that, despite existing tensions, energy resources have the potential to serve as a catalyst for peace and cooperation in the region, with the necessary implementation of specific policies to enhance transnational cooperation.

Keywords: Energy Diplomacy, Eastern Mediterranean, Exclusive Economic Zone (EEZ), Geopolitical Stability, European Union, EastMed Pipeline, EuroAfrica Interconnector, EuroAsia Interconnector, Liquefied Natural Gas (LNG), Transnational Cooperation between Greece, Israel, and Cyprus

Εισαγωγικά Προλεγόμενα

Το 2017, η Ευρωπαϊκή Ένωση εφάρμοσε τον Κανονισμό 1938¹ για τη θέσπιση μέτρων που στοχεύουν στην ενίσχυση της ασφάλειας του εφοδιασμού με φυσικό αέριο ενώ ταυτόχρονα αγωνίζεται για ανταγωνιστικές τιμές αγοράς στον ενεργειακό τομέα. Ωστόσο, τους τελευταίους μήνες παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση της παγκόσμιας ζήτησης, λόγω της οικονομικής ανάκαμψης μετά την πανδημία του COVID-19, που οδήγησε σε αξιοσημείωτες αυξήσεις στις τιμές του φυσικού αερίου. Επιπλέον, η άνευ προηγουμένου εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία έχει εγείρει ανησυχίες σχετικά με την αξιοπιστία της προμήθειας φυσικού αερίου στα κράτη μέλη από τη Ρωσία. Ως αποτέλεσμα, τα μέτρα που εγκρίθηκαν το 2017 αναγνωρίστηκαν ως ανεπαρκή για τη διασφάλιση της ασφάλειας του ευρωπαϊκού ενεργειακού εφοδιασμού. Το επίπεδο εξάρτησης από τις ρωσικές πηγές ενέργειας έχει γίνει τόσο έντονο που η Κοινότητα

¹ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2017/1938, Σχετικά με τα μέτρα κατοχύρωσης της ασφάλειας εφοδιασμού με φυσικό αέριο και με την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 994/2010. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32017R1938>. Last accessed: 28 September 2024.

θεώρησε πρόκληση να καταδικάσει δημόσια την παράνομη εισβολή στην Ουκρανία. Επιπλέον, θα πρέπει να τονιστεί ότι η Ανατολική Μεσόγειος αναγνωρίζεται ευρέως ως περιοχή σημαντικής γεωπολιτικής και γεωοικονομικής σημασίας, ιδιαίτερα υπό το φως των πρόσφατων ανακαλύψεων ενεργειακών πόρων, συμπεριλαμβανομένων των κοιτασμάτων φυσικού αερίου. Αυτές οι εξελίξεις έχουν τοποθετήσει την περιοχή ως πιθανή εναλλακτική πηγή για την ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο πλαίσιο των συνεχιζόμενων κρίσεων εφοδιασμού, των γεωπολιτικών εντάσεων και των πιεστικών προκλήσεων της κλιματικής αλλαγής, υπάρχει αυξανόμενη ανάγκη για βιώσιμες και αξιόπιστες ενεργειακές λύσεις. Η Ανατολική Μεσόγειος θα διαδραματίσει ζωτικό ρόλο στην αντιμετώπιση ορισμένων από αυτές τις προκλήσεις μέσω των άφθονων ενεργειακών πόρων της. Καθώς η Ευρώπη εξελίσσεται στην αυξανόμενη εξάρτησή της από το ρωσικό φυσικό αέριο εν μέσω της πρόσφατης κρίσης μεταξύ Ρωσίας και Ουκρανίας, γίνεται ολοένα και πιο σημαντικό να εξερευνηθεί εναλλακτικούς προμηθευτές ενέργειας. Αυτό οδήγησε σε μια εκ νέου εστίαση στις ευκαιρίες στην Ανατολική Μεσόγειο. Ταυτόχρονα, η περιοχή παραμένει κομβικό σημείο για μακροχρόνιες συγκρούσεις, ιδίως όσον αφορά τις διαφορές για τις θαλάσσιες Αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες (ΑΟΖ), οι οποίες έχουν αποκτήσει επείγουσα ανάγκη λόγω των σημαντικών διαθέσιμων ενεργειακών πόρων. Υπό το πρίσμα αυτών των γεωπολιτικών περιπλοκών, είναι απαραίτητο να καλλιεργηθεί μια ισχυρή ενεργειακή διπλωματία ικανή να προάγει την περιφερειακή σταθερότητα και διευκολύνει την υπεύθυνη και αποτελεσματική ανάπτυξη αυτών των πολύτιμων πόρων.

Η ενεργειακή διπλωματία στην Ανατολική Μεσόγειο έχει αναχθεί σε σημαντικό μέσο πολιτικής, καθώς η Ευρωπαϊκή Ένωση προσπαθεί να ενισχύσει την ενεργειακή της αυτονομία και να ενισχύσει τις εταιρικές σχέσεις στην περιοχή μέσω πρωτοβουλιών όπως οι αγωγοί EastMed και τα έργα διασύνδεσης ηλεκτρικής ενέργειας, συμπεριλαμβανομένου του EuroAsia και EuroAfrica Interconnector. Αυτές οι πρωτοβουλίες αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του ευρύτερου ευρωπαϊκού πλαισίου ενεργειακής πολιτικής, το οποίο στοχεύει στη μείωση της εξάρτησης από συγκεκριμένους προμηθευτές και στην προώθηση μιας πράσινης μετάβασης, προσφέροντας έτσι μια νέα προοπτική για ειρήνη και σταθερότητα σε αυτόν τον ευαίσθητο γεωπολιτικό τομέα.

Ο πρωταρχικός στόχος αυτής της εργασίας είναι να διερευνήσει την ενεργειακή διπλωματία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ανατολική Μεσόγειο. Επιδιώκει να αναλύσει τις στρατηγικές που εφαρμόζει η Ε.Ε. να αντιμετωπίσει τις περιφερειακές εντάσεις και τον ανταγωνισμό όσον αφορά τους ενεργειακούς πόρους, εξετάζοντας παράλληλα τις προσπάθειες για μείωση της ενεργειακής εξάρτησης από τη Ρωσία. Επιπλέον, υπογραμμίζεται η σημασία των διακρατικών πρωτοβουλιών, όπως οι αγωγοί EastMed, EuroAsia και EuroAfrica Interconnector, και εξετάζεται ος ζωτικός ρόλος της ενεργειακής διπλωματίας στην ενίσχυση της σταθερότητας στην περιοχή, παρά τις επικρατούσες γεωπολιτικές προκλήσεις.

Στο Κεφάλαιο 1, θα διερευνήσουμε την έννοια της ενεργειακής ασφάλειας και τις στρατηγικές που εφαρμόζει η ΕΕ για να διασφαλίσει την ενεργειακή της επάρκεια, ενώ θα εξετάσουμε επίσης τις επιπτώσεις της εξάρτησης από τη Ρωσία και τις προσπάθειες αναζήτησης εναλλακτικών πηγών και διασυνδέσεων. Στο επόμενο κεφάλαιο, θα αξιολογήσουμε τα

ενεργειακά κοιτάσματα στην Ανατολική Μεσόγειο και θα αναλύσουμε πώς μπορούν να συμβάλουν στην ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας της ΕΕ, ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης. Προχωρώντας στο Κεφάλαιο 3, θα περιγράψουμε τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που σχετίζονται με την εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων στην περιοχή, με ιδιαίτερη έμφαση στην Κύπρο και τους πολύτιμους πόρους της, συμπεριλαμβανομένων των κοιτασμάτων Αφροδίτης, Ταμάρ και Λεβαντίνης. Στο Κεφάλαιο 4, θα τονίσουμε τη σημασία των ηλεκτρικών διασυνδέσεων για την προώθηση της διπλωματίας, τονίζοντας τον ρόλο τους στην ενίσχυση της συνεργασίας και της ασφάλειας στην περιοχή. Στο Κεφάλαιο 5, θα διερευνήσουμε τον ρόλο της Κύπρου και τις διμερείς σχέσεις της με το Ισραήλ, την Αίγυπτο και την Τουρκία, ενώ θα αξιολογήσουμε επίσης τη σημασία της ενεργειακής ασφάλειας της Κύπρου μέσα από το πρίσμα των Διεθνών Σχέσεων. Τέλος, στο Κεφάλαιο 6, θα εξετάσουμε τη γεωπολιτική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου, τη δυναμική των συγκρούσεων και της συνεργασίας και τη συμμετοχή περιφερειακών και διεθνών δυνάμεων στην εκμετάλλευση των φυσικών πόρων. Θα ολοκληρώσουμε με προβληματισμούς για την πρόσφατη ενεργειακή κρίση και τα ενεργειακά κοιτάσματα που βρέθηκαν στην Ανατολική Μεσόγειο.

Κεφάλαιο 1: Η ενεργειακή ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης – Προκλήσεις και Προοπτικές

1.1. Η έννοια της Ενεργειακής Ασφάλειας

Ως ενεργειακή ασφάλεια ορίζουμε την ικανότητα παροχής επαρκών ποσοτήτων διαφόρων μορφών ενέργειας σε δίκαιες και λογικές τιμές². Η ενεργειακή ασφάλεια αποτελεί σημαντικό μέλημα για την παγκόσμια οικονομία και πρέπει να αντιμετωπιστεί παράλληλα με άλλους σημαντικούς στόχους, όπως η προώθηση της οικονομικής ανάπτυξης και η προώθηση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας. Από την πρώτη πετρελαϊκή κρίση του 1973-1974, η ενέργεια έχει αναλάβει εξέχοντα ρόλο στις διεθνείς σχέσεις, με την ενεργειακή ασφάλεια να συνδέεται στενά με την έννοια της ενεργειακής ανεξαρτησίας³.

Για να αποκτήσει ένα κράτος δύναμη και ανεξαρτησία στον ενεργειακό τομέα, είναι απαραίτητο να διαθέτει επαρκείς φυσικούς πόρους για να καλύψει τις ενεργειακές του απαιτήσεις. Η σημασία της κατοχής κρίσιμων πρώτων υλών, ιδιαίτερα του πετρελαίου, έχει τονιστεί στη διεθνή βιβλιογραφία από τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, σε μεγάλο βαθμό λόγω του κρίσιμου ρόλου που έπαιξε το πετρέλαιο στην έκβαση του πολέμου. Ο έλεγχος σε σημαντικούς ενεργειακούς πόρους όχι μόνο ενισχύει την οικονομική ισχύ ενός κράτους αλλά ενισχύει επίσης τη στρατιωτική του ισχύ και τη γεωπολιτική του επιρροή. Ένα αξιοσημείωτο

² Bielecki J. Energy Security: Is the wolf at the door?, The Quarterly Review of Economics and Finance, (Vol.42, Iss.2, p.235-250), Summer. 2002 <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1062976902001370>.

³ Σταματοπούλου, Θ. Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας στις διεθνείς σχέσεις και τα ζητήματα των προκλήσεων και της εκμετάλλευσης των ενεργειακών φυσικών πόρων σε Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειο, Ερευνητική Εργασία Νο.5, ΚΕΔΙΣΑ, Αθήνα, 2018

παράδειγμα αυτού συνέβη τον Ιανουάριο του 2006, όταν η Ρωσία πήρε την απόφαση να σταματήσει τις προμήθειες φυσικού αερίου στην Ουκρανία εν μέσω διαφωνιών ως προς τις τιμές. Πριν από αυτό το γεγονός, η τελευταία σημαντική πρόκληση που αντιμετώπισε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα όσον αφορά τον ενεργειακό εφοδιασμό συνέβη κατά τη διάρκεια των πετρελαϊκών κρίσεων του 1973-1974⁴.

Ως αποτέλεσμα, η ενεργειακή ασφάλεια, ιδίως η διαφοροποίηση των πηγών και των οδών εφοδιασμού, δεν δόθηκε υψηλή προτεραιότητα στην ευρωπαϊκή πολιτική ατζέντα. Τα αρχικά μέτρα ενεργειακής ασφάλειας εισήχθησαν το 2006, συμπίπτοντας με την πρώτη ρωσική κρίση εφοδιασμού με φυσικό αέριο.⁵

Αναμένεται ότι η Ευρώπη μπορεί να αντιμετωπίσει πρόσθετες οικονομικές προκλήσεις εάν η Ρωσία επιλέξει να διακόψει άλλη μια παροχή φυσικού αερίου τον χειμώνα του 2008-2009, επικαλούμενη κατηγορίες κατά της Ουκρανίας για κλοπή. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, η ΕΕ αναγνώρισε σαφώς ότι η Ρωσία χρησιμοποιούσε τις προμήθειες φυσικού αερίου ως εργαλείο για την άσκηση πολιτικής επιρροής στις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Υπό το πρίσμα αυτό, θα ήταν συνετό για την ΕΕ να εφαρμόσει μέτρα για τη διασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού των κρατών μελών της.⁶

1.2. Προτοβουλίες της Ε.Ε. για τη Διασφάλιση της Ενεργειακής Εφοδιαστικής Ασφάλειας

Ως απάντηση στις σημαντικές διασυνοριακές προκλήσεις σχετικά με την ασφάλεια του εφοδιασμού στους τομείς του δυσικού αερίου και της ηλεκτρικής ενέργειας, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει αναπτύξει προσεκτικά τη σχετική νομοθεσία. Ειδικότερα, στον τομέα του φυσικού αερίου, οι αρχικές ουσιαστικές πρωτοβουλίες που στοχεύουν στην ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας εντοπίζονται στον Κανονισμό 994/2010⁷. κανονισμός αυτός αποσκοπεί στη θέσπιση μιας πολιτικής ενεργειακής ασφάλειας για την Ένωση ως απάντηση στη σημαντική ενεργειακή κρίση που σημειώθηκε στην Ευρώπη τον χειμώνα του 2008-2009⁸. Το 2016, η Επιτροπή πρότεινε τρία σημαντικά μέτρα με στόχο την ενίσχυση της ασφάλειας εφοδιασμού των δήμων με φυσικό αέριο, στο πλαίσιο των προσπαθειών της για τη θέσπιση κοινής ενεργειακής πολιτικής για την αντιμετώπιση κρίσεων⁹:

⁴ Maris, G. και Flouros, F. The Green Deal, National Energy and Climate Plans in Europe: Member States' Compliance and Strategies. Administrative Sciences, 2021. <https://doi.org/10.3390/admsci11030075> σελ 5-6.

⁵ Mathioulakis, M. Aspects of the Energy Union: Application and Effects of European Energy Policies in SE Europe and Eastern Mediterranean, Palgrave macmillan, Springer Nature Switzerland, 2021 pp. 18 - 19.

⁶ Simoniya, N., & Torkunov, A. (n.d.). The European Union's energy security and Russia. East View On Demand. Retrieved October 28, 2024, from <https://on-demand.eastview.com/browse/doc/46304670/the-european-union-s-energy-security-and-russia>

⁷ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 994/2010. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32010R0994>. Last accessed: 16 September 2024.

⁸ Prontera, A., The New Politics of Energy Security in the European Union and Beyond, States, Markets, Institutions, Routledge, Taylor and Francis Group, New York 2017.

⁹ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Ενεργειακός εφοδιασμός και ενεργειακή ασφάλεια. Available at: https://what-europe-does-for-me.eu/data/pdf/focus/focus11_el.pdf, pp. 7 – 8. Last accessed: 22 September 2024.

1. Αναθεώρηση του κανονισμού που εκδόθηκε το 2010 με την εισαγωγή της αρχής της αλληλεγγύης σχετικά με την κοινή χρήση φυσικού αερίου σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.
2. Θέσπιση νομοθεσίας για τον έλεγχο των διακυβερνητικών ενεργειακών συμφωνιών με τρίτες χώρες, ώστε να μην δημιουργούνται κίνδυνοι για την εσωτερική αγορά ή τον εφοδιασμό.
3. Δήλωση σχετικά με τη στρατηγική της ΕΕ για την αποθήκευση LNG και φυσικού αερίου.¹⁰

Το 2017, η Επιτροπή ανέπτυξε έναν νέο κανονισμό με βάση το πλαίσιο που θεσπίστηκε το 1938, ο οποίος διευκόλυνε διάφορες πρωτοβουλίες με στόχο την ενίσχυση της ασφάλειας του εφοδιασμού, την επέκταση των δικτύων και τη βελτίωση της φυσικής διασύνδεσης αυτών των δικτύων. Επίσης, στόχευε να ενισχύσει τον καλύτερο συντονισμό μεταξύ των ΜΜΕ κατά τη διάρκεια διακοπών του εφοδιασμού, να αυξήσει τον αριθμό των τερματικών σταθμών LNG και να μετριάσει τις αυθαίρετες πρακτικές τιμολόγησης. Συγκεκριμένα, η ενίσχυση των εισαγωγών LNG αποτελεί μια πιο αξιόπιστη εναλλακτική λύση στο ρωσικό LNG, ακόμη και αν ληφθούν υπόψη οι μεγαλύτερες αποστάσεις μεταφοράς.¹¹

Επιπλέον, ο νέος κανονισμός εισάγει σημαντικές καινοτομίες, όπως η αρχή της αλληλεγγύης, η οποία ενθαρρύνει τους δήμους να αλληλοϋποστηρίζονται για την αποφυγή τυχόν διακοπών στην παροχή φυσικού αερίου. Επιπλέον, ο οργανισμός ENTSOG έχει συσταθεί για να προετοιμάζει σενάρια διαχείρισης κρίσεων σε περίπτωση διακοπών εφοδιασμού. Στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το 2014, ενθάρρυνε τα κράτη μέλη να συνεχίσουν έργα διασύνδεσης με στόχο την επίτευξη συνδεσιμότητας 10% των δικτύων ηλεκτρικής ενέργειας τους. Η πρωτοβουλία αυτή αποσκοπεί στη διευκόλυνση της εισαγωγής ενέργειας από γειτονικές χώρες σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, όπως αυτές που προκαλούνται από έντονες καιρικές συνθήκες, ενώ σταδιακά μειώνεται η ανάγκη για την κατασκευή νέων σταθμών ηλεκτροπαραγωγής.¹²

Για να υποστηρίξει την επίτευξη αυτού του στόχου διασύνδεσης στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, η Επιτροπή σχημάτισε μια ομάδα 15 εμπειρογνομόνων το 2016, αποτελούμενη από εκπροσώπους από διάφορα ιδρύματα και οργανισμούς, συμπεριλαμβανομένων επαγγελματιών του κλάδου, ΜΚΟ, ακαδημαϊκούς εμπειρογνώμονες, τον Οργανισμό για τη Συνεργασία των Ρυθμιστικών Αρχών Ενέργειας (ACER), και τα Ευρωπαϊκά Δίκτυα Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας και Αερίου (ENTSO-E και ENTSOG). Αυτοί οι ειδικοί προσφέρουν πολύτιμες συμβουλές και συντάσσουν εκθέσεις για τη βέλτιστη διασύνδεση των δικτύων της ΕΕ. Τα αποτελέσματα των εργασιών τους συμβάλλουν στις συστάσεις της Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο σχετικά με την υλοποίηση του στόχου του 2030, όπως περιγράφεται στην ανακοίνωση για την ενίσχυση των ενεργειακών

¹⁰ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Ανακοίνωση της επιτροπής, σχετικά με μια στρατηγική της ΕΕ για το υδροποιημένο φυσικό αέριο και την αποθήκευση φυσικού αερίου. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM%3A2016%3A49%3AFIN>. Last accessed: 20 September 2024.

¹¹ Leal, R., A. Rios, J.A. Grasso, C. The European Union and its energy security challenges : engagement through and with networks, Taylor and Francis Online, July 2015, https://www.researchgate.net/publication/280539019_The_European_Union_and_its_energy_security_challenges_engagement_through_and_with_networks, pp. 10 - 11.

¹² Επίσημος Ιστότοπος ENTSOG της ΕΕ. Available at: <https://www.entsog.eu/security-of-supply-simulation>. Last accessed: 28 September 2024.

δικτύων στην Ευρώπη (COM (2017) 718 τελικό). Το 2018, η Κοινότητα θέσπισε τον Κανονισμό 2018/1999 για τη Διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης, με στόχο την ενίσχυση της ασφάλειας εφοδιασμού των δήμων, ενώ ταυτόχρονα αυξάνει το ποσοστό του ΑΕΠ που διατίθεται για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας. Ως αποτέλεσμα, το ποσοστό διασύνδεσης αναμένεται να ανέλθει στο 15% έως το 2030. Αυτό σημαίνει ότι έως το 2030, κάθε δήμος ενθαρρύνεται να αναπτύξει ένα κατάλληλο δίκτυο διασύνδεσης που θα επιτρέπει τη μεταφορά του 15% της ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται εντός των συνόρων του σε γειτονικές χώρες. Η βελτιωμένη διασύνδεση θα παράσχει την απαραίτητη υποδομή τόσο για την αγορά όσο και για την πώληση ηλεκτρικής ενέργειας, θα ενισχύσει την ασφάλεια του εφοδιασμού σε απομονωμένα δίκτυα ηλεκτρικής ενέργειας και θα διευκολύνει την ενσωμάτωση περισσότερων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, όπως η αιολική και η ηλιακή ενέργεια, στο ενεργειακό μείγμα.^{13 14 15}

Αρκετοί μελετητές έχουν επισημάνει τη σημαντική εξάρτηση της Κοινότητας από ένα γηρασμένο δίκτυο εφοδιασμού που προέρχεται από τη Ρωσία και διασχίζει περιορισμένο αριθμό χωρών. Προτείνουν τη διερεύνηση νέων οδών ανεφοδιασμού, όπως αυτές μέσω της Ανατολικής Μεσογείου. Η επένδυση στην ανάπτυξη ενεργειακών υποδομών στην Ανατολική Μεσόγειο θα μπορούσε να αποφέρει διπλά οφέλη: θα σηματοδοτούσε τη δυσарέσκεια της ΕΕ με τη ρωσική επιθετικότητα, ενώ θα ενθάρρυνε επίσης τη συνεργασία που συμβάλλει στη σταθερότητα σε μια περιοχή που χαρακτηρίζεται από πολιτική αστάθεια. Στο πλαίσιο αυτό, είναι σημαντικό για τα ΑΕΠ να αυξήσουν το μερίδιό τους στην παραγωγή ενέργειας που προέρχεται από πηγές χωρίς άνθρακα. Συγκεκριμένα, στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας, τα ΑΕΠ ενθαρρύνονται να αντιπροσωπεύουν το ήμισυ της παραγωγής έως το 2030 και να εξαλείψουν πλήρως τις πηγές άνθρακα έως το 2050. Αυτές οι πρωτοβουλίες συνέβαλαν στην ανάπτυξη της ενεργειακής υποδομής της ΕΕ. Ωστόσο, η πρόσφατη άνοδος των τιμών του φυσικού αερίου υπογράμμισε ορισμένες ανεπάρκειες στα ισχύοντα μέτρα. Εκτός από τις προσπάθειες για την εξασφάλιση του ενεργειακού εφοδιασμού, η Ένωση έχει κάνει σημαντικά βήματα στην προώθηση πρωτοβουλιών για το κλίμα και την απαλλαγή από τις ανθρακούχες εκπομπές. Τα 27 κράτη μέλη έχουν δεσμευτεί να κάνουν την Ευρώπη την πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρο έως το 2050. Για την επίτευξη αυτού του φιλόδοξου στόχου, ένα κρίσιμο πρώτο βήμα είναι η μείωση των εκπομπών άνθρακα κατά 55% έως το 2030 σε σύγκριση με τα επίπεδα του 1990. Για να διασφαλίσει ότι αυτοί οι στόχοι είναι δεσμευτικοί για τα κράτη μέλη, η Κοινότητα έχει θεσπίσει τη δέσμη μέτρων "Fit for 55", η οποία περιλαμβάνει μια σειρά από νέα νομοθεσία και τροποποιήσεις των υφιστάμενων νόμων με στόχο τη διευκόλυνση της πράσινης μετάβασης.^{16 17}

¹³ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ. Available at: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/agency-cooperation-energy-regulators-acer_el. Last accessed: 26 September 2024.

¹⁴ Επίσημος Ιστότοπος ENTSO-E. Available at: <https://www.entsoe.eu/>. Last accessed: 15 September 2024.

¹⁵ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0718>. Last accessed: 29 September 2024.

¹⁶ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, «Δέσμη fit for 55». Available at: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>. Last accessed: 1 October 2024.

¹⁷ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Στόχοι Διασύνδεσης Ηλεκτρικής Ενέργειας. Available at: https://energy.ec.europa.eu/topics/infrastructure/electricity-interconnection-targets_en. Last accessed: 22 September 2024.

1.3. Η Ενεργειακή Εξάρτηση της Ε.Ε. από τη Ρωσία

Για να αντιμετωπίσει τις ενεργειακές απαιτήσεις της, η Ευρωπαϊκή Ένωση βασίζεται στην εισαγωγή ορυκτών καυσίμων (όπως πετρέλαιο, φυσικό αέριο και άνθρακας), που αποτελούν περίπου το 57% έως 60% της ακαθάριστης ενεργειακής της κατανάλωσης τα τελευταία πέντε χρόνια. Το 2020, η ΕΕ εισήγαγε περίπου 400,6 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα ορυκτών καυσίμων για την υποστήριξη των αναγκών ηλεκτρικής ενέργειας και θέρμανσης, με αποτέλεσμα ποσοστό εξάρτησης από τις εισαγωγές 83,6%. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η ενεργειακή εξάρτηση ποικίλλει μεταξύ των 27 κρατών μελών, με ορισμένες χώρες να βασίζονται σχεδόν εξ ολοκλήρου στις εισαγωγές για να καλύψουν τις ενεργειακές τους ανάγκες. Αν και τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί σημαντική αύξηση στην παραγωγή ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, παρατηρείται επίσης μείωση της παραγωγής λιγνίτη και άνθρακα. Κατά συνέπεια, η ΕΕ εισάγει σήμερα σημαντικές ποσότητες ορυκτών καυσίμων, που αντιπροσωπεύουν περίπου το 90% της κατανάλωσης φυσικού αερίου, το 97% του πετρελαίου της και το 70% του άνθρακα. Η Ρωσία παραμένει ο μεγαλύτερος προμηθευτής ενέργειας στην ΕΕ. το 2020, παρείχε το 41,1% της συνολικής κατανάλωσης φυσικού αερίου, οδηγώντας σε εξάρτηση 24,4% από τις ρωσικές πηγές ενέργειας. Το 2021, το μερίδιο του φυσικού αερίου που εισάγεται από τη Ρωσία αυξήθηκε στο 45,3%, λόγω της αυξημένης ζήτησης μετά την οικονομική ανάκαμψη από την πανδημία COVID-19. Η ΕΕ προμηθεύτηκε το υπόλοιπο του φυσικού αερίου της από τη Νορβηγία (23,6%), την Αλγερία (12,6%), τις Ηνωμένες Πολιτείες (6,6%) και το Κατάρ (7,1%). Όσον αφορά τις εισαγωγές αργού πετρελαίου, οι προμηθευτές της ΕΕ ήταν η Ρωσία (27%), η Νορβηγία (8%), το Καζακστάν (8%) και οι ΗΠΑ (8%). Επιπλέον, η Ρωσία εξακολουθεί να είναι ο κύριος προμηθευτής λιθάνθρακα της ΕΕ, αντιπροσωπεύοντας το 46% των εισαγωγών¹⁸.

Με βάση τις πληροφορίες που παρουσιάστηκαν, φαίνεται ότι η Ρωσία είναι επί του παρόντος ο μεγαλύτερος προμηθευτής φυσικού αερίου, πετρελαίου και άνθρακα στην Ένωση. Κατά τη διάρκεια της ουκρανικής κρίσης το 2009, η ΕΕ κατέβαλε προσπάθειες να διαφοροποιήσει τις πηγές εφοδιασμού της και να μειώσει την εξάρτηση από το δίκτυο της Gazprom. Ωστόσο, αυτές οι πρωτοβουλίες δεν οδήγησαν σε σημαντικές αλλαγές. Επιπλέον, οι κυρώσεις που επιβλήθηκαν από τις ΗΠΑ και την ΕΕ κατά της Ρωσίας το 2014, ως απάντηση στην προσάρτηση της Κριμαίας, είχαν ως αποτέλεσμα μόνο μια προσωρινή πτώση των πολιτικών σχέσεων και δεν στόχευαν συγκεκριμένα τη μείωση των εισαγωγών ρωσικού φυσικού αερίου. Την τελευταία δεκαετία, η ΕΕ ενσωματώθηκε ολοένα και περισσότερο στη ρωσική ενεργειακή αγορά για τους εξής λόγους¹⁹:

¹⁸ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Ερωτήσεις και απαντήσεις σχετικά με το REPowerEU: κοινή ευρωπαϊκή δράση για πιο οικονομικά προσιτή, εξασφαλισμένη και βιώσιμη ενέργεια. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/QANDA_22_1512. Last accessed: 12 September 2024.

¹⁹ Tsakiris, T. The Importance of EASTMEDiterranean Gas for EU Energy Security: The Role of Cyprus, Israel, and Egypt, The Cyprus Review (Vol 30:1), February 2019, <https://cyprusreview.org/index.php/cr/issue/view/48>

1. Η διμερής ενεργειακή συνεργασία μεταξύ Ρωσίας και Γερμανίας έχει τοποθετήσει τη Γερμανία ως βασική χώρα διέλευσης για το ρωσικό φυσικό αέριο. Επιπλέον, η Γερμανία έχει καλλιεργήσει μια σημαντική μακροπρόθεσμη σχέση με τις εισαγωγές ρωσικού φυσικού αερίου, ιδιαίτερα μετά την απόφαση κατασκευής του αγωγού Nord Stream 2.

2. Η επάρκεια ρωσικής παραγωγής πετρελαίου και φυσικού αερίου, η οποία αυξάνεται σταθερά από το 2014. Οι ρωσικές εξαγωγές αυξήθηκαν στα 23 δισ. κυβικά μέτρα ετησίως από το 2013 έως το 2017.

3. Ο αργός ρυθμός ανάπτυξης του αγωγού TAP, ο οποίος μεταφέρει το φυσικό αέριο του Αζερμπαϊτζάν από το κοίτασμα Shah Deniz II στην Κασπία Θάλασσα στην ΕΕ, έχει μεταφέρει 10 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα στην Ιταλία, την Ελλάδα και τη Βουλγαρία τον τελευταίο ενάμιση χρόνο, αλλά ο στόχος είναι 20 δισ. κυβικά μέτρα.

4. Οι αραβικές επαναστάσεις του 2011, μαζί με τους εμφύλιους πολέμους στη Συρία και τη Λιβύη και τη συνεχιζόμενη σύγκρουση Ισραήλ-Παλαιστίνης, έπαιξαν ρόλο στη δομική αποσταθεροποίηση της ευρύτερης περιοχής της Νοτιοανατολικής Μεσογείου. Αυτή η κατάσταση οδήγησε σε μείωση των εξαγωγών LNG από τη Λιβύη και την Αίγυπτο προς την ΕΕ.

5. Η επιβολή αμερικανικών κυρώσεων στις εξαγωγές φυσικού αερίου του Ιράν.

6. Χαμηλές τιμές για το ρωσικό αέριο.

Η πρόσφατη απρόκλητη επίθεση της Ρωσίας στην Ουκρανία ένωσε την ΕΕ σε μια σθεναρή καταδίκη αυτής της στρατιωτικής ενέργειας. Σε απάντηση, η ΕΕ έχει εφαρμόσει μια σειρά κυρώσεων με στόχο τον περιορισμό των στρατιωτικών δυνατοτήτων της Ρωσίας. Ενώ οι ενεργειακές ανάγκες της Κοινότητας εξαρτώνται σημαντικά από τις εισαγωγές ορυκτών καυσίμων από τη Ρωσία, και η ευρωπαϊκή ατζέντα επικεντρώνεται κυρίως στις πρωτοβουλίες για το ΑΕΠ, οι ηγέτες της ΕΕ έχουν αναγνωρίσει τη σημασία της διαφοροποίησης των πηγών ενέργειας μακριά από τη Ρωσία ως επείγουσα προτεραιότητα.

Από το δεύτερο εξάμηνο του 2021, σημειώθηκε περίπου το 50% του ΦΠΑ που εισπράττει η ΕΕ από τη Ρωσία. Μετά την έναρξη της ρωσικής επίθεσης στην Ουκρανία, το ποσοστό αυτό μειώνεται σταθερά, ενώ το μερίδιο των εισαγωγών από εναλλακτικούς προμηθευτές έχει αυξηθεί. Μέχρι τον Αύγουστο του 2022, οι εισαγωγές της ΕΕ από τη Ρωσία αντιστοιχούσαν μόνο στο 17,2%. Υπό το φως αυτής της κατάστασης, η Ένωση έχει δώσει προτεραιότητα στην αναζήτηση νέων συμβατικών πηγών καυσίμων για να μειώσει την εξάρτησή της από τη Ρωσία. Κατά συνέπεια, η ΕΕ έχει εφαρμόσει μέτρα για τη μείωση της ροής υδροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) από τη Ρωσία, αντισταθμίζοντας αυτό αυξάνοντας τις εισαγωγές LNG από τις ΗΠΑ. Το 2021, οι εισαγωγές ήταν λιγότερο από 1 bcm, αλλά αυξάνονταν σταδιακά, κορυφώνοντας τον Απρίλιο του 2022 σε πάνω από 3 bcm. Δεδομένης της αργής προόδου που σημειώθηκε τα προηγούμενα χρόνια όσον αφορά τη μείωση της εξάρτησης από τη ρωσική ενέργεια, είναι πλέον απαραίτητο για την ΕΕ να επισπεύσει τις προσπάθειές της. Η

διαφοροποίηση των πηγών ενέργειας και των οδών εφοδιασμού είναι ζωτικής σημασίας, με ιδιαίτερη έμφαση στις ενεργειακές ευκαιρίες που είναι διαθέσιμες στην Ανατολική Μεσόγειο.²⁰

Κεφάλαιο 2: Ενεργειακές Εξελίξεις στην Ανατολική Μεσόγειο και οι Επιπτώσεις στην Ασφάλεια Εφοδιασμού της Ευρώπης

2.1. Οι Ενεργειακοί Πόροι της Ανατολικής Μεσογείου

Το 2010, το Αμερικανικό Γεωλογικό Ινστιτούτο (USGS) διεξήγαγε μια γεωλογική αξιολόγηση και υπολόγισε ότι η λεκάνη της Λεβάντας, η οποία περιλαμβάνει τις υπεράκτιες περιοχές της Κύπρου, της Συρίας, του Λιβάνου, της Γάζας και του Ισραήλ, μπορεί να περιέχει έως και 120 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (tcf) φυσικό αέριο και 1,7 δισεκατομμύρια βαρέλια ανακτήσιμοι πετρελαίου και πετρελαίου. Επιπλέον, το USGS πρότεινε ότι η περιοχή της Μεσογείου, μαζί με τα υπάρχοντα και πιθανά αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, συμπεριλαμβανομένων εκείνων στο Αιγαίο Πέλαγος, θα μπορούσε να διαθέτει πάνω από 340 tcf φυσικού αερίου – ξεπερνώντας τα αποδεδειγμένα αποθέματα των Ηνωμένων Πολιτειών, οι οποίες κατατάσσονται στην τέταρτη θέση παγκοσμίως μετά τη Ρωσία, το Ιράν και το Κατάρ—μαζί με περίπου 3,5 δισεκατομμύρια βαρέλια πετρελαίου.²¹

Λίγα χρόνια αργότερα, η BP επιβεβαίωσε τις εκτιμήσεις του USGS σχετικά με τα άφθονα ενεργειακά κοιτάσματα της Ανατολικής Μεσογείου. Στην ετήσια στατιστική ανασκόπηση της Παγκόσμιας Ενέργειας για το 2018, η BP ανέφερε ότι η Μέση Ανατολή περιέχει τα μεγαλύτερα αποδεδειγμένα αποδεδειγμένα αποθέματα φυσικού αερίου, που ανέρχονται σε 79,1 τρισεκατομμύρια κυβικά μέτρα (tcm), που αποτελεί το 40,9% του παγκόσμιου συνόλου. Αυτή η περιοχή συνεχίζει να προσελκύει την προσοχή καθώς συνεχίζουν να ανακαλύπτονται νέα πεδία από τότε που βρέθηκε το πρώτο το 2009. Συγκεκριμένα, το Ισραήλ ήταν ο μεγαλύτερος συνεισφέρων στην ανάπτυξη το 2017, προσθέτοντας 0,3 tcm. Μετά τις ανακαλύψεις νέων κοιτασμάτων στο Βόρειο Καρίς, τα αποθέματα του Ισραήλ έχουν διπλασιαστεί σε περίπου 0,59 tcm. Οι συνεχιζόμενες ανακαλύψεις στην Ανατολική Μεσόγειο, μαζί με τα αποδεδειγμένα υπεράκτια αποθέματα πετρελαίου και φυσικού αερίου, έχουν συγκεντρώσει σημαντικό ενδιαφέρον από την παγκόσμια αγορά ενέργειας, η οποία διερευνά τις δυνατότητες των πεδίων παραγωγής της περιοχής. Τελικά, το μέγεθος των ενεργειακών αποθεμάτων που κατέχει κάθε κράτος της Ανατολικής Μεσογείου θα διαδραματίσει κρίσιμο ρόλο στη διαμόρφωση του μέλλοντός του ως παραγωγού και εμπορίας ενεργειακών πόρων.²²

²⁰ Giannakopoulos, A. Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict? The AVIV University, Tel Aviv & The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, Research Paper No 8, February 2016, pp.13 - 14.

²¹ Tilliros, P., The Role of EASTMED Gas in the European Energy Security and The Best Cyprus Gas Monetization Option, Onisilos, April 2018.

²² Επίσημος Ιστότοπος BP, Full report – BP Statistical Review of World Energy 2018. Available at: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2018-full-report.pdf>. Last accessed: 15 September 2024.

Α. Αίγυπτος

Η Αίγυπτος αναγνωρίζεται για τη σημαντική συμβολή της στο ενεργειακό τοπίο της Ανατολικής Μεσογείου και επιθυμεί να καθιερωθεί ως περιφερειακός ενεργειακός κόμβος. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, η χώρα παρήγαγε περίπου 5 δισεκατομμύρια κυβικά πόδια την ημέρα (που ισοδυναμεί με περίπου 141 εκατομμύρια κυβικά μέτρα ημερησίως) από τα χερσαία κοιτάσματά της στο Δέλτα του Νείλου. Ένα αξιοσημείωτο ορόσημο σημειώθηκε το 2015 όταν η ιταλική εταιρεία ENI έκανε μια αξιοσημείωτη ανακάλυψη του τεράστιου κοιτάσματος Zohr, το οποίο περιέχει περίπου 30 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (περίπου 849 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα) φυσικού αερίου στα ανοικτά των ακτών της Αιγύπτου.²³

Η Αίγυπτος είναι καλά εξοπλισμένη με τις απαραίτητες υποδομές, συμπεριλαμβανομένων δύο μονάδων υδροποίησης αερίου που βρίσκονται στη Damietta και στο Idku, οι οποίες μαζί έχουν δυναμικότητα υδροποίησης 7,93 δισεκατομμυρίων κυβικών μέτρων ετησίως. Η χώρα στοχεύει να ενισχύσει την παραγωγή υδροποίησης αυξάνοντας την παραγωγή Φ/Β. Επιπλέον, η Αίγυπτος έχει τη δυνατότητα να εξάγει υδροποιημένο αέριο στην Ευρώπη μέσω δεξαμενόπλοιων. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αναγνώρισε τη δυνατότητα για υδροποιημένο φυσικό αέριο (LNG) και επισημοποίησε μια συμφωνία με την Αίγυπτο τον Ιούνιο του 2022, ως μέρος των προσπαθειών της να ενισχύσει την ενεργειακή ασφάλεια και να μειώσει την εξάρτηση από τη Ρωσία. Το Ισραήλ βρίσκεται επί του παρόντος σε συζητήσεις με την Αίγυπτο σχετικά με την ενοποίηση του κοιτάσματος Λεβιάθαν με τις αιγυπτιακές εγκαταστάσεις υδροποίησης και έχει ήδη υπογράψει συμφωνία για την εισαγωγή 5 δισεκατομμυρίων κυβικών μέτρων LNG, που αντιπροσωπεύει περίπου το 3% των συνολικών ετήσιων εισαγωγών LNG από τη Ρωσία, που είναι περίπου 140 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα.^{24 25}

Το Κάιρο αναλαμβάνει επί του παρόντος μια σημαντική πρωτοβουλία με στόχο την ενίσχυση της ακαθάριστης παραγωγής πετρελαίου έως το 2025. Στις 7 Ιανουαρίου 2021, η κυβέρνηση υπέγραψε βελτιωμένη σύμβαση με την αμερικανική εταιρεία Apache για να διπλασιάσει τον επιχειρησιακό εξοπλισμό της για γεωτρήσεις στη Δυτική Έρημο της Αιγύπτου. Μέχρι το τέλος του τρίτου τριμήνου του 2022, η Apache είχε ολοκληρώσει με επιτυχία 32 πηγάδια και αναμένει να εγκαταστήσει 17 νέες πλατφόρμες παραγωγής μέχρι το τέλος του 2022, με στόχο την αύξηση της ακαθάριστης παραγωγής πετρελαίου κατά 8-10% ετησίως μέχρι το 2025.²⁶

Η Αίγυπτος αναγνωρίζεται ως εξέχων συνεισφέρων στον τομέα της πράσινης ενέργειας. Το 2019, η επιτροπή εμπειρογνομόνων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής τόνισε το έργο LEG1 στην

²³ Taehwan, K., Sang YoonShin, Competition or cooperation? The geopolitics of gas discovery in the Eastern Mediterranean Sea, Energy Research & Social Science Volume 74, April 2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629621000761#!>.

²⁴ Taehwan, K., Sang YoonShin, Competition or cooperation? The geopolitics of gas discovery in the Eastern Mediterranean Sea, Energy Research & Social Science Volume 74, April 2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629621000761#!>.

²⁵ Tsakiris T., The Importance of EASTMEDiterranean Gas for EU Energy Security: The Role of Cyprus, Israel, and Egypt, The Cyprus Review (Vol 30:1), February 2019, <https://cyprusreview.org/index.php/cr/issue/view/48>

²⁶ Επίσημος Ιστότοπος MEES. Available at: <https://www.mees.com/2022/1/7/corporate/apache-looks-to-egypt-growth-following-contract-modernization/89baa530-6fc7-11ec-9aa3-e75e6def12cc>. Last accessed: 30 September 2024.

έκθεσή της σχετικά με τις διασυνδέσεις ηλεκτρικής ενέργειας μεταξύ των χωρών της ΕΕ και των γειτόνων τους, χαρακτηρίζοντάς το ως μία από τις βέλτιστες διαδρομές. Αυτή η πολυεθνική πρωτοβουλία, με επικεφαλής την εταιρεία GreenPower2020 με έδρα το Παρίσι, στοχεύει στη διευκόλυνση της μεταφοράς πράσινης ενέργειας και στις δύο πλευρές της Μεσογείου. Το έργο περιλαμβάνει μια υποθαλάσσια ηλεκτρική διασύνδεση που συνδέει τη Λιβύη (Τομπρούκ), την Αίγυπτο (Σαλούμ), την Κρήτη και την Αττική, με μελλοντικές προοπτικές σύνδεσης με την Ιταλία και το Νότιο Αιγαίο μέσω της Διασύνδεσης Νοτίου Αιγαίου. Το LEG1 έχει σχεδιαστεί για να μεταδίδει ισχύ 2 GW υψηλής τάσης, με δυνατότητα αμφίδρομης ροής και δυναμικής επέκτασης έως 7 GW. Αυτή η ενέργεια θα παραχθεί αξιοποιώντας τους άφθονους ηλιακούς πόρους της Βόρειας Αφρικής, χρησιμοποιώντας ηλιακά θερμικά συστήματα που έχουν προγραμματιστεί για ανάπτυξη από το GreenPower2020.²⁷

Μια σημαντική πρωτοβουλία στον τομέα της πράσινης μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας από την Αίγυπτο στην ΕΕ είναι το «GREGY – Interconnector». Την 1η Σεπτεμβρίου 2022, ο Πρόεδρος του Ομίλου Κοπελούζου είχε την ευκαιρία να συναντηθεί με τον Πρόεδρο της χώρας για να συζητήσουν τις εξελίξεις σχετικά με το έργο «GREGY», προϋπολογισμού 3,5 δισ. ευρώ. Αυτό το έργο θα δημιουργήσει μια άμεση σύνδεση μεταξύ Ελ Σαλλούμ και Αθήνας μέσω ενός διπλού υποθαλάσσιου καλωδίου που εκτείνεται σε 954 χιλιόμετρα. Στοχεύει στη μετάδοση 3 GW 100% πράσινης ηλεκτρικής ενέργειας, που παράγεται από 9,5 GW ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, με εγκαταστάσεις που θα αναπτύξει ο Ελληνικός Όμιλος. Από τα 3 GW που θα μεταφερθούν, η Ελλάδα θα χρησιμοποιήσει 1 GW για δική της κατανάλωση, θα εξάγει άλλο 1 GW σε ευρωπαϊκές χώρες και το υπόλοιπο GW θα διατεθεί στην παραγωγή πράσινου υδρογόνου για εξαγωγή στην ΕΕ. Εν συνεχεία αναφορικά με το έργο «Egypt Green». Το Κάιρο παράγει ενεργά πράσινο υδρογόνο για την τροφοδοσία του τερματικού σταθμού Ain Sukhna στην Ερυθρά Θάλασσα, συμβάλλοντας στη μείωση των εκπομπών άνθρακα. Η λειτουργία της πρώτης φάσης παραγωγής υδρογόνου ξεκίνησε στις 8 Νοεμβρίου 2022. Αυτή η πρωτοβουλία αποτελεί μέρος των μεγαλύτερων έργων πράσινης μετάβασης 63 δισεκατομμυρίων δολαρίων που επικεντρώνονται στο υδρογόνο και την αμμωνία. Επιπλέον, στις 11 Νοεμβρίου 2022, ο Πρόεδρος Μπάιντεν ανακοίνωσε στη διάσκεψη COP 27 για το κλίμα στο Κάιρο τη διαθεσιμότητα ενός αρχικού πακέτου 500 εκατομμυρίων ευρώ για την υποστήριξη της πρωτοβουλίας «Nexus on Water, Food and Energy». Αυτή η πρωτοβουλία στοχεύει να δημιουργήσει 10 GW ΑΕΠ στην Αίγυπτο έως το 2028. Την ίδια ημέρα, υπογράφηκε μνημόνιο συμφωνίας μεταξύ τριών εταιρειών: της αιγυπτιακής Orascom, της γαλλικής Engie και της ιαπωνικής Toyota Tsusho, για να συνεργαστούν για την κατασκευή αιολικής ενέργειας 3 GW αγρόκτημα, που πιθανώς βρίσκεται στον Κόλπο του Σουέζ. Αυτές οι τρεις εταιρείες είναι συνεργάτες από το 2019, εργάζονται σε ένα αιολικό πάρκο ισχύος 262,5 MW και ένα άλλο υπό κατασκευή ισχύος 500 MW στον Κόλπο του Σουέζ (Ras Gharib).²⁸

²⁷ Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Electricity interconnections with neighbouring countries, 2019. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/785f224b-93cd-11e9-9369-01aa75ed71a1> , pp. 20, 24, Παράρτημα Β, p. 2. Last accessed: 18 September 2024.

²⁸ Επίσημος Ιστότοπος MEES. Available at: <https://www.mees.com/2022/11/11/news-in-brief/egypt-green-hydrogen/791c4d80-61c7-11ed-b274-a5b749cd35a1>. Last accessed: 1 October 2024.

Τα τελευταία χρόνια, η Αίγυπτος έχει αναλάβει μια ολοκληρωμένη ενεργειακή πολιτική στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Έχει αξιοποιήσει τους άφθονους φυσικούς πόρους της, έχει δημιουργήσει υποδομές για τη μεταφορά και υδροποίηση φυσικού αερίου και έχει τοποθετηθεί στρατηγικά μακριά από περιφερειακές εντάσεις όπως το Κυπριακό, οι τουρκικές προκλήσεις και οι συγκρούσεις που αφορούν την Παλαιστίνη και το Ισραήλ-Λίβανο. Επιπλέον, η Αίγυπτος έχει πραγματοποιήσει σημαντικές επενδύσεις στην πράσινη ενέργεια, καθιερώνοντας τον εαυτό της ως βασικό ενεργειακό κόμβο στην Ανατολική Μεσόγειο. Η από κοινού εκμετάλλευση μεταξύ φυσικού αερίου και ΑΠΕ αναμένεται να ενισχύσει περαιτέρω την επιρροή της Αιγύπτου στο περιφερειακό ενεργειακό τοπίο και να ενισχύσει τη γεωπολιτική της θέση. Με στόχο να γίνει διεθνές κέντρο εμπορίας και διανομής, η Αίγυπτος έχει επίσης πρόσφατα βελτιώσει τις δυνατότητές της.²⁹

B. Ισραήλ

Το 2009, το Ισραήλ έκανε μια σημαντική ανακάλυψη με το κοίτασμα φυσικού αερίου Tamar, που υπολογίζεται σε 11 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (περίπου 311 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα), που μετέτρεψε τη χώρα από εισαγωγέα φυσικού αερίου σε δυνητικό εξαγωγέα. Αυτή η ανακάλυψη ώθησε πρόσθετες επιτυχημένες προσπάθειες εξερεύνησης στο Ισραήλ, την Κύπρο και την Αίγυπτο. Συγκεκριμένα, το 2010, εταιρείες του Ισραήλ και των ΗΠΑ, συμπεριλαμβανομένης της Noble Energy, εντόπισαν το κοίτασμα Λεβιάθαν, το οποίο κατέχει εκτιμώμενα 22 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (περίπου 622 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα) και αναγνωρίζεται ως το δεύτερο μεγαλύτερο κοίτασμα στην περιοχή. Επιπλέον, τον Απρίλιο του 2019, ελληνικά συμφέροντα της Energean ανακάλυψαν το πολλά υποσχόμενο κοίτασμα Karish εντός της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης του Ισραήλ, συγκεκριμένα στο North Karish. Τα τρία πηγάδια στο πεδίο Karish έχουν τη δυνατότητα να παράγουν συνολικά 800 εκατομμύρια κυβικά μέτρα την ημέρα, με αποδεδειγμένα αποθέματα που υπολογίζονται σε 1,75 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια. Το 2021, το Ισραήλ πέτυχε ρεκόρ σε χωράφια και συναφή παραγωγή, φθάνοντας τα 19,38 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα, μαζί με εξαγωγές ρεκόρ στην Αίγυπτο και την Ιορδανία. Κοιτάζοντας το μέλλον, το Ισραήλ στοχεύει να ενισχύσει περαιτέρω την παραγωγή από τα κοιτάσματα Tamar, Leviathan και Karish, στοχεύοντας σε αύξηση στα 3,8 δισεκατομμύρια κυβικά πόδια την ημέρα έως το 2025, επεκτείνοντας έτσι τις εξαγωγικές του δυνατότητες.³⁰

Νέες ανακαλύψεις κοιτασμάτων φυσικού αερίου ενίσχυσαν την επιδίωξή του. Στις 7 Νοεμβρίου 2022, λίγες μέρες αφότου ξεκίνησε η παραγωγή του φυσικού αερίου στο Καρίς, το Ισραήλ ανακοίνωσε την ανακάλυψη φυσικού αερίου στα ύδατά του (περιοχή Ολύμπου). Πρόκειται για το νεοεκμεταλλεύσιμο κοίτασμα «Δίας» στο τεμάχιο 12, με αποθέματα 13,3 δισεκατομμυρίων κυβικών μέτρων (αρχικά εκτιμάται σε 10-12 δις κυβικά μέτρα), ενώ το

²⁹ Kesseba, K. and Lagos Konstantinos, Five countries in the eastern Mediterranean are shaking up Europe's energy map, Sheffield Hallam University 55 Research Archive (SHURA), July 18, 2019, <https://theconversation.com/five-countries-in-the-eastern-mediterranean-are-shaking-up-europes-energy-map-119619>.

³⁰ Επίσημος Ιστότοπος MEES, Ισραήλ. Available at: <https://www.mees.com/country/israel>. Last accessed: 18 September 2024.

κοίτασμα «Αθηνά» αναβαθμίστηκε και πιστοποιήθηκε με αποθέματα 11,75 δις κυβικά μέτρα (προηγουμένως υπολογιζόταν σε 8 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα). Οι μελέτες του τεμαχίου 23 του σχηματισμού «Ηρακλής» συνεχίζονται και αναμένεται νέα ανακοίνωση εντός του 2023. Η Energean συνεχίζει το πρόγραμμα γεωτρήσεων στην περιοχή του Ολύμπου (ονομάστηκε από την Energean) και η εταιρεία αξιολογεί επίσης την πιθανότητα εμπορικής παραγωγής νέα κοιτάσματα πετρελαίου. Τα πλούσια κοιτάσματα φυσικού αερίου του Ισραήλ υπογραμμίζουν επίσης περαιτέρω τη σημασία της Αιγύπτου ως κόμβου εφοδιαστικής για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ενεργειακή πολιτική του Τελ Αβίβ βασίζεται στη διπλωματία «μικρής γεωμετρίας».³¹

Τα αναδύομενα πρότυπα συνεργασίας παρουσιάζουν υποσχόμενες νέες ευκαιρίες στον ενεργειακό τομέα και συμβάλλουν στην προώθηση της ειρήνης σε μια περιοχή που έχει αντιμετωπίσει σημαντικές προκλήσεις. Πρόσφατα, επιτεύχθηκε ιστορική συμφωνία με τον Λίβανο για τη ρύθμιση των θαλάσσιων συνόρων, η οποία αναμένεται να τονώσει νέα έργα εξόρυξης πετρελαίου και φυσικού αερίου στην περιοχή. Αυτή η διμερής συμφωνία, που υπογράφηκε στις 27 Οκτωβρίου 2022, υπό την επίβλεψη των Ηνωμένων Πολιτειών, έλυσε επιτυχώς μια μακροχρόνια διαφωνία σχετικά με τις αποκλειστικές οικονομικές ζώνες. Τα τελευταία χρόνια, το Ισραήλ έχει επίσης καλλιεργήσει μια ισχυρή εταιρική σχέση με την Ελλάδα και την Κύπρο. Το έργο ηλεκτρικής διασύνδεσης που συνδέει Ελλάδα, Κύπρο και Ισραήλ μέσω του EuroAsia Interconnector είναι στρατηγικής σημασίας, ιδιαίτερα καθώς διευκολύνει τη μεταφορά πράσινης ενέργειας στην Ευρώπη, μια προσπάθεια που εκτιμάται ιδιαίτερα από το Ισραήλ. Αυτή η συνεργασία μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ θα μπορούσε να επεκταθεί περαιτέρω με τη συμπερίληψη της Αιγύπτου και των Ηνωμένων Πολιτειών, οδηγώντας σε πιθανές αλληλεπικαλύψεις στις συμφωνίες που συνάπτονται. Η οπτική του Ισραήλ για την κατασκευή του αγωγού Eastmed έχει όμως αλλάξει, καθώς δεν βλέπει πλέον το έργο με τον ίδιο ενθουσιασμό που έβλεπε κάποτε. Ωστόσο, εάν ανακαλυφθούν σημαντικά κοιτάσματα στην περιοχή της Κρήτης, η ανάπτυξη του Eastmed θα μπορούσε να γίνει πιο οικονομικά βιώσιμη. Πρόσφατα, το Τελ Αβίβ έχει επίσης κάνει βήματα προς τη σταδιακή αποκατάσταση των διπλωματικών σχέσεων με την Άγκυρα, ενώ διατηρεί ουδέτερη στάση στις ελληνοτουρκικές διαφορές. Ωστόσο, το Ισραήλ αναμένεται να συνεχίσει τη δέσμευσή του για την οικοδόμηση ενεργειακών εταιρικών σχέσεων, εστιάζοντας ιδιαίτερα στην εκμετάλλευση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου, που θα μπορούσαν να συμβάλουν στην άμβλυνση των περιφερειακών εντάσεων και στην ενίσχυση της ασφάλειας στην περιοχή.³²

Γ. Κύπρος

Τα άφθονα κοιτάσματα φυσικού αερίου και ο στρατηγικός γεωενοτοπισμός της Κύπρου στην καρδιά της Ανατολικής Μεσογείου έχουν συγκεντρώσει το ενδιαφέρον ορισμένων από τις μεγαλύτερες εταιρείες ενέργειας στον κόσμο, συμπεριλαμβανομένων των SHELL,

³¹ Η διπλωματία των μικρών γεωμετρικών σχημάτων. Available at: https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-semfonia-israel-livano-e-via-ta-koitasmata-aerioe-kai-to-neo-meyalo-protzekt-me-ten-ellada_gr_63593f62e4b051268c5b270c. Last accessed: 1 October 2024.

³² Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Electricity interconnections with neighbouring countries. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/785f224b-93cd-11e9-9369-01aa75ed71a1/ψ>. Last accessed: 25 September 2024.

EXXONMOBIL, ENI και CHEVRON. Το 2011, η Noble Energy, μια αμερικανική εταιρεία, ανακάλυψε το κοιτάσμα Aphrodite, το οποίο εκτιμάται ότι περιέχει 4 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (περίπου 113 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα) φυσικού αερίου. Η παραγωγή πρόκειται να ξεκινήσει το 2025 και η πώληση φυσικού αερίου μέσω του σταθμού Idku της Αιγύπτου προβλέπεται να αποφέρει κέρδη 9,5 δισεκατομμυρίων δολαρίων σε μια περίοδο 18 ετών. Μετά από αυτό, η Eni ανακάλυψε το κοιτάσμα Calypso το 2018 και η ExxonMobil εντόπισε το πεδίο Glaucus το 2019, με κάθε πεδίο να περιέχει αποθέματα 5 τρισεκατομμυρίων κυβικών ποδιών (141 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα). Πιο πρόσφατα, στις 22 Αυγούστου 2022, το Υπουργείο Κύπρου ανακοίνωσε την ανακάλυψη 2,5 τρισεκατομμυρίων κυβικών ποδιών στο κοιτάσμα Cronos, καθώς και τη συνέχιση της γεώτρησης στο πηγάδι Zeus-1. Ωστόσο, υπό το πρίσμα της άσκησης του κυρίαρχου δικαιώματος της Κύπρου για εξερεύνηση και γεωτρήσεις εντός της δικής της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ), η Τουρκία απάντησε με απειλές και έχει αποστείλει πλοία στην περιοχή έρευνας. Η τουρκοκυπριακή πλευρά, αν και μπορεί να μην έχει διεθνή αναγνώριση, διεξάγει γεωτρήσεις στις παράκτιες περιοχές με την υποστήριξη της Τουρκίας, κάτι που όπως υποστηρίζουν είναι σύμφωνο με τα δικαιώματά της. Αυτή η οντότητα επιδιώκει δίκαιη συμμετοχή στην εκμετάλλευση των πόρων και η Τουρκία έχει δηλώσει ότι θα συνεχίσει την έρευνά της εκτός εάν γίνει αποδεκτή η πρότασή της για συνεκμετάλλευση. Ορισμένοι μελετητές προτείνουν ότι τόσο η Κύπρος όσο και οι Τουρκοκύπριοι ενδέχεται να επωφεληθούν από τη μεσολάβηση ενός Διεθνούς Οργανισμού, όπως ο ΟΗΕ, για τη διευκόλυνση της κατανομής των εσόδων. Ωστόσο, αυτή η προσέγγιση θα μπορούσε επίσης να συνεπάγεται αναγνώριση της νομιμότητας της τουρκοκυπριακής διοίκησης. Εναλλακτικά, υπάρχουν συστάσεις για τη σύσταση μιας δικαιοδοτικής επιτροπής εμπειρογνομόνων που θα παρέχει καθοδήγηση τόσο στους Ελληνοκύπριους όσο και στους Τουρκοκύπριους σε ενεργειακά θέματα, από την αρχική φάση της έρευνας έως την αξιοποίηση των πόρων.³³

Επί του παρόντος, παρατηρούμε ότι οι ενέργειες της Τουρκίας έχουν τη δυνατότητα να οδηγήσουν σε παρεξηγήσεις. Υπάρχει μια ανησυχητική τροχιά μεταξύ των Τουρκοκυπρίων και των Ελληνοκυπρίων. Ενώ και οι δύο πλευρές συμφωνούν ότι τα κοιτάσματα φυσικού αερίου αντιπροσωπεύουν μια κοινή κληρονομιά, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι η ανάπτυξη του νησιού, η οποία θα μπορούσε να προκύψει από τη χρήση των άφθονων πόρων φυσικού αερίου, θα πρέπει να χρησιμεύσει ως κίνητρο για την ενίσχυση της επικοινωνίας και την οικοδόμηση εμπιστοσύνης μεταξύ τις δύο κοινότητες. Ως εκ τούτου, η Κύπρος θα πρέπει να επιμένει στις προσπάθειές της για την επίτευξη δίκαιης επίλυσης του τρέχοντος Κυπριακού. Μέσα από προσεκτικές διπλωματικές δεσμεύσεις, είναι σημαντικό να τονιστούν στην ευρωπαϊκή κοινότητα οι ευκαιρίες για μείωση της εξάρτησης από τις ρωσικές προμήθειες που θα μπορούσαν να προκύψουν από την ανάπτυξη αυτών των πόρων. Με τη συνεργασία με διεθνείς οργανισμούς και τη δημιουργία νέων συμμαχιών, η Κύπρος μπορεί να ακολουθήσει μια διπλωματική προσέγγιση έναντι της Τουρκίας, ενισχύοντας τελικά τη σταθερότητα στην Ανατολική Μεσόγειο. Η ανακάλυψη και η χρήση κοιτασμάτων φυσικού αερίου δεν πρέπει να

³³ Kesseba, K. and Lagos Konstantinos, Five countries in the eastern Mediterranean are shaking up Europe's energy map, Sheffield Hallam University 55 Research Archive (SHURA), July 18, 2019, <https://theconversation.com/five-countries-in-the-eastern-mediterranean-are-shaking-up-europes-energy-map-119619>.

θεωρηθεί ως λόγος για να διατηρήσει η Τουρκία τις μαξιμαλιστικές της θέσεις, αλλά μάλλον ως εποικοδομητικό κίνητρο για τους Τουρκοκύπριους να συμμετάσχουν και να αναβιώσουν τη σταματημένη ειρηνευτική διαδικασία. Είναι ζωτικής σημασίας οι όποιες συμφωνίες σχετικά με την εκμετάλλευση των ενεργειακών πόρων της Κύπρου να μην υπονομεύουν τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου ούτε να αναγνωρίζουν οποιεσδήποτε αξιώσεις από το αυτόνομο κράτος.^{34 35}

Τα πλεονεκτήματα της εφαρμογής του «EuroAsia Interconnector» είναι πολλαπλά, ενισχύοντας την ενεργειακή ασφάλεια για την Κύπρο, το Ισραήλ, την Ελλάδα και κατ' επέκταση την ΕΕ. Εναρμονίζεται με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και υπόσχεται σημαντικά οικονομικά οφέλη. Ειδικά για την Κύπρο, το έργο αυτό ενισχύει τη γεωπολιτική της θέση στην Ανατολική Μεσόγειο και προωθεί κοινά συμφέροντα με το Ισραήλ, ενισχύοντας έτσι την υπάρχουσα στρατιωτική συνεργασία. Το έργο αναμένεται να ολοκληρωθεί έως το τέλος του 2027, με τις εργασίες να ξεκινούν το πρώτο εξάμηνο του 2028. Η αρχική φάση περιλαμβάνει την ηλεκτρική διασύνδεση Κύπρου και Ελλάδας μέσω Κρήτης, χρησιμοποιώντας υποθαλάσσια καλώδια που εκτείνονται σε 900 χιλιόμετρα και έχουν χωρητικότητα 1 GW. Τα μελλοντικά σχέδια περιλαμβάνουν σύνδεση με το Ισραήλ και, τελικά, το έργο θα έχει συνολική ισχύ 2 GW. Αυτή η πρωτοβουλία θα μεταφέρει την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μακριά από το πετρέλαιο και προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, συμβάλλοντας έτσι στη μείωση των εκπομπών άνθρακα και στην ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης. Εκτός από τις πρωτοβουλίες της για την παραγωγή ηλιακής ενέργειας, η Λευκωσία βρίσκεται στην πρώτη γραμμή ενός έργου τόσο στρατηγικής όσο και εθνικής σημασίας, το οποίο στοχεύει στην εξάλειψη της ενεργειακής της απομόνωσης από την ευρωπαϊκή αγορά. Στις 14 Οκτωβρίου 2022, η Λευκωσία γιόρτασε την έναρξη της φάσης κατασκευής του «EuroAsia Interconnector», σηματοδοτώντας αυτό που οι ειδικοί πιστεύουν ότι είναι η αυγή μιας νέας εποχής για τους ενεργειακούς τομείς της Κύπρου, του Ισραήλ και της Ελλάδας. Το έργο αυτό αναμένεται να αποφέρει σημαντικά οικονομικά οφέλη, δυνητικά μειώνοντας τους λογαριασμούς ηλεκτρικής ενέργειας έως και 200 εκατομμύρια ευρώ ετησίως. Χρηματοδοτούμενο με 860 εκατομμύρια ευρώ από την ΕΕ, έχει αναγνωριστεί ως Έργο Κοινού Ενδιαφέροντος (PCI) και αποτελεί μέρος της λίστας υποδομών της Ένωσης από το 2013.³⁶

Δ. Τουρκία

Η Τουρκία επιθυμεί να αναλάβει εξέχοντα ρόλο στην περιοχή της Νοτιοανατολικής Μεσογείου και έχει δημιουργήσει μια φιλόδοξη ατζέντα εξωτερικής πολιτικής για να υποστηρίξει αυτή τη φιλοδοξία.³⁷ Στον ενεργειακό τομέα, επιδίωξε με ζήλο την εξερεύνηση πόρων φυσικού αερίου

³⁴ Τζιάρρας, Ζ., Η Σημασία των Παγκόσμιων και Περιφερειακών Ενεργειακών Μεταβολών για την Κύπρο: Η (Γεω)πολιτική Διάσταση, Ετήσια Επιθεώρηση Ιστορίας, Κοινωνίας και Πολιτικής, Τεύχος 1, σσ.11- 28, 2015.

³⁵ Tsakiris, T. The Gifts of Aphrodite: The Need for Competitive Pragmatism in Cypriot Gas Strategy στο Angelos Giannakopoulos, Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean (2016) p. 29.

³⁶ Mathioulakis, M. Aspects of the Energy Union: Application and Effects of European Energy Policies in SE Europe and Eastern Mediterranean, Palgrave macmillan, Springer Nature Switzerland 2021.

³⁷ Richert, J. Turkey's Energy Leadership Ambitions and Their Implications for Energy Governance in the Eastern Mediterranean στο Angelos Giannakopoulos, Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean (2016), pp. 47 - 49.

στην περιοχή, αν και δεν έχει σημειώσει ακόμη επιτυχία. Για να ενισχύσει τις ερευνητικές του δυνατότητες και να εργαστεί προς την αυτάρκεια, έχει επενδύσει πάνω από 1,2 δισεκατομμύρια δολάρια σε πλωτά γεωτρήματα, σκάφη συνοδείας και προηγμένο ερευνητικό εξοπλισμό. Τα πλοία, συμπεριλαμβανομένων των Barbaros, Oruc, Fatih και Yavuz, επιβαρύνονται με ημερήσιο κόστος λειτουργίας που υπερβαίνει τα 300.000 δολάρια καθώς αναζητούν συνεχώς κοιτάσματα πετρελαίου και φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο.³⁸ Οι ενέργειες και οι συνεχιζόμενες προκλήσεις της Τουρκίας στην κυπριακή και ελληνική αποκλειστική οικονομική ζώνη φαίνεται να αποτελούν μέρος μιας συντονισμένης στρατηγικής που αποσκοπεί στην υπονόμευση των κυριαρχικών δικαιωμάτων Ελλάδας και Κύπρου. Επιπλέον, η Άγκυρα έχει εκφράσει την αντίθεσή της στο έργο του αγωγού Eastmed, προτείνοντας ότι η πιο αποτελεσματική λύση για τη μεταφορά φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου στην Ευρώπη θα ήταν μέσω ενός αγωγού που διασχίζει το έδαφός της.³⁹ Επιπλέον, φαίνεται να ενθαρρύνει τις προσπάθειες για τη δημιουργία ενός περιφερειακού ενεργειακού πλαισίου που θα περιλαμβάνει την Αίγυπτο, το Ισραήλ και την Κύπρο, παρά την παρουσία μη εξουσιοδοτημένων ερευνών εντός των κυπριακών χωρικών υδάτων.⁴⁰

Μετά από αίτημα των Ελληνοκυπρίων, η ΕΕ έχει εφαρμόσει ορισμένα μέτρα κατά της Τουρκίας. Σε απάντηση, η Τουρκία επιδιώκει ενεργά να αποκαταστήσει την επικοινωνία με το Ισραήλ και να βελτιώσει τις σχέσεις της με την Αίγυπτο. Μία από τις τρέχουσες προσπάθειές της περιλαμβάνει τη σύνταξη μνημονίου για την οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών με τη Λιβύη. Η συμφωνία αυτή έχει εγείρει ανησυχίες καθώς φαίνεται να έχει ελάχιστη ή καθόλου επιρροή στα ελληνικά νησιά, όπως η Κρήτη, η Κάσος, η Κάρπαθος, η Ρόδος και το Καστελλόριζο, ενώ παρέχει σημαντική επιρροή στις ακατοίκητες βραχονησίδες της Τουρκίας στον καθορισμό της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ).⁴¹

Ε. Λίβανος

Μετά την ιστορική συμφωνία με το Ισραήλ, ο Λίβανος έχει τώρα την ευκαιρία να οραματιστεί την ανάπτυξη του δικού του αιολικού πάρκου και τις δυνατότητες εξόρυξης πετρελαίου στο κοίτασμα Qana, που συνορεύει με το Ισραήλ. Οι ειδικοί προτείνουν ότι το πεδίο Qana αντιπροσωπεύει μια πολλά υποσχόμενη προοπτική που θα μπορούσε να ωφελήσει σημαντικά

³⁸ Μανιάτης, Γ., Ενεργειακή ασφάλεια, υδρογονάνθρακες και αγωγοί – Ευρωπαϊκές Εθνικές διαστάσεις» στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Μελέτες για την Ευρωπαϊκή και Διεθνή Πολιτική, «Η Ελλάδα η Ευρώπη και ο Κόσμος», Επιμέλεια Σωτήρης Ντάλης, εκδ Παπαζήση, Β΄ Εξάμηνο, Αθήνα 2020, π. 23.

³⁹ Φίλης, Κ., Ο καταλυτικός ρόλος της ενέργειας στην τουρκική πολιτική στην Ανατολική Μεσόγειο, στο Σωτήρης Ντάλης MARE NOSTRUM : Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου, 2020 π. 423.

⁴⁰ Maris, G., Flouros, F. και Galariotis, I., The Changing Security Landscape in South-Eastern Mediterranean: Assessing Turkey's Strategies as a Rising Power, Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 8 Feb 2022, Routledge <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19448953.2022.2037962?journalCode=cjsb20>

⁴¹ Tanchum, M., Eastern Mediterranean Energy and Regional Cooperation: Outlook, University of Navarra, Austrian Institute for European and Security Policy (AIES), IEMed, 2022 Vienna. <https://www.iemed.org/publication/eastern-mediterranean-energy-and-regional-cooperation-2021-outlook/>.

την ταλαιπωρημένη λιβανική οικονομία, με αναμενόμενα κέρδη περίπου 3 δισεκατομμυρίων δολαρίων.⁴²

ΣΤ. Συρία

Στον απόηχο ενός επταετούς εμφυλίου πολέμου, η Συρία καταβάλλει προσπάθειες για να αναζωογονήσει την οικονομία της εστιάζοντας στην αύξηση των εσόδων μέσω των εξαγωγών πετρελαίου και της παραγωγής φυσικού αερίου. Πριν από τη σύγκρουση, οι εξαγωγές πετρελαίου αντιπροσώπευαν το 30% του εισοδήματος της χώρας και οι σημαντικές επενδύσεις στην ανάπτυξη κοιτασμάτων φυσικού αερίου είχαν αρχίσει να αποφέρουν θετικά αποτελέσματα, με την παραγωγή να αυξάνεται. Σύμφωνα με την κυβέρνηση Άσαντ, ο πόλεμος είχε ως αποτέλεσμα εκπληκτικές απώλειες έως και 100 δισεκατομμυρίων δολαρίων στον τομέα του πετρελαίου. Στις 26 Ιανουαρίου 2022, η Συρία υπέγραψε συμφωνία για την προμήθεια του Λιβάνου με 250 MW ηλεκτρικής ενέργειας από την Ιορδανία μέσω της επικράτειάς της. Αυτό το έργο βρίσκεται επί του παρόντος σε αναμονή της έγκρισης της Παγκόσμιας Τράπεζας για χρηματοδότηση. Ωστόσο, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι κυρώσεις των ΗΠΑ και της ΕΕ θέτουν σημαντικές προκλήσεις για την προσέλκυση οποιασδήποτε επένδυσης.⁴³

Ζ. Παλαιστίνη

Το 1999, η Παλαιστίνη δέσμευσε τη Βρετανική Εταιρεία Φυσικού Αερίου να πραγματοποιήσει έρευνες στο υπεράκτιο κοίτασμα πετρελαίου της Γάζας Marine, που βρίσκεται 30 χιλιόμετρα μακριά από τις ακτές της Γάζας. Δυστυχώς, οι συνεχιζόμενες συγκρούσεις οδήγησαν στην αναστολή των εργασιών της εταιρείας το 2018, καθώς η ισραηλινή κυβέρνηση δεν παρείχε την απαραίτητη επίσημη έγκριση για τα αναπτυξιακά σχέδια της εταιρείας. Αν και το Gaza Marine μπορεί να είναι το μικρότερο από τα πεδία που ανακαλύφθηκαν στην περιοχή, έχει τη δυνατότητα να προσφέρει σημαντική ανακούφιση σε ένα έθνος που αντιμετωπίζει επίμονες οικονομικές προκλήσεις, όπως ελλείψεις νερού, ηλεκτρισμού και φυσικών πόρων. Τους τελευταίους δύο μήνες, η Παλαιστίνη βρίσκεται σε προχωρημένες συζητήσεις για να αναλάβουν τη διαχείριση του πεδίου αιγυπτιακές εταιρείες. Δεδομένης της ενεργειακής σχέσης της Αιγύπτου τόσο με το Ισραήλ όσο και με τη Χαμάς, αναμένεται ότι το Ισραήλ θα παράσχει γραπτή εγγύηση για την ανάπτυξη του πεδίου, η οποία προβλέπεται να κοστίσει περίπου 1,2 δισεκατομμύρια δολάρια.⁴⁴

2.2. Ενεργειακά Κοιτάσματα στην Ανατολική Μεσόγειο: Προοπτικές για την Ασφάλεια Εφοδιασμού της Ευρώπης

⁴² The Washington Institute for Near East Policy, Israel Debates the Lebanon Maritime Deal. Available at: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/israel-debates-lebanon-maritime-deal>. Last accessed: 1 October 2024.

⁴³ Επίσημος Ιστότοπος MEES, Συρία. Available at: <https://www.mees.com/country/syria>. Last accessed: 20 September 2024.

⁴⁴ Επίσημος Ιστότοπος MEES, Παλαιστίνη. Available at: <https://www.mees.com/country/palestine>. Last accessed: 25 September 2024.

Θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι οι πρόσφατες ανακαλύψεις φυσικού αερίου στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου έχουν σημαντικές δυνατότητες για την ενίσχυση της διάκρισης της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τη Ρωσία. Οι πόροι ανανεώσιμης ενέργειας και υδροποιημένου φυσικού αερίου (LNG) σε αυτόν τον τομέα είναι ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση της ασφάλειας εφοδιασμού της ΕΕ καθώς απομακρύνεται από τα ορυκτά καύσιμα. Μια ανάλυση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο δείχνει ότι η Αίγυπτος, το Ισραήλ και η Κύπρος θα μπορούσαν συλλογικά να παράγουν περίπου 9 δισεκατομμύρια κυβικά πόδια ημερησίως, με τη δυνατότητα να εξάγουν περίπου 2 δισεκατομμύρια κυβικά πόδια την ημέρα στην Ευρώπη έως το 2025, ενώ παράλληλα αντιμετωπίζουν ορισμένα εγχώριες ανάγκες. Επιπλέον, οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι η συνολική συνδυασμένη παραγωγή υδροποίησης στις εγκαταστάσεις Damietta και Idku θα μπορούσε να φτάσει τα 7,93 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα ετησίως, με το 50% αυτής της παραγωγής να κατευθύνεται προς την ΕΕ. Αυτό θα διαδραμάτιζε κρίσιμο ρόλο στη διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών της ΕΕ και στη μείωση της εξάρτησης από το ρωσικό αέριο. Συγκεκριμένα, αυτή η ποσότητα αντιπροσωπεύει περίπου το 80% του φυσικού αερίου που αναμένεται να μεταφερθεί στην Ευρώπη μέσω του αγωγού TANAP/TAP από το κοιτάσμα Αζέρι Σαχ Ντενίζ έως το 2025. Για τα έθνη της Ανατολικής Μεσογείου, η ανάπτυξη κοιτασμάτων φυσικού αερίου αποτελεί σημαντική ευκαιρία για οικονομική κέρδος.^{45 46}

Αν λάβουμε υπόψη ότι τα 1.000 κυβικά πόδια αποτιμώνται σε \$3, μπορούμε να υπολογίσουμε ότι τα χωράφια στο Zohr (Αίγυπτος) και στο Leviathan (Ισραήλ), που περιέχουν 30 τρισεκατομμύρια κυβικά πόδια (tcf) και 22 tcf αντίστοιχα, έχουν αξία περίπου 90 δισεκατομμύρια δολάρια και 66 δισεκατομμύρια δολάρια. Αυτό παρουσιάζει αξιοσημείωτα πλεονεκτήματα για χώρες με μικρότερες οικονομίες, όπως η Κύπρος και ο Λίβανος. Επιπλέον, τα φιλόδοξα έργα των LEG1, GREGY και EuroAsia για υποθαλάσσιες ηλεκτρικές διασυνδέσεις αντιπροσωπεύουν σημαντικές ευκαιρίες στον ενεργειακό τομέα. Συλλογικά, αυτές οι τρεις πρωτοβουλίες παρέχουν χωρητικότητα 6 γιγαβάτ (GW), η οποία μπορεί να επεκταθεί στα 13 GW, ενισχύοντας έτσι την ενοποίηση του ΑΕΠ, μειώνοντας το ενεργειακό κόστος για τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις, βελτιώνοντας την ασφάλεια και την ποιότητα του εφοδιασμού της ΕΕ και υποστηρίζοντας τη μετάβαση σε πράσινη ενέργεια. Συγκεκριμένα, το LEG1 θα αναδειξεί την Κρήτη σε έναν κόμβο που συνδέει τα αφρικανικά μεσογειακά δίκτυα με τα ευρωπαϊκά, ενώ το GREGY και η EuroAsia θα τοποθετήσουν τη χώρα μας ως διάδρομο πράσινης ενέργειας, αυξάνοντας τη γεωπολιτική της σημασία στην περιοχή των Βαλκανίων και τη Νοτιοανατολική Ευρώπη, ενώ παράλληλα θα ενισχύσουν την κυριαρχία της χώρας δικαιώματα στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ).⁴⁷

⁴⁵ Taehwan, K., Sang, Y., Competition or cooperation? The geopolitics of gas discovery in the Eastern Mediterranean Sea, Energy Research & Social Science Volume 74, April 2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629621000761#!>.

⁴⁶ Tsakiris, T., The Importance of EASTMEDiterranean Gas for EU Energy Security: The Role of Cyprus, Israel, and Egypt, The Cyprus Review (Vol 30:1), February 2019, <https://cyprusreview.org/index.php/cr/issue/view/48>

⁴⁷ Taehwan, K., Sang, Y., Competition or cooperation? The geopolitics of gas discovery in the Eastern Mediterranean Sea, Energy Research & Social Science Volume 74, April 2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629621000761#!>.

Κεφάλαιο 3: Ανατολική Μεσόγειος και η Εκμετάλλευση της Ενέργειας

Η περιοχή της Μεσογείου έχει αιχμαλωτίσει το παγκόσμιο ενδιαφέρον από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Γεωγραφικά, περιλαμβάνει τα έθνη της Νότιας Ευρώπης, της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής. Μια αξιοσημείωτη πτυχή αυτής της περιοχής είναι οι σημαντικές οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες μεταξύ των γύρω χωρών, που κυμαίνονται από τα ιδιαίτερα ανεπτυγμένα έθνη της Νότιας Ευρώπης έως τις λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές της Βόρειας Αφρικής. Ένα καθοριστικό χαρακτηριστικό της Μεσογείου και των χωρών που την αποτελούν είναι η παρουσία αντιθετικών στοιχείων σε διάφορες διαστάσεις. Τα διαφορετικά χαρακτηριστικά των μεσογειακών εθνών και των λαών τους έχουν οδηγήσει ιστορικά σε εντάσεις και συγκρούσεις, όπως αντικατοπτρίζεται στην πλούσια ιστορία της περιοχής.⁴⁸

Από στρατηγική και γεωπολιτική άποψη, η Ανατολική Μεσόγειος χρησιμεύει ως ζωτικός σύνδεσμος μεταξύ τριών ηπείρων και περιλαμβάνει κρίσιμες θαλάσσιες διαδρομές προς τη Μέση Ανατολή, τον Περσικό Κόλπο και την Κασπία Θάλασσα. Αυτή η τοποθέτηση επιτρέπει την εκτέλεση στρατηγικών πρωτοβουλιών και ενισχύει τις δυνατότητες της περιοχής να αναδειχθεί σε σημαντικό κέντρο ενέργειας, εμπορίου και πολιτικής δραστηριότητας. Επιπλέον, είναι σημαντικό να σημειωθεί η γεωγραφική διάκριση μεταξύ της ανατολικής και της δυτικής Μεσογείου, η οποία οριοθετείται από μια νοητή γραμμή που εκτείνεται από την Κέρκυρα έως τη Λιβύη. Κατά συνέπεια, η Δυτική Μεσόγειος εκτείνεται από το Γιβραλτάρ έως την Αδριατική Θάλασσα, ενώ η Ανατολική Μεσόγειος εκτείνεται από το Ιόνιο μέχρι τις ακτές της Συρίας, του Λιβάνου και του Ισραήλ.⁴⁹

Οι χώρες της Ανατολικής Μεσογείου, που συνορεύουν με θάλασσα, κατέχουν σημαντική στρατηγική σημασία λόγω της διευκόλυνσης των εμπορικών συναλλαγών και των διαφόρων οικονομικών δραστηριοτήτων μέσω θαλάσσιων οδών. Αυτά τα έθνη μπορούν να συνδεθούν με τις μεσογειακές χώρες μέσω των Στενών των Δαρδανελίων, ενώ η Διώρυγα του Σουέζ παρέχει πρόσβαση στην Ερυθρά Θάλασσα και τον Ινδικό Ωκεανό, ενισχύοντας έτσι το εμπόριο και το εμπόριο με ασιατικά και αφρικανικά έθνη. Πρόσφατα, η σημασία της περιοχής από την άποψη της ενέργειας έχει αυξηθεί. Πέρα από το ότι είναι προμηθευτές φυσικού αερίου και πετρελαίου, πολλές χώρες της Ανατολικής Μεσογείου γίνονται ολοένα και περισσότερο παραγωγοί ενέργειας. Αυτός ο σημαντικός ενεργειακός πλούτος προσθέτει σημαντική αξία στα έθνη της περιοχής. Συνοπτικά, είναι προφανές ότι η Ανατολική Μεσόγειος έχει μεγάλη γεωπολιτική σημασία λόγω της γεωστρατηγικής και οικονομικής της αξίας. Η περιοχή είναι ένα κρίσιμο πέρασμα για πολυάριθμους ενεργειακούς και εμπορικούς δρόμους, και οι συνεχιζόμενες ανακαλύψεις κοιτασμάτων φυσικού αερίου ενισχύουν περαιτέρω τη σημασία της. Αυτό το δυναμικό περιβάλλον προσελκύει την προσοχή τόσο των ερευνητών όσο και των επαγγελματιών των επιχειρήσεων, καθώς η Μεσόγειος τοποθετείται στο επίκεντρο όχι μόνο των εμπορικών συναλλαγών αλλά και των ενεργειακών διαδρομών.⁵⁰

⁴⁸ Γλύκατζη-Αρβελέρ, Ε. (2009). Γιατί το Βυζάντιο. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

⁴⁹ McIntosh, A., & Pantius, J. (2017). Science and the Global Environment. Elsevier.

⁵⁰ Dumont, G. (2001). Mediterranean geopolitics, yesterday and tomorrow. Geostrategics, 22-28.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ως άνω προεκτεθέντα, φαίνεται ότι οι χώρες με συμφέροντα στην περιοχή ή εκείνες που θέλουν να προστατεύσουν τα δικά τους συμφέροντα, τείνουν να υιοθετήσουν μια πιο προορατική προσέγγιση επηρεάζοντας τις εξελίξεις. Οι ενεργειακοί πόροι στην Ανατολική Μεσόγειο έχουν τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν μια ατμόσφαιρα συνεργασίας μεταξύ των κρατών, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε μεγαλύτερη σταθερότητα. Όσον αφορά τη συμμετοχή των Μεγάλων Δυνάμεων, είναι αρκετά έντονη και ευδιάκριτη, ιδιαίτερα υπό το φως των μετατοπίσεων εξουσίας που έχουν συμβεί μετά τον Ψυχρό Πόλεμο. Συγκεκριμένα, η Ρωσία έχει επιδείξει σημαντικό ενδιαφέρον για την περιοχή, παράλληλα με τις Ηνωμένες Πολιτείες και την Ευρωπαϊκή Ένωση, η οποία στοχεύει επίσης να ενισχύσει την επιρροή της.⁵¹

3.1. Κύπρος

Η Κύπρος έχει σημαντική γεωστρατηγική και γεωπολιτική σημασία ως έθνος. Εκτός από το ότι είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επιδιώκει ενεργά να προωθήσει τη συνεργασία με άλλες χώρες σε διάφορους τομείς. Η Κύπρος συμβάλλει στην ενίσχυση της ασφάλειας της ΕΕ στην Ευρώπη μέσω των πολιτικών, οικονομικών και γεωστρατηγικών προσπαθειών της.⁵²

Η εξωτερική πολιτική της Κύπρου καθοδηγείται από πέντε βασικούς στόχους. Πρώτον, η επίλυση του Κυπριακού είναι ένα σημαντικό ζήτημα που έχει τη δυνατότητα να ενισχύσει την περιφερειακή σταθερότητα. Μια επιτυχημένη επίλυση όχι μόνο θα ωφελούσε την Κύπρο αλλά θα είχε θετικό αντίκτυπο σε όλα τα εμπλεκόμενα έθνη. Δεύτερον, η υπεύθυνη αξιοποίηση του εθνικού πλούτου της Κύπρου αναμένεται να αποφέρει οικονομικά και πολιτικά πλεονεκτήματα, ενισχύοντας τελικά την ποιότητα ζωής των πολιτών της. Τρίτον, είναι απαραίτητο να ενισχυθεί η συμμετοχή της Κύπρου ως ισότιμου μέλους στους ευρωπαϊκούς θεσμούς. Τέταρτον, η Κύπρος στοχεύει να συμβάλει στη διατήρηση και ενίσχυση της ειρήνης και της ασφάλειας στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την ενίσχυση των διμερών σχέσεων με τις περιφερειακές χώρες και την προώθηση τριμερών ή πολυμερών εταιρικών σχέσεων. Τέλος, η ενίσχυση των διπλωματικών σχέσεων με βασικές παγκόσμιες δυνάμεις —όπως οι ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ρωσία, η Κίνα, το Ισραήλ και ο Αραβικός κόσμος— θα επιτρέψει στην Κύπρο να επιδιώξει αποτελεσματικά τους στόχους της σε οικονομικό, διπλωματικό και πολιτικό πεδίο.⁵³

Αξίζει να σημειωθεί ότι ως κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Κύπρος συμμετέχει ενεργά στις αποστολές της Ένωσης όπως χρειάζεται και ευθυγραμμίζεται με τους στόχους της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Επιπλέον, η Κύπρος προσφέρει γενναιόδωρα τη στρατιωτική της αεροπορική βάση για χρήση από την ΕΕ και συμμετέχει σε ευρωπαϊκούς στρατιωτικούς σχηματισμούς. Στον ενεργειακό τομέα, έχει σημειωθεί σημαντική πρόοδος τα τελευταία

⁵¹ Mazis, I. (2018). Turkey, Israel, Greece: Reshuffling in the Eastern Mediterranean. *Civitas Gentium*, 6(1), 13-80.

⁵² Θεοφάνους, Α. (2000). Η Κύπρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο Νέο Διεθνές Περιβάλλον. Εκδόσεις Σιδέρης.

⁵³ Pedi, R., & Kouskouvelis, I. (2019). Cyprus in the Eastern Mediterranean: A Small State Seeking for Status. Springer International Publishing AG, 151-167.

χρόνια, ιδίως με την ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων. Ιστορικά, οι αρχικές έρευνες στην Κύπρο, που δεν απέδωσαν αποτελέσματα, έγιναν από την αγγλόφωνη εταιρεία Irak Petroleum Co κατά τα έτη 1937-1938. Οι μεταγενέστερες έρευνες περιελάμβαναν αυτές που διεξήγαγε η Delta Exploration Ltd από το 1970 έως το 1974, οι οποίες επικεντρώθηκαν σε γεωφυσικές σεισμογραφικές έρευνες θαλάσσιων περιοχών. Μεταξύ 1985 και 1987, η Σοβιετική Ακαδημία Επιστημών ανέλαβε προσπάθειες να χαρτογραφήσει το ανάγλυφο της θάλασσας, συλλέγοντας δεδομένα για τον πυθμένα της θάλασσας, την τεκτονική δομή, τη στρωματογραφία και τη γεωχημεία των πετρωμάτων. Μόλις μετά το 2000 πραγματοποιήθηκε μια ολοκληρωμένη αξιολόγηση των υποθαλάσσιων πόρων στην ευρύτερη θαλάσσια περιοχή, συμπεριλαμβανομένης της λεκάνης της Λεβάντας και της λεκάνης του Δέλτα του Νείλου, με διερευνητική γεώτρηση που πραγματοποίησε η Shell of Egypt.⁵⁴

Κατά τις διαπραγματεύσεις για την αντιμετώπιση του Κυπριακού το 2004, γίναμε μάρτυρες ποικίλων διπλωματικών ενεργειών που επηρεάστηκαν από το αναδυόμενο ενεργειακό τοπίο. Αρχικά, η βρετανική κυβέρνηση έκανε προσαρμογές στο τελικό κείμενο του Σχεδίου Ανάν για να ενισχύσει τα συμφέροντά της σχετικά με τις Βρετανικές Κυρίαρχες Βάσεις στο νησί και να εξασφαλίσει μια παράκτια ζώνη και Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) που εκτείνεται από τις βάσεις τους στη νότια θάλασσα. Ωστόσο, οι Ελληνοκύπριοι απέρριψαν τελικά το Σχέδιο Ανάν σε δημοψήφισμα την ίδια χρονιά, το οποίο με τη σειρά του επηρέασε τις βρετανικές φιλοδοξίες να συμμετάσχουν στους ενεργειακούς πόρους της Λεβάντας της Λεβάντας. Μετά από αυτό, οι επόμενες κυπριακές διοικήσεις άρχισαν να συνάπτουν συμφωνίες οριοθέτησης ΑΟΖ με γειτονικές χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Αιγύπτου, του Ισραήλ και του Λιβάνου. Από σήμερα, οι συμφωνίες αυτές έχουν συναφθεί με επιτυχία και οι εταιρείες που διεξάγουν έρευνες εντός των θαλάσσιων οικοπέδων της ΑΟΖ βρίσκονται πλέον σε διαδικασία υποβολής αιτήσεων για άδειες.

3.2. Ενεργειακή Στρατηγική και Οικονομική Ανάπτυξη της Κύπρου

Ο ενεργειακός τομέας έχει καταστεί σημαντικός πυλώνας της κυπριακής οικονομίας και αναμένεται να διαδραματίσει ζωτικό ρόλο στην προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης. Σε παγκόσμια κλίμακα, οι αγορές ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου κινούνται όλο και περισσότερο προς την απελευθέρωση. Η Κύπρος απολαμβάνει ένα μοναδικό πλεονέκτημα λόγω της στρατηγικής της θέσης, η οποία την καθιστά ικανή να κεφαλαιοποιήσει τις αναδυόμενες επενδυτικές ευκαιρίες. Επιπλέον, το νησί διαθέτει πολύτιμους ανανεώσιμους και ορυκτούς πόρους και έχει δημιουργήσει συνεργασίες με άλλα έθνη που συμμετέχουν σε παρόμοιες προσπάθειες που σχετίζονται με την εξερεύνηση και την εκμετάλλευση κοιτασμάτων φυσικού αερίου τα τελευταία χρόνια. Επιπλέον, η ενέργεια συνδέεται στενά με πρωτοβουλίες μεγάλης κλίμακας, συμπεριλαμβανομένων των υποδομών και των βιομηχανικών έργων. Κατά συνέπεια, οι επενδύσεις στην κατασκευή λιμανιών, αγωγών και εγκαταστάσεων παραγωγής ενέργειας αναμένεται να συμβάλουν στη μείωση του λειτουργικού κόστους για τις επιχειρήσεις και να προωθήσουν την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη. Ως εκ τούτου, η Κύπρος δίνει σημαντική έμφαση στην προώθηση του ενεργειακού τομέα, ο οποίος, με τη σειρά του,

⁵⁴ Κέντας, Γ. (2005). Ευρωπαϊκή και Κυπριακή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας. Power Publishing.

είναι πιθανό να ενισχύσει τόσο τις παραγωγικές δυνατότητες όσο και τις ευκαιρίες απασχόλησης στην οικονομία. Είναι προφανές ότι ένας ζωντανός ενεργειακός τομέας μπορεί πράγματι να προσελκύσει επενδύσεις, διευκολύνοντας τόσο τη χρήση των πόρων όσο και τον εκσυγχρονισμό των ενεργειακών υποδομών.⁵⁵

Το ενδιαφέρον για επενδύσεις στην εξόρυξη ενεργειακών πόρων, τη μεταφορά τους μέσω ενεργειακών δικτύων και την εξοικονόμηση ενέργειας έχει τη δυνατότητα να επηρεάσει σημαντικά ολόκληρο το ενεργειακό σύστημα και να προωθήσει την ανάπτυξη νέων αγορών. Αυτό, με τη σειρά του, μπορεί να προσφέρει σημαντικό πλεονέκτημα στις χώρες που συμμετέχουν σε αυτές τις αγορές. Η Κύπρος, ως κράτος μέλος της ΕΕ, επωφελείται από ένα καλά εδραιωμένο κανονιστικό και ρυθμιστικό πλαίσιο που προωθεί ένα σταθερό και ασφαλές επενδυτικό περιβάλλον. Η συνεπής εφαρμογή αυτού του πλαισίου σε όλα τα κράτη της ΕΕ ενισχύει σημαντικά την ενεργειακή ασφάλεια και διευκολύνει τη συνεργασία και την ολοκλήρωση των εθνικών ενεργειακών συστημάτων. Επιπλέον, η στρατηγική γεωγραφική θέση της Κύπρου αποτελεί μια αξιοσημείωτη ευκαιρία για την ανάπτυξη του ενεργειακού τομέα και της οικονομίας της, καθώς η χώρα διαδραματίζει βασικό ρόλο στο σχεδιασμό νέων ενεργειακών διαδρομών που θα τροφοδοτήσουν την ΕΕ και θα ενισχύσουν την ενεργειακή της ασφάλεια. Μέσω της συνεργασίας με χώρες όπως η Ελλάδα, η Ιταλία και το Ισραήλ, η Κύπρος συμμετέχει ενεργά στη διαφοροποίηση των πηγών προμήθειας φυσικού αερίου, τοποθετώντας τον εαυτό της ως ζωτικής σημασίας συνεισφέρον στην ενεργειακή ασφάλεια στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.⁵⁶

Συμπερασματικά, η Κύπρος είναι τυχερή που διαθέτει μια ισχυρή δεξαμενή ανθρώπινου δυναμικού, συμπεριλαμβανομένων ειδικευμένων επιστημόνων, ερευνητικών κέντρων, πανεπιστημίων και εργαστηρίων που μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην πρόοδο της έρευνας και της καινοτομίας στον ενεργειακό τομέα. Συνοψίζοντας, αρκετοί βασικοί παράγοντες ενισχύουν το ενεργειακό δυναμικό της Κύπρου, όπως το ρυθμιστικό πλαίσιο της ΕΕ, η ανακάλυψη πολύτιμων κοιτασμάτων, η πλεονεκτική γεωστρατηγική της θέση και το ταλαντούχο εργατικό δυναμικό της.⁵⁷

3.3. Αξιοποίηση Ενεργειακών Πόρων στην ΑΟΖ της Κύπρου: Ευκαιρίες και Προκλήσεις

Ήδη από τις αρχές του 21ου αιώνα, η λεκάνη της Νοτιοανατολικής Μεσογείου εξελίσσεται σε μια περιοχή με σημαντικό γεωστρατηγικό ενδιαφέρον στη διεθνή σκηνή. Αυτός ο

⁵⁵ Τζιάρρας, Ζ. (2015). Η Σημασία των Παγκόσμιων και Περιφερειακών Ενεργειακών Μεταβολών για την Κύπρο: Η (Γεω)πολιτική Διάσταση. In Ετήσια Επιθεώρηση Ιστορίας, Κοινωνίας Και Πολιτικής: Vol. Τεύχος 1 (pp. 11–28). <https://www.unic.ac.cy/da/wp-content/uploads/sites/11/2018/12/Global-and-Regional-Energy-Shifts.pdf>

⁵⁶ Τζιάρρας, Ζ. (2015). Η Σημασία των Παγκόσμιων και Περιφερειακών Ενεργειακών Μεταβολών για την Κύπρο: Η (Γεω)πολιτική Διάσταση. In Ετήσια Επιθεώρηση Ιστορίας, Κοινωνίας Και Πολιτικής: Vol. Τεύχος 1 (pp. 11–28). <https://www.unic.ac.cy/da/wp-content/uploads/sites/11/2018/12/Global-and-Regional-Energy-Shifts.pdf>

⁵⁷ Τζιάρρας, Ζ. (2015). Η Σημασία των Παγκόσμιων και Περιφερειακών Ενεργειακών Μεταβολών για την Κύπρο: Η (Γεω)πολιτική Διάσταση. In Ετήσια Επιθεώρηση Ιστορίας, Κοινωνίας Και Πολιτικής: Vol. Τεύχος 1 (pp. 11–28). <https://www.unic.ac.cy/da/wp-content/uploads/sites/11/2018/12/Global-and-Regional-Energy-Shifts.pdf>

μετασχηματισμός επηρεάζεται από διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών και πολιτικών κρίσεων που επηρεάζουν ορισμένες χώρες στην Ευρώπη, καθώς και από τις επικρατούσες ισλαμικές τάσεις στον αραβικό κόσμο. Η ανακάλυψη ενεργειακών αποθεμάτων στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο ώθησε τα έθνη που επιδιώκουν να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο στη διατήρηση της σταθερότητας για να σφυρηλατήσουν συμμαχίες, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που θέτουν άλλα κράτη που ενδέχεται να απειλήσουν αυτή τη σταθερότητα. Επιπλέον, αυτή η κατάσταση έχει αναζωπυρώσει το διεθνές ενδιαφέρον για την περιοχή. Η Ευρωπαϊκή Ένωση, ειδικότερα, επιθυμεί να μειώσει την εξάρτησή της από το ρωσικό αέριο, ιδίως υπό το φως της επιδείνωσης των σχέσεων μετά την κρίση στην Ουκρανία. Κατά συνέπεια, η ΕΕ δείχνει έντονο ενδιαφέρον για τα ενεργειακά αποθέματα της Μεσογείου και υποστηρίζει ενεργά την ανάπτυξή τους. Ομοίως, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ρωσία και μεγάλες εταιρείες προσπαθούν επίσης να αυξήσουν τη συμμετοχή τους στην περιοχή. Συγκεκριμένα, καθώς ο ανταγωνισμός για συμφέροντα εντείνεται, τα μικρότερα κράτη βρίσκουν κοινό έδαφος για να ενισχύσουν τις θέσεις τους. Σε αυτό το πλαίσιο, η Ελλάδα, η Κύπρος και το Ισραήλ επέλεξαν να συνεργαστούν στις προσπάθειές τους για την προώθηση της σταθερότητας στην περιοχή της Μεσογείου.⁵⁸

Στο άλλο άκρο αυτής της συνεργασίας βρίσκεται η Τουρκία, η οποία φαίνεται να εφαρμόζει τακτικές που μπορεί να συμβάλλουν στην περιφερειακή αστάθεια και επιδεικνύει ρεβιζιονιστικές τάσεις. Σύμφωνα με τα Ηνωμένα Έθνη και το Διεθνές Δίκαιο της Θάλασσας, όλα τα παράκτια κράτη έχουν το δικαίωμα να χρησιμοποιούν τους φυσικούς πόρους εντός των Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών τους (ΑΟΖ) και να εξερευνούν την υφαλοκρηπίδα τους. Για να δημιουργήσει μια χώρα ΑΟΖ, πρέπει να δηλώνει ξεκάθαρα τα όριά της ή να τα οριοθετεί μέσω διμερών ή πολυμερών συμφωνιών. Η Κύπρος έχει υιοθετήσει παρόμοια προσέγγιση στον καθορισμό της δικής της ΑΟΖ, ξεκινώντας με μια συμφωνία με την Αίγυπτο το 2003. Αυτή η διμερής συμφωνία είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς αντιπροσωπεύει την πρώτη του είδους της στην Ανατολική Μεσόγειο για την οριοθέτηση της ΑΟΖ. Η Κύπρος συνήψε στη συνέχεια παρόμοιες συμφωνίες με τον Λίβανο το 2007 και το Ισραήλ το 2010.⁵⁹

Η οριοθέτηση της Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου παρουσιάζει ορισμένες προκλήσεις, κυρίως λόγω των συνεχιζόμενων αναταραχών και συγκρούσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων χωρών. Ως εκ τούτου, η ίδρυση της ΑΟΖ αντιμετωπίζει εμπόδια που σχετίζονται με τη σύγκρουση μεταξύ Λιβάνου και Ισραήλ, τις διαφορές μεταξύ Ισραήλ και Παλαιστίνης, καθώς και τη θέση της Τουρκίας σχετικά με την Κυπριακή Δημοκρατία. Υπό το πρίσμα αυτών των περιπλοκών, η Κύπρος, η Ελλάδα, η Αίγυπτος και το Ισραήλ ανέλαβαν την πρωτοβουλία να συνεργαστούν για την προώθηση της σταθερότητας στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου.⁶⁰

⁵⁸ Σταμπολής, Κ. και Μεζαρτάσογλου, Δ. (2018). Η Ενεργειακή Ασφάλεια της Ελλάδας και Προτάσεις για την Βελτίωσή της. Αθήνα: ΙΕΝΕ.

⁵⁹ Σταμπολής, Κ., & Μεζαρτάσογλου, Δ. (2018). Η Ενεργειακή Ασφάλεια της Ελλάδας και Προτάσεις για την Βελτίωσή της. Αθήνα: ΙΕΝΕ.

⁶⁰ Σταμπολής, Κ., & Μεζαρτάσογλου, Δ. (2018). Η Ενεργειακή Ασφάλεια της Ελλάδας και Προτάσεις για την Βελτίωσή της. Αθήνα: ΙΕΝΕ.

3.4. Οικόπεδα Αφροδίτη, Ταμάρ και Λεβαντίνη

Τα τελευταία χρόνια, η ανακάλυψη κοιτασμάτων σε θαλάσσιες ζώνες χωρών όπως η Κύπρος έχει συγκεντρώσει σημαντική παγκόσμια προσοχή, προσελκύοντας μάλιστα το ενδιαφέρον μεγάλων δυνάμεων. Τα αποθέματα αυτά έχουν μεγάλη σημασία όχι μόνο για την Κύπρο αλλά και για τις γειτονικές χώρες, τα κράτη μέλη της ΕΕ και τη διεθνή κοινότητα στο σύνολό της. Η ανάπτυξη αυτών των κοιτασμάτων έχει τη δυνατότητα να προσφέρει οικονομικά οφέλη και να συμβάλει στην ενεργειακή ανεξαρτησία. Αξίζει να σημειωθεί ότι το φυσικό αέριο δεν χρησιμοποιείται σήμερα ως πηγή ενέργειας σε κανέναν τομέα της κυπριακής οικονομίας. Επί του παρόντος, η Κύπρος καλύπτει τις ενεργειακές της ανάγκες εξ ολοκλήρου μέσω εισαγωγών πετρελαίου και δεν υπάρχουν υφιστάμενες συνδέσεις για το εμπόριο ηλεκτρικής ενέργειας με τις γύρω χώρες. Κατά συνέπεια, εάν η Κύπρος αντιμετωπίσει με επιτυχία τη μακροπρόθεσμη ενεργειακή της ζήτηση αξιοποιώντας αυτά τα κοιτάσματα, θα μπορούσε να ανοίξει το δρόμο και για πιθανές εξαγωγές. Η εξόρυξη ενεργειακών πόρων θα μπορούσε να αλλάξει σημαντικά ολόκληρο το τοπίο της προσφοράς, δεδομένης της διεθνούς ζήτησης για πετρέλαιο και φυσικό αέριο. Η Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (ΑΟΖ) της Κύπρου περιλαμβάνει 13 οικόπεδα, με την αρχική εξερεύνηση κοιτασμάτων να γίνεται το φθινόπωρο του 2011 στο οικόπεδο «Αφροδίτη».⁶¹

Τα εκτιμώμενα αποθέματα φυσικού αερίου σε αυτήν την περιοχή κυμαίνονται από 140 έως 225 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα. Στη δεύτερη φάση της έρευνας, η Κύπρος ξεκίνησε διαπραγματεύσεις για άδειες φυσικού αερίου για τέσσερα επιπλέον μπλοκ με μια ιταλική εταιρεία, μια ρωσική εταιρεία, μια γαλλική εταιρεία και μια εταιρεία της Νότιας Κορέας. Τις προσπάθειες εξερεύνησης αυτών των οικοπέδων αναλαμβάνουν εταιρείες από διάφορες εθνικότητες. Συγκεκριμένα, μια αμερικανική εταιρεία έχει λάβει τα δικαιώματα του οικοπέδου «Aphrodite», που ορίζεται ως ο αριθμός 12, ενώ μια ιταλο-κορεατική κοινοπραξία έχει αναλάβει τα οικόπεδα 2, 3 και 9 και μια γαλλική εταιρεία έχει παραχωρήσει τα οικόπεδα 10 και 11.⁶²

3.5. Ο Διασυνδετήριος Αγωγός Eastern Mediterranean (EASTMED)

Οι συζητήσεις σχετικά με την κατασκευή του αγωγού ξεκίνησαν στις αρχές της δεκαετίας του 2000, συμπίπτοντας με την εξερεύνηση του Ισραήλ για κοιτάσματα φυσικού αερίου που ανακαλύφθηκαν στα ανοικτά των ακτών του. Το 2011 ξεκίνησε η επόμενη φάση του σχεδιασμού του αγωγού, με την Ελλάδα να αναλαμβάνει πρωταγωνιστικό ρόλο. Οι ελληνικές αρχές εργάστηκαν επιμελώς για να τονίσουν τη σημασία του αγωγού για την ενεργειακή ανεξαρτησία της Ευρωπαϊκής Ένωσης από τη Ρωσία, υποστηρίζοντας την αναγνώρισή του ως εμβληματικό ενεργειακό έργο στην περιοχή της Μεσογείου. Οι προσπάθειές τους ανταμείφθηκαν το 2013, όταν το έργο συμπεριλήφθηκε στα κορυφαία Ευρωπαϊκά Έργα

⁶¹ Taliotis, C., Howells, M., Basilian, M., Rogner, H., & Welsch, M. (2014). Energy Security prospects in Cyprus and Israel: A focus on Natural Gas. *International journal of Sustainable Energy Planning and Management*, 3, 5-20.

⁶² Watkins, E. (2012). Noble Energy finds 5-8 tcf offshore Cyprus. *Oil and Gas Journal*.

Κοινού Ενδιαφέροντος (PCI), δίνοντάς το κατάλληλο για ειδική χρηματοδότηση. Οι προκαταρκτικές μελέτες για το έργο υποστηρίχθηκαν από την Ένωση με επιχορηγήσεις ύψους 34,5 εκατ. ευρώ. Το 2020 υπογράφηκε στην Αθήνα τριμερής συμφωνία για την κατασκευή του αγωγού από Ελλάδα, Κύπρο και Ισραήλ. Ο αγωγός έχει σχεδιαστεί για να ξεκινά 170 χιλιόμετρα από τη νότια ακτή της Κύπρου, εκτείνοντας συνολικά 1.900 χιλιόμετρα, εκ των οποίων τα 1.340 χιλιόμετρα θα είναι υποβρύχια, καθιστώντας τον τον βαθύτερο υποθαλάσσιο αγωγό στον κόσμο. Θα τερματίσει στο Οτράντο της Ιταλίας, περνώντας από την Ελλάδα (Κρήτη - Πελοπόννησος - Ήπειρος). Οι ειδικοί εκτιμούν ότι αρχικά θα μεταφέρει 10 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου ετησίως, με δυνατότητα αύξησης στα 20 δισεκατομμύρια κυβικά μέτρα (706 δισεκατομμύρια κυβικά πόδια). Η κατασκευή αναμένεται να διαρκέσει πέντε χρόνια, με εκτιμώμενο κόστος 6,1 δισ. ευρώ (με πιθανή διακύμανση $\pm 20\%$), συμπεριλαμβανομένων των δαπανών που σχετίζονται με τον αγωγό ΠΟΣΕΙΔΩΝ που συνδέει τη Θεσπρωτία με την Ιταλία. Ωστόσο, το 2022, σημαντικές εξελίξεις στο τοπίο του φυσικού αερίου της περιοχής οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι ο αγωγός μπορεί να μην θεωρείται πλέον βιώσιμο έργο.⁶³

Τον Ιανουάριο του 2022, η κυβέρνηση Μπάιντεν πήρε την απόφαση να αποσύρει την υποστήριξη για τον αγωγό Eastmed, ο οποίος είχε λάβει προηγουμένως υποστήριξη από την κυβέρνηση Τραμπ. Οι Αμερικανοί αξιωματούχοι διευκρίνισαν έκτοτε ότι αυτή η απόσυρση δεν επηρεάζει τα δύο έργα ηλεκτρικής διασύνδεσης, το «EuroAsia Interconnector» και το «EuroAfrica Interconnector». Επιπλέον, Αμερικανοί εκπρόσωποι συμμετείχαν ενεργά σε συζητήσεις με στόχο την επίλυση διαφορών σχετικά με τα θαλάσσια σύνορα και την εξερεύνηση φυσικού αερίου σε περιοχές διαμάχης μεταξύ Λιβάνου και Ισραήλ.⁶⁴

Οι αποφάσεις που έλαβαν οι Ηνωμένες Πολιτείες οδήγησαν σε έμμεση υποστήριξη για τη μεταφορά φυσικού αερίου στην Ευρώπη μέσω τουρκικού εδάφους. Ενώ οι ΗΠΑ εξέφρασαν πρόσφατα δυσaréσκεια με τον Πρόεδρο Ερντογάν, φαίνεται ότι επιθυμούν να διατηρήσουν μια ισχυρή σχέση με έναν σημαντικό σύμμαχο του NATO. Οι ΗΠΑ υποστηρίζουν μια συλλογική προσέγγιση για τη συνεκμετάλλευση των πόρων στη Νοτιοανατολική Μεσόγειο, διατηρώντας μια ισορροπημένη στάση έναντι της Ελλάδας, της Τουρκίας και της Κύπρου, ενώ ευνοούν την τουρκική συμμετοχή σε περιφερειακές ενεργειακές πρωτοβουλίες. Επιπλέον, οι ΗΠΑ δείχνουν προτίμηση στο υδροποιημένο φυσικό αέριο (LNG) για να μετριάσουν εξαρτήσεις παρόμοιες με αυτές που δημιουργούνται από τον αγωγό Ρωσίας-ΕΕ, ενώ επιδιώκουν επίσης να προωθήσουν τις δικές τους εξαγωγές LNG. Οι επικριτές του προτεινόμενου αγωγού Eastmed υποστηρίζουν ότι τα τρέχοντα αποθέματα στο Ισραήλ, που υπολογίζονται σε 416 bcm, δεν δικαιολογούν επαρκώς την επένδυση που απαιτείται για την κατασκευή του. Υποστηρίζουν επίσης ότι τα πιθανά αποθέματα φυσικού αερίου στα ανοικτά των ακτών της Κύπρου θα χρειαστούν επιπλέον χρόνο για να επαληθευτούν και ότι η επίλυση του Κυπριακού αποτελεί κρίσιμη προϋπόθεση για την ανάπτυξή τους. Επιπρόσθετα, επισημαίνουν ότι η Αίγυπτος, η

⁶³ Μανιάτης Γ., Ενεργειακή ασφάλεια, υδρογονάνθρακες και αγωγοί – Ευρωπαϊκές Εθνικές διαστάσεις» στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Μελέτες για την Ευρωπαϊκή και Διεθνή Πολιτική, «Η Ελλάδα η Ευρώπη και ο Κόσμος», Επιμέλεια Σωτήρης Ντάλης, εκδ Παπαζήση, Β' Έξάμηνο, Αθήνα 2020.

⁶⁴ Krasna Joshua, Politics, War and Eastern Mediterranean Gas, The Moshe Dayan Center (MDC), 24 March 2022, <https://dayan.org/content/politics-war-and-eastern-mediterranean-gas>.

οποία έχει αποδεδειγμένα αποθέματα 2.186 tcm, βρίσκεται σε καλή θέση για να προμηθεύσει την Ευρώπη με φυσικό αέριο, δεδομένης της υπάρχουσας υποδομής της, συμπεριλαμβανομένων δύο μονάδων υγροποίησης φυσικού αερίου στη Damietta και στο Idku.⁶⁵

Το 2018, ο τομέας των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας της Αιγύπτου αντιπροσώπευε το 15% του ΑΕΠ της χώρας και συνεχίζει να αυξάνεται παράλληλα με την αυξανόμενη παραγωγή και εξαγωγή LNG. Συγκεκριμένα, το δεύτερο τρίμηνο του 2021, η Αίγυπτος παρουσίασε αύξηση 47% στις εξαγωγές LNG, ενισχύοντας τη θέση της ως σημαντικός κόμβος υγροποίησης αερίου στην περιοχή. Ως αποτέλεσμα, η κατασκευή του έργου Eastmed δεν αποτελεί επί του παρόντος προτεραιότητα για την Αίγυπτο. Η χώρα έχει την ικανότητα να εξάγει LNG στις αγορές της Ευρώπης και της Ανατολικής Ασίας, αποφέροντας σημαντικά κέρδη. Λαμβάνοντας υπόψη τα περιορισμένα αποθέματα του Ισραήλ, τα πιθανά κοιτάσματα της Κύπρου και την προτίμηση της Αιγύπτου για υποδομές LNG, φαίνεται ότι το έργο Eastmed μπορεί να μην είναι βιώσιμο αυτήν τη στιγμή.⁶⁶

Αρκετοί μελετητές τονίζουν τη σημασία του αγωγού και υποστηρίζουν την κατασκευή του, υποστηρίζοντας ότι το έργο είναι εμπορικά βιώσιμο και ευθυγραμμίζεται με τους στόχους της Πράσινης Συμφωνίας της ΕΕ. Μια προκαταρκτική συγκριτική μελέτη που συγκρίνει την EastMed με την κατασκευή μιας χερσαίας μονάδας LNG ή μιας πλωτής μονάδας FSRU δείχνει ότι το κόστος κατασκευής και διέλευσης για τον αγωγό είναι συγκρίσιμα με αυτές τις εναλλακτικές λύσεις. Επιπλέον, όλες οι αρχικές μελέτες (Pre-Feed Studies) που πραγματοποιήθηκαν από το 2015 και ολοκληρώθηκαν το 2018 επιβεβαίωσαν όχι μόνο την οικονομική βιωσιμότητα και την εμπορική ανταγωνιστικότητα του έργου αλλά και τα επιτυχή αποτελέσματα των τεχνικών του πτυχών. Επιπλέον, αναμένεται ότι οι συνεχιζόμενες τεχνολογικές εξελίξεις στον τομέα των αγωγών θα ενισχύσουν τη χωρητικότητα, οδηγώντας σε μείωση του κόστους και αύξηση των εσόδων. Ενώ ο φορέας υλοποίησης αναμένει τα τελικά αποτελέσματα των μελετών για τη βιωσιμότητα του αγωγού, οι πρόσφατες αποφάσεις της ΕΕ για μείωση της εξάρτησης από το ρωσικό φυσικό αέριο, σε συνδυασμό με τις αυξανόμενες τιμές, ενθάρρυναν τους υποστηρικτές του EastMed να υποστηρίζουν την αναγκαιότητα του αγωγού. Η λειτουργία αυτού του αγωγού αναμένεται να είναι μη ανταγωνιστική και δεν θα εμποδίσει την ανάπτυξη υποδομής LNG. Η αυξανόμενη ζήτηση φυσικού αερίου στην ΕΕ υποδηλώνει ότι ο αγωγός μπορεί να συμπληρώσει αποτελεσματικά τις εξαγωγές LNG της Αιγύπτου. Η συνδυασμένη παραγωγή LNG και EastMed προβλέπεται να φτάσει τους 0,85 tcf ετησίως έως το 2025, αντιπροσωπεύοντας περίπου το 4,3% της συνολικής κατανάλωσης φυσικού αερίου στην Ένωση. Αυτός ο όγκος είναι ζωτικής σημασίας για την ενίσχυση της ανεξαρτησίας της Ένωσης από το ρωσικό αέριο.⁶⁷

⁶⁵ El-Molla, T. 'Natural Gas accounts for 15% of Egypt GDP', Egypt Oil & GasNewspaper (2018, November 28), <https://egyptoil-gas.com/news/el-molla-natural-gas-accounts-for-15-of-egypt-gdp>

⁶⁶ Aka, A. G., Bozoglu, A. E., Hashimov, I., & Pulhan, A. (2021). The 'new great game' in the Eastern Mediterranean. Israel Affairs, 28(1), 16–27. <https://doi.org/10.1080/13537121.2022.2017133>

⁶⁷ Μανιάτης Γ., Ενεργειακή ασφάλεια, υδρογονάνθρακες και αγωγοί – Ευρωπαϊκές Εθνικές διαστάσεις» στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Μελέτες για την Ευρωπαϊκή και Διεθνή Πολιτική, «Η Ελλάδα η Ευρώπη και ο Κόσμος», Επιμέλεια Σωτήρης Ντάλης, εκδ Παπαζήση, Β' Εξάμηνο, Αθήνα 2020.

Επιπλέον, από πολιτική σκοπιά, θα ήταν ωφέλιμο να ενισχυθεί η συνεργασία μεταξύ των περιφερειακών κρατών για την ανάπτυξη ενεργειακών υποδομών, ιδίως μέσω εταιρικών σχέσεων μεταξύ Αιγύπτου, Ισραήλ, Κύπρου και Ελλάδας. Μια τέτοια συνεργασία θα μπορούσε να βοηθήσει στην αντιμετώπιση μακροχρόνιων ζητημάτων, συμπεριλαμβανομένης της κατάστασης στην Κύπρο και των τουρκικών προκλήσεων, όπως καταδεικνύεται από την πρόσφατη συμφωνία Λιβάνου-Ισραήλ. Με την πάροδο του χρόνου, η ελληνοκυπριακή κοινότητα βρέθηκε σε ένα επισφαλές περιβάλλον, υπογραμμίζοντας την ανάγκη για εκ νέου εστίαση στην περιφερειακή ασφάλεια. Δεδομένης της μοναδικής του θέσης ως γεωγραφικής και πολιτιστικής γέφυρας μεταξύ Ευρώπης και Μέσης Ανατολής, έχει επίσης διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διαμεσολάβηση διαφορών. Η ανάπτυξη των πόρων υδρογονανθράκων και το έργο East Med, ειδικότερα, υπόσχονται την προώθηση της ειρήνης στην περιοχή. Επιπλέον, υπάρχει η ευκαιρία να ενσωματωθεί ο αγωγός με καινοτόμες τεχνολογίες καθαρής ενέργειας, όπως η παραγωγή υδρογόνου από ανανεώσιμες πηγές και η μεταφορά υδρογόνου αναμεμειγμένου με φυσικό αέριο. Όσον αφορά το μέλλον, υπάρχει σημαντική δυνατότητα για αυτούς τους αγωγούς να επαναχρησιμοποιηθούν πλήρως για τη μεταφορά καθαρού υδρογόνου, ειδικά καθώς αυξάνεται η προσφορά και η ζήτηση. Ως αποτέλεσμα, ο αγωγός θα μπορούσε να ευθυγραμμιστεί με τα σχέδια ανάπτυξης για την υποδομή LNG και να εξελιχθεί σε αυτό που θα μπορούσε να θεωρηθεί ως «πράσινος» αγωγός.⁶⁸

Για τον ελληνικό λαό, ο αγωγός Eastmed αντιπροσωπεύει μια ευκαιρία για ενεργειακή ανεξαρτησία και πρόσβαση σε υδροποιημένο φυσικό αέριο, η οποία θα μπορούσε να οδηγήσει σε σημαντική μείωση του ενεργειακού κόστους τόσο για τις επιχειρήσεις όσο και για τα νοικοκυριά—δυνητικά κατά περίπου 40%. Αυτό το έργο αναμένεται να δημιουργήσει θέσεις εργασίας και να τοποθετήσει τη χώρα ως σημαντικό ενεργειακό κόμβο. Το αρχικό όραμα για τον αγωγό περιλαμβάνει τη μεταφορά Φ/Β ενέργειας από την Ανατολική Μεσόγειο στη Βορειοδυτική Ευρώπη, με τη μελλοντική δυνατότητα μεταφοράς και πράσινου υδρογόνου. Χώρες όπως το Ισραήλ, ο Λίβανος, η Αίγυπτος και η Κύπρος θα παρείχαν στην Ευρώπη οικονομικό φυσικό αέριο μέσω ενός αγωγού που θα διέσχιζε την Κρήτη, την ηπειρωτική Ελλάδα και στη συνέχεια θα επεκταθεί στην Ιταλία. Η κατασκευή του αγωγού ευθυγραμμίζεται με την ευρωπαϊκή στρατηγική απαλλαγής από τις ανθρακούχες εκπομπές που στοχεύει στη διευκόλυνση μιας πράσινης μετάβασης έως το 2050, χρησιμοποιώντας τα Φ/Β ως μεταβατικό καύσιμο. Επιπλέον, θα μπορούσε να λειτουργήσει ως στρατηγικό πλεονέκτημα για την Ελλάδα. Η τριμερής ενεργειακή συμφωνία μεταξύ Ισραήλ, Κύπρου και Ελλάδας για την ανάπτυξη των κοιτασμάτων της Ανατολικής Μεσογείου με έναν αγωγό που παρακάμπτει την Τουρκία θα ενισχύσει τους ρόλους της Κύπρου και της Ελλάδας στο παγκόσμιο ενεργειακό τοπίο και μπορεί να ενισχύσει τη διεθνή αποδοκιμασία των παράνομων διεκδικήσεων της Τουρκίας στη Μεσόγειο και το Αιγαίο. Η ίδρυση αυτού του αγωγού ήταν ένας μακροχρόνιος στόχος των διαδοχικών ελληνικών κυβερνήσεων, επομένως η πρόσφατη απόσυρση της υποστήριξης από

⁶⁸ Χατζηδάκης Κ., Η διεθνής ενεργειακή πολιτική μας, στο Σωτήρης Ντάλης «MARE NOSTRUM : Μετατοπίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου», εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2020.

τις Ηνωμένες Πολιτείες ήταν ευνόητα απογοητευτική, ειδικά δεδομένων των διαφόρων αντεπιχειρημάτων που έχουν παρουσιαστεί κατά του σχεδίου Eastmed.⁶⁹

3.6. Διεθνείς Διασυνδέσεις Ηλεκτρικής Ενέργειας

Η Ευρωπαϊκή Ένωση επιδιώκει ενεργά τις διασυνδέσεις ηλεκτρικής ενέργειας ως μέρος της πολιτικής της για την Ενεργειακή Ένωση, η οποία στοχεύει στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ γειτονικών χωρών. Στο πλαίσιο του συμπλέγματος της Ανατολικής Μεσογείου, υπάρχει επί του παρόντος έλλειψη ενοποιημένων αγορών, υπογραμμίζοντας την ανάγκη ενίσχυσης της ανάπτυξης διασυνδέσεων ενεργειακών δικτύων. Αυτή η βελτίωση είναι απαραίτητη για να διασφαλιστεί ότι οι αγορές εφοδιάζονται επαρκώς και λειτουργούν ομαλά. Η ΕΕ έχει θέσει ως στόχο την επίτευξη επιπέδου διασύνδεσης 15% για κάθε κράτος μέλος έως το 2030. Βασική πρωτοβουλία σε αυτό το πλαίσιο είναι το EuroAsia Interconnector, ένα υποθαλάσσιο καλώδιο που συνδέει το Ισραήλ, την Κύπρο και την Ελλάδα συνολικής ισχύος 2000 MW. Αυτό το έργο έχει σχεδιαστεί για να ενισχύσει την αλληλεξάρτηση μεταξύ των αγορών του Ισραήλ, της Κύπρου και της ΕΕ. Ως αποτέλεσμα, μπορούμε να δούμε ότι ακόμη και αγορές που είναι σήμερα απομονωμένες, όπως αυτές του Ισραήλ και της Κύπρου, αρχίζουν να αναπτύσσουν διασυνδεδεμένες σχέσεις με την αγορά της ΕΕ.⁷⁰

3.7. Εξελίξεις στη Μέση Ανατολή και Ενεργειακή Ασφάλεια

Η Μέση Ανατολή είναι μια περιοχή που χαρακτηρίζεται τόσο από εντάσεις όσο και από εξελισσόμενη δυναμική στο τοπίο και τους θεσμούς της που συμβάλλουν στη σταθερότητα. Τα τελευταία χρόνια, η Τουρκία έχει στόχο να αναλάβει εξέχοντα ρόλο στην περιοχή, καθιερώνοντας τον εαυτό της ως σημαντική επιρροή. Συγκεκριμένα, η Τουρκία έχει εκφράσει τη μη αναγνώριση της Κυπριακής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης και έχει προβεί σε ενέργειες που θα μπορούσαν να εκληφθούν ως προκλητικές. Αυτή η κατάσταση δείχνει τις προσπάθειες μιας χώρας να επιβληθεί σε στρατιωτικό επίπεδο. Η Τουρκία υπογραμμίζει τη γεωγραφική της θέση και τη δημογραφική της δύναμη για να ενισχύσει την παρουσία της, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στις δυνατότητες των τρομερών ενόπλων δυνάμεών της.⁷¹

Από τη μία πλευρά, η γεωγραφική θέση της Τουρκίας παρέχει στους συμμάχους της ευκαιρίες να ενισχύσουν τις ναυτικές τους ικανότητες. Από την άλλη πλευρά, ο μεγάλος πληθυσμός της αποτελείται κυρίως από νεαρά άτομα. Η Τουρκία έχει εκφράσει ανησυχίες σχετικά με την απόφαση της Κύπρου να συμμετάσχει σε δραστηριότητες γεώτρησης στη νότια περιοχή του νησιού, υποστηρίζοντας ότι αυτές οι ενέργειες διεξάγονται μονομερώς από την

⁶⁹ Μανιάτης Γ., Ενεργειακή ασφάλεια, υδρογονάνθρακες και αγωγοί – Ευρωπαϊκές Εθνικές διαστάσεις» στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Μελέτες για την Ευρωπαϊκή και Διεθνή Πολιτική, «Η Ελλάδα η Ευρώπη και ο Κόσμος», Επιμέλεια Σωτήρης Ντάλης, εκδ Παπαζήση, Β' Έξάμηνο, Αθήνα 2020.

⁷⁰ Σταμπολής, Κ. και Μεζαρτάσογλου, Δ. (2018). Η Ενεργειακή Ασφάλεια της Ελλάδας και Προτάσεις για την Βελτίωσή της. Αθήνα: ΙΕΝΕ.

⁷¹ Μάξης, Ι. (2006). Γεωπολιτική Προσέγγιση για ένα Νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα. Αθήνα: Παπαζήσης.

ελληνοκυπριακή πλευρά και παραβιάζουν τα δικαιώματα και τη δικαιοδοσία των Τουρκοκυπρίων. Επιπλέον, οι σχέσεις της Τουρκίας με τη συμμαχία Ισραήλ-Αιγύπτου είναι τεταμένες, κυρίως λόγω της ισχυρής φιλοπαλαιστινιακής της στάσης και της υπεράσπισης των δικαιωμάτων τους. Οι σχέσεις με την Ελλάδα χαρακτηρίζονται επίσης από ένταση και η Τουρκία διατηρεί αμφιλεγόμενη σχέση με την κυβέρνηση Άσαντ στη Συρία. Εσωτερικά, η Τουρκία αντιμετωπίζει τις δικές της προκλήσεις, γεγονός που περιπλέκει τη θέση της και οδηγεί σε μια αίσθηση απομόνωσης από τις περιφερειακές εξελίξεις – ένα αποτέλεσμα που μπορεί να μην ευνοεί την προώθηση των συμφερόντων της. Η Τουρκία στοχεύει να εξασφαλίσει κυρίαρχο ρόλο στον ενεργειακό εφοδιασμό της Ευρώπης, ωστόσο οι προσδοκίες της υπονομεύονται από την πρωτοβουλία του αγωγού EastMed και τη συνεργασία Κύπρου, Ελλάδας και Ισραήλ. Επιπλέον, οι εξωτερικές σχέσεις της Τουρκίας τόσο με τις Ηνωμένες Πολιτείες όσο και με τη Ρωσία χαρακτηρίζονται από σημαντικές διακυμάνσεις, ενώ οι αλληλεπιδράσεις της με την Ευρωπαϊκή Ένωση επιδεινώνονται συνεχώς.⁷²

Κεφάλαιο 4: Ενεργειακή Διπλωματία στην Ανατολική Μεσόγειο: Οι Περιπτώσεις των Αγωγών Ηλεκτρικής Διασύνδεσης EuroAsia και EuroAfrica Interconnector

4.1. Εισαγωγή

Κατά την ανασκόπηση της προόδου που έχει σημειωθεί στην ενεργειακή διπλωματία, γίνεται προφανές ότι από το 2019 έχουν αναδειχθεί σημαντικές πρωτοβουλίες και συνεργασίες, ιδιαίτερα στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Βασικοί παράγοντες στη διαμόρφωση ενός νέου ενεργειακού τοπίου σε αυτόν τον τομέα περιλαμβάνουν την Ελλάδα, την Κύπρο, την Αίγυπτο και το κράτος του Ισραήλ.⁷³

Υπό το πρίσμα της πολύτιμης διακρατικής συνεργασίας εντός τριμερών πλαισίων, τα προαναφερθέντα κράτη προχώρησαν με την υπογραφή συμφωνιών για την ενίσχυση της συνεργασίας τους στον ενεργειακό τομέα. Κατά συνέπεια, καταρτίστηκαν τα μνημόνια συνεργασίας για τα έργα ηλεκτρικής διασύνδεσης, δηλαδή το «EuroAsia Interconnector» Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδας και το «EuroAfrica Interconnector» Αιγύπτου-Κύπρου-Ελλάδας. Συνολικά, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι η ενέργεια χρησιμεύει ως σημαντικός καταλύτης για τη διπλωματία, ωφελώντας τόσο τα έθνη που αναζητούν ενεργειακούς πόρους όσο και εκείνα που είναι άφθονα σε φυσικούς πόρους.⁷⁴

⁷² Stavris, G. (2012). The New Energy Triangle of Cyprus-Greece-Israel: Casting A Net for Turkey? Turkish Policy Quarterly.

⁷³ Tsoukala, O. (2021). Diplomatic Tensions in the Eastern Mediterranean: Developments in 2021 and Prospects. HAPSc Policy Briefs Series, 2(2), 157–171. DOI: <https://doi.org/10.12681/hapscpbs.29503>

⁷⁴ Φίλης, Κ. (2012). Ενέργεια: Εργαλείο Σύγκλισης ή Προϊόν Ανταγωνισμού; Η Περίπτωση της Ανατολικής Μεσογείου. Σε Φαραντούρης, Ν. Ε. (2012). Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική. Νομική Βιβλιοθήκη.

4.2. Ο αγωγός ηλεκτρικής διασύνδεσης “EuroAsia Interconnector” (Ισραήλ-Κύπρος-Ελλάδα)

Οι συζητήσεις σχετικά με τον αγωγό ηλεκτρικής διασύνδεσης Ισραήλ-Κύπρου-Ελλάδας, κοινώς γνωστός ως EuroAsia Interconnector, ξεκίνησαν το 2012. Αυτές οι συζητήσεις επικεντρώθηκαν στη διερεύνηση των δυνατοτήτων διασύνδεσης μεταξύ των συμμετεχουσών χωρών με στόχο την επίτευξη ενεργειακής αυτονομίας και ανεξαρτησίας. Ουσιαστικά, η Κύπρος οραματίζεται να χρησιμεύσει ως μια κρίσιμη ηλεκτρική γέφυρα διασύνδεσης μεταξύ Ευρώπης και Ασίας.⁷⁵

Πριν εμβαθύνουμε στα συγκεκριμένα πλεονεκτήματα, είναι σημαντικό να σκιαγραφήσουμε πρώτα το πλαίσιο των διακρατικών συζητήσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων χωρών σχετικά με την ενεργειακή τους διπλωματία. Η Ελλάδα, η Κύπρος και το Ισραήλ έχουν ενισχύσει τη στρατηγική τους συνεργασία μέσω μιας σειράς διμερών και τριμερών συμφωνιών που επικεντρώνονται στην ασφάλεια, την τεχνολογία, την άμυνα και την ενέργεια. Ειδικότερα, στον ενεργειακό τομέα, αυτές οι συμφωνίες έχουν προωθήσει ένα αποτελεσματικό πλαίσιο με στόχο τη μείωση της εξάρτησης από λιγότερο ευνοϊκά καθεστώτα από φυσικούς πόρους.⁷⁶

Από το 2019, έχει δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των κρατών, ιδιαίτερα με την ανακοίνωση της Κοινής Διακήρυξης που αφορά την Ελλάδα, το Ισραήλ, την Κύπρο και τις ΗΠΑ. Αυτή η δήλωση υπογράμμισε ένα κοινό όραμα για ενεργειακή αυτονομία και ασφάλεια στην Ανατολική Μεσόγειο. Επιπλέον, είναι σημαντικό να υπενθυμίσουμε ότι κατά την 5η τριμερή σύνοδο κορυφής που πραγματοποιήθηκε στην Beer Sheva το 2018, τα μέρη διατύπωσαν τη δέσμευσή τους για το έργο του αγωγού, καθώς και τα αποτελέσματα της συνολικής μελέτης σχετικά με την όλη πρωτοβουλία.⁷⁷

Το έτος 2021 χρησιμεύει ως σημαντικό σημείο αναφοράς για τις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Βασιζόμενοι στις διπλωματικές βάσεις που τέθηκαν τα προηγούμενα χρόνια, οι ηγέτες της Ελλάδας, του Ισραήλ και της Κύπρου έδωσαν έμφαση στον ενεργειακό τομέα -που περιλαμβάνει τόσο φυσικούς πόρους όπως το φυσικό αέριο όσο και ανανεώσιμες πηγές όπως η ηλεκτρική ενέργεια- ως βασικό τομέα αμοιβαίων συμφερόντων και διακρατικής συνεργασίας.⁷⁸

⁷⁵ EuroAsia Interconnector (2012). Cyprus: Energy Bridge between Europe and Asia. 23/1/2012. Available at: <https://euroasia-interconnector.com/news-cyprus-energy-bridge-between-europe-and-asia1period2012-11/>. Last accessed: 15 September 2024.

⁷⁶ Rayman, J. F. (2021). Energy diplomacy opens new chapter of independence for Greece. Jewish News Syndicate. 23/3/2021. Available at: <https://www.jns.org/opinion/energy-diplomacy-opens-new-chapter-of-independence-for-greece/>

⁷⁷ Greece in Israel (2018). Israel-Cyprus-Greece 5th Trilateral Summit Declaration (Beersheba December 20th, 2018)- Embassy News [Press release]. 20/12/2018. Available at: <https://www.mfa.gr/missionsabroad/en/israel/en/news/israel-cyprus-greece-5th-trilateral-summit-declaration-beersheba-december-20th-2018.html>. Last accessed: 30 September 2024.

⁷⁸ Nedos, V. (2021). Energy at forefront of trilateral summit. Kathimerini.Gr. 8/12/2021. Available at: <https://www.ekathimerini.com/news/1173324/energy-at-forefront-of-trilateral-summit/>

Ως αποτέλεσμα των κοινών ενεργειακών στόχων των εμπλεκόμενων κρατών, ξεκίνησε η πρωτοβουλία που είναι γνωστή ως «EuroAsia Interconnector». Προς στήριξη αυτής της προσπάθειας, στις 8 Μαρτίου 2021, η Ελλάδα, μαζί με το Ισραήλ και την Κύπρο, υπέγραψαν μνημόνιο συνεργασίας για το έργο του αγωγού διασύνδεσης. Αυτό το έργο στοχεύει στη δημιουργία ενός αγωγού ηλεκτρικής διασύνδεσης μεταξύ Ευρώπης και Ασίας, με το Ισραήλ να χρησιμεύει ως σημείο εκκίνησης, την Κύπρο ως γέφυρα και την Ελλάδα ως τερματικό σταθμό για την τροφοδοσία της ευρωπαϊκής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Ο αγωγός αποτελείται από δύο τμήματα υποθαλάσσιων καλωδίων: το τμήμα Ισραήλ-Κύπρου, που εκτείνεται περίπου σε 310 km, και το τμήμα Κύπρου-Ελλάδας, το οποίο εκτείνεται περίπου 898 km.⁷⁹

Η πρώτη φάση του έργου αναμένεται να είναι πλήρως λειτουργική μέχρι το έτος 2025. Αυτή η φάση θα περιλαμβάνει 898 χιλιόμετρα υποθαλάσσιων καλωδίων που θα εκτείνονται σε βάθος 3.000 μέτρων κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας, καθιστώντας ένα νέο παγκόσμιο ρεκόρ για έργα τέτοιας φύσης και κλίμακας. Επιπρόσθετα, είμαστε ευγνώμονες που σημειώνουμε ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ενέκρινε τη διάθεση 657 εκατομμυρίων ευρώ για την υποστήριξη του υποθαλάσσιου καλωδίου, το οποίο θα συνδέει την Κύπρο με την ευρωπαϊκή ήπειρο. Αυτό αντιπροσωπεύει το μεγαλύτερο ποσό χρηματοδότησης που χορηγήθηκε σε έργο κοινού ενδιαφέροντος στο πλαίσιο του Μηχανισμού Συνδέοντας την Ευρώπη, συνολικού ύψους 1,037 δισεκατομμυρίων ευρώ. Μέσω αυτής της πρωτοβουλίας, η ΕΕ στοχεύει να προωθήσει έργα και εγκαταστάσεις πράσινης ανάπτυξης σύμφωνα με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας.^{80 81}

Κατά την ανασκόπηση του προτεινόμενου έργου αγωγού, είναι σημαντικό να επισημανθούν ορισμένα χαρακτηριστικά που συμβάλλουν στην απήχυσή του ως πρακτική οδό για ενεργειακή διπλωματία μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών. Συγκεκριμένα, η διασύνδεση θα εκτείνεται σε απόσταση 1.208 km και θα διευκολύνει τη μεταφορά 2 GW (2.000 MW) ηλεκτρικής ενέργειας μέσω ενός καλωδίου τροφοδοσίας DC υψηλής τάσης. Αυτό το έργο θα σηματοδοτήσει ένα σημαντικό ορόσημο, καθώς θα δημιουργήσει την πρώτη μερική υποθαλάσσια διηπειρωτική ηλεκτρική διασύνδεση σε βάθος 3.000 μέτρων. Επιπλέον, είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η επιτυχής υλοποίηση αυτού του έργου αποτελεί μια πολύτιμη ευκαιρία για την Κύπρο να ξεπεράσει την ενεργειακή της απομόνωση, καθώς είναι σήμερα το μόνο κράτος μέλος της ΕΕ χωρίς ηλεκτρικές διασυνδέσεις.⁸²

⁷⁹ Ajdin, A. (2021). Cyprus, Israel and Greece ink EuroAsia Interconnector MoU. Offshore Energy. 8/3/2021. Available at: <https://www.offshore-energy.biz/cyprus-israel-and-greece-ink-euroasia-interconnector-mou/>

⁸⁰ Todorović, I. (2022). EU backs Greece-Cyprus power link project with EUR 657 million. Balkan Green Energy News. 28/1/2022. Available at: <https://balkangreenenergynews.com/eu-backs-greece-cyprus-power-link-project-with-eur-657-million/>

⁸¹ Habibic, A. (2022). EU: EuroAsia power link gets highest grant in €1B energy infrastructure investment. Offshore Energy. 1/2/2022. Available at: <https://www.offshore-energy.biz/euroasia-power-link-gets-highest-grant-in-e1b-investment/>

⁸² Brinkerink, M., Gallachóir, B., et Deane, P. (2019). A comprehensive review on the benefits and challenges of global power grids and intercontinental interconnectors. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 107, 274–287.

4.3. Ο αγωγός ηλεκτρικής διασύνδεσης “EuroAfrica Interconnector” (Αίγυπτος-Κύπρος-Ελλάδα)

Ταυτόχρονα, η ανακοίνωση για την υλοποίηση πρόσθετου αγωγού ηλεκτρικής διασύνδεσης έχει συμβάλει στο εξελισσόμενο τοπίο της ενεργειακής διπλωματίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Η εξέλιξη αυτή αφορά τον αγωγό ηλεκτρικής διασύνδεσης Αιγύπτου-Κύπρου-Ελλάδας, που συνήθως αναφέρεται ως «Διασύνδεση EuroAfrica». Αυτός ο αγωγός θα διευκολύνει τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας που παράγεται από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας στην Ασία, επιτρέποντας επίσης στην Ευρώπη να προμηθεύεται ενέργεια από τη Βόρεια Αφρική μέσω της Αιγύπτου. Επιπλέον, η Κύπρος είναι έτοιμη να χρησιμεύσει ως ζωτικός κόμβος διαμετακόμισης, ενισχύοντας τις προοπτικές της να ξεπεράσει την ενεργειακή απομόνωση που έχει βιώσει για αρκετές δεκαετίες, ιδιαίτερα μετά την ένταξή της στην ΕΕ το 2004. Η έναρξη του έργου έγινε στις 14 Οκτωβρίου 2021, Αθήνα, όπου οι υπουργοί Ενέργειας της Αιγύπτου και της Ελλάδας υπέγραψαν μνημόνιο συνεργασίας για την έναρξη διαπραγματεύσεων για μια διακυβερνητική συμφωνία και την εξασφάλιση χρηματοδότησης του έργου. Αυτή η πρωτοβουλία περιλάμβανε τις συλλογικές προσπάθειες αξιωματούχων, διαχειριστών ενεργειακών πόρων και ρυθμιστικών αρχών ενέργειας. Μόλις δύο μέρες αργότερα, στις 16 Οκτωβρίου, υπογράφηκε ανάλογο μνημόνιο συνεργασίας μεταξύ των υπουργών Ενέργειας Κύπρου και Αιγύπτου. Αξιοσημείωτο είναι ότι η Ελλάδα οριοθέτησε εν μέρει την Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της (ΑΟΖ) με την Αίγυπτο στις 6 Αυγούστου 2020, σηματοδοτώντας την πρώτη διμερή μερική οριοθέτηση από την Ελλάδα, που ενσταλάζει αισιοδοξία για την πλήρη οριοθέτηση της ΑΟΖ στο μέλλον.⁸³

Ο αγωγός «EuroAfrica Interconnector» θα εκτείνεται σε απόσταση 1.396 km, που θα περιλαμβάνει ένα τμήμα 498 km μεταξύ Αιγύπτου και Κύπρου και ένα τμήμα 898 km μεταξύ Κύπρου και Ελλάδας. Παρόμοια με τον αγωγό «EuroAsia Interconnector», ο αγωγός διασύνδεσης Ευρώπης-Βόρειας Αφρικής έχει σχεδιαστεί για τη μεταφορά ηλεκτρικής ενέργειας στην ευρωπαϊκή αγορά χρησιμοποιώντας καλώδιο συνεχούς ρεύματος υψηλής τάσης (HVDC) 2 GW, με το βαθύτερο σημείο κάτω από τη θάλασσα να φτάνει τα 3.000 μέτρα. Όσον αφορά το χρονοδιάγραμμα του έργου, αναμένουμε ότι το τμήμα Αίγυπτος-Κύπρος (498 km) θα έχει ολοκληρωθεί μέχρι τον Δεκέμβριο του τρέχοντος έτους. Στη συνέχεια, το τμήμα Ελλάδας-Κύπρου (898 χλμ.) αναμένεται να φτάσει στην ολοκλήρωση της αρχικής του φάσης, με επένδυση 2,5 δισ. ευρώ, έως τον Δεκέμβριο του 2023.⁸⁴

Στις 19 Οκτωβρίου 2021, οι ηγέτες της Αιγύπτου, της Ελλάδας και της Κύπρου επισημοποίησαν τους ήδη ισχυρούς διπλωματικούς δεσμούς τους με την υπογραφή συμφωνίας. Αυτή η συμφωνία ανοίγει το δρόμο για την Αίγυπτο να προμηθεύει ηλεκτρική ενέργεια στην ευρωπαϊκή αγορά, που προέρχεται κυρίως από ηλιακή ενέργεια (AFP, 2021). Συνοπτικά, αυτή η συμφωνία, μαζί με την ανάπτυξη του αγωγού «EuroAfrica Interconnector», ενισχύει τη

⁸³ Szymczak, P. D. (2021). Egypt, Greece Subsea Cable To Deliver North African Renewable Energy to Europe. JPT. 25/10/2021. Available at: <https://jpt.spe.org/egypt-greece-subsea-cable-to-deliver-north-african-renewable-energy-to-europe>.

⁸⁴ Skopljak, N. (2022a). TSO chiefs meet to discuss EuroAfrica Interconnector. Offshore Energy.15/4/2021. Available at: <https://www.offshore-energy.biz/tso-chiefs-meet-to-discuss-euroafrica-interconnector/>

συνεργασία στον τομέα της ενεργειακής ασφάλειας όχι μόνο μεταξύ των συμβαλλόμενων κρατών μελών αλλά και εντός της Ευρώπης συνολικά.⁸⁵

4.4. Τα οφέλη της «διπλωματίας των αγωγών» στην υφιστάμενη πραγματικότητα

Συνοψίζοντας τις πληροφορίες που παρουσιάζονται, ανακύπτουν κάποιες σκέψεις σχετικά με την πιθανή εφαρμογή της «διπλωματίας των αγωγών». Αυτή η ιδέα θα μπορούσε να ενισχύσει τη συνεργασία μεταξύ των προαναφερθέντων κρατών και να προωθήσει την πράσινη ανάπτυξη στην Ανατολική Μεσόγειο. Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η ανακάλυψη κοιτασμάτων υδρογονανθράκων και φυσικού αερίου έχει διευκολύνει μια σφύζουσα αρένα ενεργειακής διπλωματίας μεταξύ της Ελλάδας, της Κύπρου, του Ισραήλ και της Αιγύπτου. Επιπλέον, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει ταξινομήσει το φυσικό αέριο ως μεταβατική πηγή ενέργειας, λειτουργώντας ως «γέφυρα» προς τη στροφή προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.⁸⁶

Καθώς υλοποιούμε σταδιακά τα έργα «EuroAsia Interconnector» και «EuroAfrica Interconnector», η Κύπρος σημειώνει σημαντική πρόοδο για να ξεπεράσει την τρέχουσα ενεργειακή της απομόνωση. Η εξέλιξη αυτή αναμένεται να ενισχύσει την ανταγωνιστικότητα της εγχώριας αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας. Δεδομένων των άφθονων κοιτασμάτων της στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη (Α.Ο.Ζ.) και της στρατηγικής γεωπολιτικής της θέσης, η Κύπρος δικαιολογημένα κέρδισε τον χαρακτηρισμό «ενεργειακό νησί». Εν τω μεταξύ, το Ισραήλ έχει θέσει έναν φιλόδοξο στόχο να μειώσει τις εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου κατά 80% συνολικά και κατά 75%-80% στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας έως το 2050. Βραχυπρόθεσμα, το Ισραήλ στοχεύει να επιτύχει μείωση των εκπομπών κατά 30% έως το 2030. Είναι σημαντικό να τηρούμε αυτά τα χρονοδιαγράμματα και τις πολιτικές για να διασφαλίσουμε επιτυχή αποτελέσματα.^{87 88}

Επιπλέον, πιστεύουμε ότι η έγκαιρη υλοποίηση των αγωγών διασύνδεσης, ιδιαίτερα στην αρχική φάση, θα ενισχύσει σημαντικά τον εφοδιασμό και την ενεργειακή ασφάλεια της Ευρωπαϊκής Εσωτερικής Αγοράς. Συγκεκριμένα, κρίσιμα είναι τα προγραμματισμένα έτη 2025 για τον αγωγό «EuroAsia Interconnector» και 2023 για τον αγωγό «EuroAfrica Interconnector». Αξιοποιώντας τους υπάρχοντες πόρους φυσικού αερίου, μαζί με το δυναμικό ανανεώσιμων πηγών ενέργειας της Κύπρου, της Αιγύπτου και του Ισραήλ, μπορούμε να δημιουργήσουμε έναν ηλεκτρικό διάδρομο προς την Ευρώπη. Αυτή η πρωτοβουλία θα

⁸⁵ Hendawi, H. (2021). Egypt, Greece and Cyprus sign deal to link power grids. The National. 19/10/2021. Available at: <https://www.thenationalnews.com/mena/2021/10/19/egypt-greece-and-cyprus-sign-deal-to-link-power-grids/>

⁸⁶ Stergiou, Andreas (2019) "Geopolitics and Energy Security in the Eastern Mediterranean: The Formation of new 'Energy Alliances'" in Tziarras, Z. (ed.), The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security. Re-imagining the Eastern Mediterranean Series: PCC Report, 3. Nicosia: PRIO Cyprus Centre, 11-30.

⁸⁷ Westphal, K., Pastukhova, M. et Pepe, J. M. (2022). Geopolitics of Electricity: Grids, Space and (political) Power. Research Paper 6. German Institute for International and Security Affairs (Stiftung Wissenschaft und Politik).

⁸⁸ WEC (2021). WEC Trilemma: Cyprus. World Energy Council. Available at: <https://trilemma.worldenergy.org/#!/country-profile?country=Cyprus&year=2021>. Last accessed: 20 September 2024.

διαδραματίσει ζωτικό ρόλο στην επίτευξη του στόχου για τουλάχιστον 15% ηλεκτρική διασύνδεση μεταξύ των κρατών μελών της ΕΕ έως το 2030.⁸⁹

Ως αποτέλεσμα, η υλοποίηση των προαναφερθέντων έργων ηλεκτρικής διασύνδεσης από τα συμμετέχοντα κράτη αναμένεται να ενισχύσει την ενεργειακή αυτονομία και την ασφάλεια εφοδιασμού των αντίστοιχων συστημάτων τους. Υπό το πρίσμα αυτό, είναι προφανές ότι η ηλεκτρική διασύνδεση μεταξύ Ευρώπης και Βόρειας Αφρικής, μέσω της Αιγύπτου, καθώς και με τη Μέση Ανατολή μέσω του Ισραήλ, θα δημιουργήσει ποικίλα και βιώσιμα δίκτυα ροής ενέργειας. Συγκεκριμένα, η Αίγυπτος έχει ήδη επιτύχει ενεργειακή αυτονομία τόσο στο φυσικό αέριο όσο και στην ηλεκτρική ενέργεια από το 2019, τοποθετώντας την ίδια ως σημαντικός εξαγωγέας ενέργειας. Δεδομένου αυτού του πλαισίου, είναι σαφές ότι η κατεύθυνση της ενεργειακής διπλωματίας της Αιγύπτου έχει σημαντική σημασία για τους στόχους εξωτερικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁹⁰

Έργα όπως οι αγωγοί διασύνδεσης μεταξύ Ευρώπης, Ισραήλ και Αιγύπτου διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην ενεργειακή στρατηγική της ΕΕ. Επιπλέον, η Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Ursula von der Leyen, τόνισε τη σημαντική σημασία του έργου «EuroAsia Interconnector», το οποίο έχει λάβει 657 εκατ. ευρώ για το τμήμα που συνδέει την Κύπρο με την Κρήτη. Η πρωτοβουλία αυτή έχει αναγνωριστεί ως υποδομή κοινού ενδιαφέροντος για την ΕΕ, κερδίζοντας τον χαρακτηρισμό Έργου Κοινού Ενδιαφέροντος και προσδιορίστηκε ως απαραίτητη για την επίτευξη ενεργειακής αυτονομίας. Κατά συνέπεια, η ανάπτυξη διασυνδέσεων είναι υψίστης σημασίας στη στρατηγική της ΕΕ για μείωση της εξάρτησής της από ρωσικούς ενεργειακούς πόρους, συμπεριλαμβανομένου του πετρελαίου και του φυσικού αερίου.⁹¹

Υπό το πρίσμα της επερχόμενης Διάσκεψης του ΟΗΕ για την Κλιματική Αλλαγή (UNFCCC COP 27) που θα πραγματοποιηθεί στο Sharm El-Sheikh της Αιγύπτου, από τις 7 έως τις 11 Νοεμβρίου 2022, πιστεύουμε ότι αυτό αποτελεί μια πολύτιμη ευκαιρία για την Ελλάδα και την Κύπρο να συμμετάσχουν σε ουσιαστικό διάλογο με την Αίγυπτο. Η χώρα έχει εξισορροπήσει αποτελεσματικά την ανάπτυξη της υποδομής φυσικού αερίου με τη δέσμευση για μετάβαση στην πράσινη ενέργεια. Δεδομένου του ενισχυμένου ρόλου της Αιγύπτου σε αυτή τη μετάβαση μέσω της χρήσης φυσικού αερίου, φαίνεται να είναι ιδανικός ενεργειακός εταίρος για την Ελλάδα και την Κύπρο. Ενθαρρύνουμε και τα δύο έθνη να εξετάσουν το ενδεχόμενο να

⁸⁹ European Commission, Directorate-General for Energy (2019). Electricity interconnections with neighbouring countries: second report of the Commission expert group on interconnection targets, Publications Office. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/785f224b-93cd-11e9-9369-01aa75ed71a1>. Last accessed: 25 September 2024.

⁹⁰ Tanchum, M. (2021). Greece's Rise as a Trans-Mediterranean Power: Greece's Eastern Mediterranean strategic shift to Europe-to-Africa and Europe-to-Middle East connectivity. ELIAMEP. 25/2/2021. Available at: <https://www.eliamep.gr/en/publication/η-ελλάδα-ως-ανερχόμενη-διαμεσογειακή/>

⁹¹ Skopljak, N. (2022b). Von der Leyen: EuroAsia Interconnector to help free EU from energy dependence. Offshore Energy. 21/6/2022. Available at: <https://www.offshore-energy.biz/von-der-leyen-euroasia-interconnector-to-help-free-eu-from-energy-dependence/>

ενισχύσουν την εξωτερική τους πολιτική και την ενεργειακή διπλωματία για να ενισχύσουν τις στενότερες σχέσεις με την Αίγυπτο.⁹²

Συμπερασματικά, πέρα από την ενίσχυση του γεωπολιτικού και ενεργειακού καθεστώτος Ελλάδας και Κύπρου, η εφαρμογή των αγωγών αναμένεται να επιφέρει θετικά αποτελέσματα και πρόσθετα οφέλη για την κοινωνία, το περιβάλλον και τις οικονομίες των εμπλεκόμενων κρατών. Σε ευθυγράμμιση με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, οι προσπάθειες των φορέων και των εταιρειών που συμμετέχουν στο έργο των αγωγών διασύνδεσης στοχεύουν στην αντιμετώπιση κρίσιμων ζητημάτων που σχετίζονται με το περιβάλλον, την οικονομία και την κοινωνική ευημερία. Αυτό περιλαμβάνει πρωτοβουλίες για την προστασία του περιβάλλοντος και την προώθηση της πράσινης ενέργειας μέσω της παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας από Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ), καθώς και την υποστήριξη και την προώθηση της ανάπτυξης των τοπικών κοινωνιών κατά τη σταδιακή ολοκλήρωση των εργασιών. Κατά συνέπεια, η αποτελεσματική αξιοποίηση και χρήση αυτών των πόρων όχι μόνο θα ενισχύσει τη θέση των εμπλεκόμενων κρατών αλλά θα συμβάλει θετικά τόσο σε εθνικό όσο και σε τοπικό επίπεδο.

4.5. Προτάσεις πολιτικής

Καταληκτικά, λαμβάνοντας υπόψη τις πρόσφατες εξελίξεις στις σχέσεις μεταξύ των εμπλεκόμενων κρατών, είναι σημαντικό να τονιστεί η ανάγκη να δοθεί προτεραιότητα στην ολοκλήρωση των έργων «EuroAsia Interconnector» και «EuroAfrica Interconnector». Σε ό,τι αφορά την υλοποίηση του «EuroAfrica Interconnector», και υπό το πρίσμα της συμφωνίας σχετικά με τη μερική οριοθέτηση της ελληνοαιγυπτιακής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ) (Τσουκαλά, 2021), θα ήταν ωφέλιμο για την ελληνική εξωτερική πολιτική να επικεντρωθεί ενεργειακή διπλωματία, αξιοποιώντας τη στρατηγική γεωπολιτική θέση της Ελλάδας για να διευκολύνει την πλήρη οριοθέτηση της ΑΟΖ με την Αίγυπτο. Ενώ η υπάρχουσα συμφωνία προστατεύει σε μεγάλο βαθμό τα συμφέροντα και των δύο εθνών, η ελλιπής οριοθέτηση μπορεί να θέσει προκλήσεις για την υλοποίηση του αγωγού διασύνδεσης με την Αίγυπτο. Το συνεργατικό έργο ηλεκτρικής διασύνδεσης μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Αιγύπτου χρησιμεύει ως ισχυρή ένδειξη των κοινών συμφερόντων αυτών των τριών κρατών στον ενεργειακό τομέα, για τα οποία μπορούν να υποστηρίξουν αποτελεσματικά κατά τις διαπραγματεύσεις για τη δημιουργία της Ελεύθερης Ζώνης Ελλάδας-Αιγύπτου. Η συμμετοχή σε τέτοιο διάλογο και η άσκηση αυτής της πολιτικής θα αντιπροσώπευε ένα σημαντικό και προορατικό βήμα προς την οριοθέτηση του Α.Ο.Ζ. μεταξύ Ελλάδας και Κύπρου.

Ταυτόχρονα, όσον αφορά την υλοποίηση του αγωγού «EuroAsia Interconnector», υπάρχει η ευκαιρία να προωθηθεί ο διάλογος και να διερευνηθούν πολιτικές επιλογές που θα μπορούσαν να ωφελήσουν το έργο του αγωγού φυσικού αερίου EastMed (Ισραήλ-Κύπρος-Ελλάδα-Ιταλία).

⁹² Tanchum, M. (2022). Egypt's Synergy Between Natural Gas and Green Energy Transition: Cairo's Advances in LNG and Green Hydrogen are Shaping the COP 27 Agenda. Middle East Institute. 5/5/2022. Available at: <https://www.mei.edu/publications/egypts-synergy-between-natural-gas-and-green-energy-transition-cairos-advances-lng-and>

Η εστίαση στην πρωτοβουλία EastMed θα μπορούσε να αποφέρει σημαντικά πλεονεκτήματα για όλα τα εμπλεκόμενα μέρη στην περιοχή, ειδικά λαμβάνοντας υπόψη τα άφθονα αποθέματα φυσικού αερίου στις Αποκλειστικές Οικονομικές Ζώνες της Κύπρου και του Ισραήλ. Ο μηχανισμός «3+1», που περιλαμβάνει τη συμμετοχή των ΗΠΑ μαζί με την Ελλάδα, την Κύπρο και το Ισραήλ, δημιουργεί ένα ευνοϊκό περιβάλλον για την ενεργειακή διπλωματία με στόχο την προώθηση αυτού του φιλόδοξου έργου αγωγού στο εγγύς μέλλον. Τελικά, για να επιτύχουν η ΕΕ και οι ΗΠΑ τον στόχο τους για μείωση της εξάρτησης από το ρωσικό φυσικό αέριο, θα ήταν συνετό να δοθεί προτεραιότητα στις συζητήσεις γύρω από αυτόν τον αγωγό.

Υπό το πρίσμα των ενισχυμένων ενεργειακών ρόλων Ελλάδας και Κύπρου, παράλληλα με τη σταθεροποίηση των τριμερών συμμαχιών μεταξύ Ισραήλ, Κύπρου και Ελλάδας, καθώς και της Αιγύπτου, της Κύπρου και της Ελλάδας, η ανάπτυξη αγωγών διασύνδεσης ηλεκτρικής ενέργειας αποτελεί μια πολύτιμη ευκαιρία για αυτούς. Έθνη να επιβληθούν απέναντι στις φιλόδοξες φιλοδοξίες της Τουρκίας. Συνοψίζοντας, η ενεργειακή διπλωματία, ιδιαίτερα με τη μορφή της «διπλωματίας αγωγών», έχει γίνει βασικό συστατικό της εξωτερικής πολιτικής στην Ανατολική Μεσόγειο, ειδικά κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου σημαντικών προκλήσεων για την παγκόσμια ενεργειακή ασφάλεια.

Κεφάλαιο 5: Ανατολική Μεσόγειος και Κύπρος

Η Κύπρος αποσκοπεί ενεργά στην ενίσχυση της γεωπολιτικής της επιρροής στην Ανατολική Μεσόγειο μέσω διαφόρων διεθνών πρωτοβουλιών και διακρατικών συνεργασιών. Στον ενεργειακό τομέα, η Κύπρος, σε συνεργασία με την Ελλάδα και το Ισραήλ, συνάπτει μια εταιρική σχέση με στόχο την προμήθεια φυσικού αερίου στην Ευρώπη. Το έργο αυτό θα διευκολύνει τη μεταφορά ενέργειας από το Ισραήλ στην Κύπρο και στη συνέχεια από την Κύπρο στην Ελλάδα, συνδέοντας έτσι το Ισραήλ με την ηπειρωτική Ευρώπη.

5.1. Κύπρος - Ισραήλ – Αίγυπτος - Τουρκία

Σε ό,τι αφορά τις σχέσεις της Κύπρου με τις γειτονικές της χώρες, εκτός από την Τουρκία, που έχει συζητηθεί προηγουμένως, υπάρχουν συνεχείς προσπάθειες συνεργασίας για τη δημιουργία ενός νέου περιφερειακού μπλοκ στην Ανατολική Μεσόγειο. Αυτό το μπλοκ περιλαμβάνει την Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Κύπρο και την Ελλάδα, εστιάζοντας στην ενίσχυση της συνεργασίας σε θέματα πολιτικής, άμυνας και ενέργειας. Μια σύντομη εξέταση της ιστορίας αποκαλύπτει ότι η Κύπρος και το Ισραήλ έχουν διατηρήσει φιλικές σχέσεις, κυρίως λόγω της υποστήριξης της Κύπρου κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, ιδίως με τη διευκόλυνση της διέλευσης των επιζώντων του Ολοκαυτώματος. Μετά την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας, τα δύο έθνη επισημοποίησαν τις διπλωματικές τους σχέσεις. Η συνεργασία τους επεκτάθηκε και σε εμπορικές προσπάθειες. Το 2014, και οι δύο χώρες επιδίωξαν ενεργά ευκαιρίες για να ενισχύσουν τη συνεργασία τους σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένου του πολιτισμού, του τουρισμού, της γεωργίας, των επιχειρήσεων και της καινοτομίας. Επιπλέον, το Ισραήλ και

η Ελλάδα έχουν καλλιεργήσει ισχυρές σχέσεις όλα αυτά τα χρόνια, προωθώντας την εντυπωσιακή συνεργασία σε πολιτικό, στρατιωτικό και ενεργειακό τομέα.⁹³

Πρωταρχικός στόχος αυτής της τριμερούς συνεργασίας είναι η ενέργεια, η οποία αναμφίβολα ωφελεί και τα τρία εμπλεκόμενα έθνη. Οι πλούσιοι ενεργειακοί πόροι της Μεσογείου έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν τη σταθερότητα της περιοχής. Η εταιρική σχέση μεταξύ Ελλάδας, Κύπρου και Ισραήλ όχι μόνο εξυπηρετεί τα συμφέροντα κάθε χώρας αλλά υπογραμμίζει επίσης τον ρόλο της Κύπρου ως σταθεροποιητικής δύναμης. Αυτή η σχέση συνεργασίας επισημοποιήθηκε μέσω συμφωνιών, κυρίως κατά την τριμερή σύνοδο κορυφής στη Θεσσαλονίκη το 2017. Σε αυτό το πλαίσιο, έχουμε εισέλθει σε μια γόνιμη περίοδο συνεργασίας σε διάφορες ερευνητικές πρωτοβουλίες, συμπεριλαμβανομένης της καινοτομίας στις αγορές, των περιβαλλοντικών θεμάτων και της τεχνολογικής ανάπτυξης. Επιπλέον, υπάρχουν ευκαιρίες για ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ πανεπιστημίων, ερευνητικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων. Η Κύπρος λειτουργεί ως ζωτικός σύνδεσμος μεταξύ Ισραήλ και Αιγύπτου. Δεδομένων των σημερινών συνθηκών και της αναταραχής στην περιοχή, αυτά τα έθνη αντιλαμβάνονται συλλογικά τις περιφερειακές απειλές και ως εκ τούτου δεσμεύονται να συνεργαστούν για την προώθηση της ειρήνης, της ευημερίας και της σταθερότητας σε όλη την ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Συγκεκριμένα στον ενεργειακό τομέα, μετά την ανακάλυψη σημαντικών κοιτασμάτων, η συνεργασία μας έχει αναπτυχθεί ώστε να περιλαμβάνει την οριοθέτηση των Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών (ΑΟΖ), τη συμφωνία για την κατασκευή του αγωγού EastMed και τις κοινές προσπάθειες για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων.⁹⁴

Η Κύπρος και η Αίγυπτος διατηρούν διπλωματικές σχέσεις από το 1960. Η Πρεσβεία της Κύπρου στο Κάιρο ήταν από τις πρώτες διπλωματικές αποστολές που ιδρύθηκαν από τη νεοσύστατη Κυπριακή Δημοκρατία. Συνολικά, η σχέση Κύπρου-Αιγύπτου χαρακτηρίζεται από κοινή ιστορία και πολιτιστικούς δεσμούς, που συμβάλλουν σε παρόμοια διπλωματική προσέγγιση. Η συνεργασία αυτή περιλαμβάνει διάφορους τομείς αμοιβαίου ενδιαφέροντος.⁹⁵

Από τη δεκαετία του 1960, η σχέση μεταξύ των δύο χωρών έχει ενισχυθεί σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της οικονομίας, του εμπορίου και της ενέργειας. Είναι αξιέπαινο το γεγονός ότι η Αίγυπτος έχει υποστηρίξει με συνέπεια την Κύπρο και τις ελληνοκυπριακές θέσεις σε πολλές περιπτώσεις, επηρεάζοντας ακόμη και άλλα αραβικά έθνη εντός του Οργανισμού της Ισλαμικής Διάσκεψης. Επιπλέον, έχουν δημιουργηθεί οι βάσεις για την περιφερειακή ολοκλήρωση μεταξύ Κύπρου και Αιγύπτου, καθώς και τα δύο έθνη συνεργάζονται σε περιφερειακά σχέδια για την ανάπτυξη και την αξιοποίηση των κοιτασμάτων φυσικού αερίου. Οι ανακαλύψεις σε αυτούς τους τομείς παρουσιάζουν ελπιδοφόρες ευκαιρίες

⁹³ Bellou, F. (2017). The impact of the financial crisis on Greece's defence diplomacy. Στο J. Marangos, *The Internal Impact and External Influence of the Greek Financial Crisis* (σσ. 101-123). Palgrave Macmillan.

⁹⁴ Andrikopoulos, M., & al., e. (2012). *Transformation of EU and Eastern Mediterranean Energy Networks*. Deventer: Claeys & Casteels Law Publishers.

⁹⁵ Andrikopoulos, M., & al., e. (2012). *Transformation of EU and Eastern Mediterranean Energy Networks*. Deventer: Claeys & Casteels Law Publishers.

για ενισχυμένη συνεργασία σε στρατιωτικούς, οικονομικούς, εκπαιδευτικούς και εμπορικούς τομείς μεταξύ των δύο χωρών.⁹⁶

Το Πρωτόκολλο Συνεργασίας που υπογράφηκε το 2017 υπογραμμίζει τις σημαντικές δυνατότητες συνεργασίας σε διάφορους τομείς, όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία, οι μεταφορές, η γεωργία, το εμπόριο, η εκπαίδευση και οι επενδύσεις. Συγκεκριμένα, η Αίγυπτος διαδραμάτισε κρίσιμο ρόλο στην ενημέρωση της Κύπρου για την ανακάλυψη κοιτασμάτων φυσικού αερίου στην περιοχή, γεγονός που επιτάχυνε τη διαδικασία υπογραφής συμφωνίας για την οριοθέτηση των Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών (ΑΟΖ) και σηματοδότησε την έναρξη της ενεργειακής τους συνεργασίας. Επιπλέον, μια Τριμερής Συνθήκη Συνεργασίας έχει θεσπιστεί μεταξύ της Αιγύπτου, της Κύπρου και της Ελλάδας μετά από επτά παραγωγικές συνόδους κορυφής που πραγματοποιήθηκαν στο Κάιρο, τη Λευκωσία και την Αθήνα. Αυτή η συμφωνία στοχεύει στην προώθηση ισχυρών σχέσεων και στην προώθηση της ανάπτυξης σε όλους τους τομείς.⁹⁷

Υπό το φως των τρεχουσών συνθηκών και των κοινών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν η Κύπρος, το Ισραήλ, η Αίγυπτος και η Ελλάδα στον ενεργειακό τομέα, υπάρχει επιτακτική ανάγκη για διαφοροποίηση ενεργειακών πόρων και διαδρομών, διασφάλιση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού και εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης νέας ενέργειας υποδομές. Αυτοί οι παράγοντες ενισχύουν τις δυνατότητες για περαιτέρω ενεργειακή συνεργασία μεταξύ των εθνών μας. Από αυτή την άποψη, υπάρχουν διάφοροι δρόμοι για συνεργασία, ιδιαίτερα στους τομείς των υδρογονανθράκων, της ηλεκτρικής ενέργειας και των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.⁹⁸

5.2 Η Ενεργειακή Ασφάλεια υπό το πρίσμα της Θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων

Η άρνηση των ενεργειακών αναγκών αναγνωρίζεται ως σημαντικός παράγοντας για την εμφάνιση και την κλιμάκωση των συγκρούσεων. Το δίλημμα ασφαλείας απεικονίζει μια κατάσταση όπου ένα μέρος, σε μια προσπάθεια να ενισχύσει τη δική του ασφάλεια, υπονομεύει ακούσια την ασφάλεια ενός άλλου. Αυτή η δυναμική μπορεί να εγείρει σοβαρές ανησυχίες σχετικά με την ασφάλεια των κρατών. Ουσιαστικά, οι ανησυχίες των ατόμων μέσα σε αυτές τις καταστάσεις για πιθανές επιθέσεις ή εκμετάλλευση από άλλες ομάδες, σχηματισμούς ή άτομα τείνουν να εντείνονται.⁹⁹

Ως αποτέλεσμα, υπάρχουν ορισμένες χώρες που, στην προσπάθειά τους για αυτοπροστασία έναντι πιθανών απειλών, αισθάνονται υποχρεωμένες να συσσωρεύσουν μεγαλύτερη δύναμη

⁹⁶ Bellou, F. (2017). The impact of the financial crisis on Greece's defence diplomacy. Στο J. Marangos, *The Internal Impact and External Influence of the Greek Financial Crisis* (σσ. 101-123). Palgrave Macmillan.

⁹⁷ Καθημερινή, Η. (2019). Αίγυπτος: «Η ενίσχυση της συνεργασίας στόχος της τριμερούς με Ελλάδα και Κύπρο». Η Καθημερινή. Available at: <https://www.kathimerini.gr/politics/1045963/aigyptos-i-enischysi-tis-synergiasias-stochos-tis-trimeroyis-me-ellada-kai-kyprou/>. Last accessed: 25 September 2024.

⁹⁸ Andrikopoulos, M., & al., e. (2012). *Transformation of EU and Eastern Mediterranean Energy Networks*. Deventer: Claeys & Casteels Law Publishers.

⁹⁹ Hertz, J. (1950). Idealist Internationalism and the Security Dilemma. *World Politics*, 157-180.

για να μετριάσουν την επιρροή των άλλων. Αυτή η προσέγγιση, ωστόσο, μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένα αισθήματα ανασφάλειας και μπορεί να τους οδηγήσει να προετοιμαστούν για πιο εστιασμένες συγκρούσεις. Η επιδίωξη της ασφάλειας —είτε οικονομική, είτε στρατιωτική ή ενεργειακή— ενισχύει την αίσθηση του επείγοντος. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η σημασία που αποδίδει κάθε χώρα στην ασφάλεια μπορεί να ποικίλλει σημαντικά.¹⁰⁰

Για να εξασφαλίσουν την επιβίωσή τους, τα κράτη μπορούν να υιοθετήσουν διάφορες προσεγγίσεις. Μια επιλογή είναι μια ρεαλιστική προοπτική, η οποία δίνει έμφαση σε πολλές βασικές αρχές: το κράτος θεωρείται ο πρωταρχικός παράγοντας στο διεθνές σύστημα και η ανθρώπινη φύση θεωρείται συχνά ως εγγενώς εγωίστρια και μη συνεργάσιμη. Επιπλέον, οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών σχέσεων, τείνουν να είναι ανταγωνιστικές και υπάρχει μια αναγνωρισμένη σύνδεση μεταξύ της επιδίωξης της πολιτικής εξουσίας και του οικονομικού πλούτου. Εναλλακτικά, τα κράτη μπορεί να ασπαστούν τον φιλελευθερισμό, ο οποίος περιλαμβάνει συμβιβασμούς και προώθηση της συνεργασίας μεταξύ τους, συχνά υπό την καθοδήγηση διεθνών οργανισμών. Σε καταστάσεις όπου οι ηθικοί προβληματισμοί υπερισχύουν των πολιτικών συμφερόντων, ο ρεαλισμός μπορεί να χάσει την επιρροή του στη συμπεριφορά του κράτους, οδηγώντας σε μειωμένη έμφαση στη συνεργασία. Ωστόσο, η αρχή του ρεαλισμού παραμένει ζωτικής σημασίας για την εθνική ασφάλεια και επιβίωση. Τελικά, διαπιστώνουμε ότι δεν υπάρχει μια μοναδική θεωρία που να μπορούν να υιοθετήσουν ομοιόμορφα όλα τα κράτη. Αντίθετα, υπάρχει ένα μείγμα από διάφορες θεωρίες, που ενσωματώνουν θεμελιώδεις αρχές από την καθεμία.

Κεφάλαιο 6: Συγκρούσεις και Συνεργασίες στον Ενεργειακό Τομέα στην Ανατολική Μεσόγειο – Ο Ρόλος των Περιφερειακών και μη Περιφερειακών Δυνάμεων

6.1. Εισαγωγή

Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, με τη στρατηγική της γεωγραφική θέση, τους άφθονους ενεργειακούς πόρους, τους ζωτικούς εμπορικούς δρόμους και το πλούσιο ιστορικό υπόβαθρο, διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στις διεθνείς σχέσεις και κατέχει εξέχουσα θέση στις εξωτερικές πολιτικές διαφόρων εθνών. Ιδιαίτερα στον απόηχο της Αραβικής Άνοιξης, η γεωπολιτική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου γίνεται όλο και πιο δυναμική. Παρακολουθώντας και αναλύοντας στενά τις εξελίξεις σε αυτόν τον τομέα, μπορούμε να αποκτήσουμε γνώσεις σχετικά με τις γεωπολιτικές αλληλεπιδράσεις που μπορεί να επηρεάσουν τις αποφάσεις περιφερειακής πολιτικής. Η ιστορική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου εκτείνεται πολύ πέρα από την εποχή των γεωγραφικών ανακαλύψεων. Χρησίμευσε από καιρό ως σταυροδρόμι για πολλούς πολιτισμούς, που φέρουν τις κληρονομίες των αρχαίων ρωμαϊκών και ελληνικών

¹⁰⁰ Stone, D. (2002). Policy Paradox The Art of Political Decision Making. New York: Norton Company.

πολιτισμών. Σε όλη την ιστορία, η περιοχή διατήρησε τη γεωπολιτική της σημασία μέσω του θαλάσσιου εμπορίου και του στρατηγικού ελέγχου, ακόμη και πριν από την έλευση της τεχνολογίας που διευκόλυνε την εξερεύνηση ενεργειακών πόρων. Μετά τη Βιομηχανική Επανάσταση και τις προόδους της τεχνολογίας, η αναζήτηση ενεργειακών πόρων έχει αποκτήσει ύψιστη σημασία για την ανθρωπότητα, οδηγώντας σε αυξημένο ανταγωνισμό μεταξύ των εθνών. Μέσα στο στενότερο πλαίσιο της Ανατολικής Μεσογείου, οι γεωπολιτικές αντιπαλότητες μεταξύ Κύπρου, Ελλάδας, Τουρκίας, Ισραήλ και Αιγύπτου έχουν ενταθεί. Οι πολιτικές εντάσεις γύρω από τις θαλάσσιες δικαιοδοσίες, τις οδούς διέλευσης ενέργειας και τις δραστηριότητες εξερεύνησης έχουν κλιμακωθεί στην περιοχή. Το πολιτικό μέλλον της Ανατολικής Μεσογείου —συμπεριλαμβανομένης της πιθανότητας συγκρούσεων και νομικών προκλήσεων— εξαρτάται από την εξέλιξη των διπλωματικών σχέσεων μεταξύ των εμπλεκόμενων χωρών. Η διαχείριση των ενεργειακών πόρων και η διαμόρφωση της περιφερειακής δυναμικής ισχύος θα επηρεαστούν επίσης από τις παγκόσμιες συνθήκες. Αυτό το κεφάλαιο επιχειρεί να εξετάσει τη γεωπολιτική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου και τις περιπλοκές της ενεργειακής γεωπολιτικής εν μέσω επικρατουσών εντάσεων και αντικρουόμενων συμφερόντων.

6.2. Η Γεωπολιτική Σημασία της Ανατολικής Μεσογείου

Είτε στη θάλασσα είτε στην ξηρά, οι περιοχές αποκτούν ολοένα και μεγαλύτερη σημασία στη διεθνή πολιτική, ιδίως όσον αφορά την εξελισσόμενη ισχύ και τον σκοπό τους στις παγκόσμιες υποθέσεις. Ο Ρίτσαρντ Χάας σημειώνει ότι οι πιο σημαντικές οικονομικές, στρατιωτικές και διπλωματικές αλληλεπιδράσεις προκύπτουν συχνά από αντιπαραθέσεις, καθώς και από κράτη που μπορεί να μην έχουν μεγάλη σημασία στη διεθνή σκηνή λόγω έλλειψης κατανόησης ή συγκριτικής επιρροής, αλλά παρ' όλα αυτά ασκούν σημαντική επιρροή στους γείτονές τους. Είναι επίσης σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι οι περιφέρειες επηρεάζουν η μία την άλλη. Ο Χένρι Κίσινγκερ τονίζει περαιτέρω ότι «η σημερινή επιδίωξη της παγκόσμιας κατεύθυνσης θα απαιτήσει μια σαφή πολιτική για την εγκαθίδρυση μιας αίσθησης τάξης σε πολλές περιοχές και για τη σύνδεση αυτών των τοπικών οντοτήτων». Ωστόσο, αυτοί οι τομείς συχνά χαρακτηρίζονται από ασάφεια. Παραμένει πρόκληση η διαπραγμάτευση μιας συναίνεσης για ένα παγκόσμιο πλαίσιο που να περιλαμβάνει τυποποιημένα εύρη, δομές και κοινωνικές κατασκευές. Αντίθετα, η έννοια ενός υποσυστήματος προσφέρει έναν ισχυρό και διορατικό τρόπο για την εννοιολόγηση και την κατανόηση αυτών των δυναμικών. Οι περιοχές της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Ευρώπης χρησιμεύουν ως διαφωτιστικά παραδείγματα αυτής της ασάφειας, της απόκλισης και της εννοιολογικής πολυπλοκότητας. Ενώ αυτές οι περιοχές παρουσιάζουν ζωντανά και εξελισσόμενα χαρακτηριστικά, δεν έχουν ακόμη αναδειχθεί ως αναγνωρισμένα κεντρικά στοιχεία της παγκόσμιας πολιτικής και συνεχίζουν να γίνονται αντιληπτά κυρίως ως τοπικά υποσυστήματα. Από αυτή την άποψη, ο ορισμός ενός τοπικού υποσυστήματος φέρνει πολλές πολύτιμες γνώσεις.¹⁰¹

¹⁰¹ Kısacık, S. and Helvacıköylü, G. (2022). “A Comparison of Turkish and French Approaches on Energy-Related Developments in the Eastern Mediterranean: Reconciliation of Interests or Continuation of Clash of Interests?”, A. Denizeau and O. Örmeci (Eds.), *Turkish-French Relations: History, Present, and the Future*, 1. Edition, Cham, Switzerland: Springer Nature.

Η Ανατολική Μεσόγειος, ως συγκεκριμένο περιφερειακό υποσύστημα, έχει εξεταστεί διεξοδικά ως μια ξεχωριστή περιοχή που γεφυρώνει τη Δύση και την Ανατολή, ιδιαίτερα από την άποψη των φυσικών, πολιτικών και στρατηγικών ανησυχιών. Παρά το σχετικά μικρό της μέγεθος, αυτή η περιοχή περιλαμβάνει χώρες όπως η Τουρκία, η Ελλάδα, το Ισραήλ, ο Λίβανος, η Λιβύη, η Συρία, η Αίγυπτος και τα κράτη του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου. Επιπλέον, η Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου και η Γάζα αναγνωρίζονται ως αυτοαποκαλούμενες οντότητες, γεγονός που δείχνει την πολυπλοκότητα του γεωπολιτικού τοπίου της περιοχής. Επιπλέον, είναι σημαντικό να αξιολογείται η ασφάλεια από τοπική προοπτική, ιδιαίτερα σε σχέση με τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των χωρών σε μια περιοχή. Το πλαίσιο του Barry Buzan κατηγοριοποιεί την ασφάλεια σε περιφερειακά clusters, τονίζοντας ότι μια ομάδα χωρών μπορεί να μοιράζεται σημαντικές ανησυχίες για την ασφάλεια, καθιστώντας τις εθνικές τους προκλήσεις αλληλένδετες. Αυτά τα περιφερειακά συμπλέγματα ασφάλειας προκύπτουν συχνά σε συγκεκριμένες τοπογραφικές περιοχές όπου υπάρχουν πολλές μεγάλες χώρες, δημιουργώντας ένα αυξημένο επίπεδο κινδύνου. Κατά τη συζήτηση της περιγραφής μιας περιοχής, είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη πέντε βασικά κριτήρια: η τοπογραφική θέση, η μέτρηση της ασφάλειας, η εσωτερική και εξωτερική πιστοληπτική ικανότητα, το κοινό ιστορικό πλαίσιο και η οικονομική αλληλεξάρτηση της περιοχής. Ενώ μια περιοχή συνήθως περιλαμβάνει μια καθορισμένη περιοχή με συγκεκριμένα όρια, η έρευνα μπορεί επίσης να διερευνήσει ευρύτερα τοπικά υποσυστήματα που μπορούν να χωριστούν περαιτέρω σε δύο ή περισσότερες υποπεριοχές. Ο αριθμός των υποπεριφερειών μπορεί να κυμαίνεται με την πάροδο του χρόνου λόγω αλλαγών στα εσωτερικά και εξωτερικά όρια, που μπορεί να οδηγήσουν σε διακυμάνσεις στα χαρακτηριστικά και τις στρατηγικές των εθνών εντός αυτών των υποπεριφερειών, αντανakλώντας την επιρροή τοπικών παραγόντων και οντοτήτων. Τα διακριτικά χαρακτηριστικά, ως τελική εκτίμηση, αναφέρονται στους μοναδικούς κοινούς στόχους μιας περιοχής σε σύγκριση με άλλες, παρέχοντας πρωταρχική επιρροή και βαθμό διαφοροποίησης. Έτσι, μπορεί να υποστηριχθεί ότι μια περιοχή ορίζεται από τα τοπογραφικά της χαρακτηριστικά, τα οποία μπορεί να περιλαμβάνουν υποπεριοχές και να περιλαμβάνουν πολλές χώρες. Η τρίτη πτυχή που πρέπει να ληφθεί υπόψη είναι η ισορροπία και η σαφήνεια της εσωτερικής και εξωτερικής πιστοληπτικής ικανότητας μιας περιοχής. Η τέταρτη πτυχή είναι η ύπαρξη ενός κοινού ιστορικού πλαισίου, καθώς οι αμοιβαίες ιστορικές και πολιτιστικές εμπειρίες είναι ζωτικής σημασίας για την ταξινόμηση και την κατανόηση μιας περιοχής. Τέλος, η οικονομική αλληλεξάρτηση διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην ενίσχυση των σχέσεων μεταξύ των χωρών και ενισχύει την κατανόηση της δυναμικής της περιοχής.¹⁰²

Η γεωπολιτική σημασία της Μεσογείου είναι τόσο περίπλοκη όσο και κρίσιμη, καθώς περιλαμβάνει οικονομικές, στρατηγικές, ιστορικές και πολιτιστικές διαστάσεις. Η δυναμική σε αυτήν την περιοχή επηρεάζεται από τις αλλαγές στην εξουσία, τους ενεργειακούς πόρους και τα ιστορικά γεγονότα, τα οποία συμβάλλουν στον ρόλο της τόσο στην παγκόσμια όσο και στην περιφερειακή πολιτική. Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι η στρατηγική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου εκτείνεται πέρα από τα άμεσα όριά της. Ο όρος «Μεσόγειος»

¹⁰² Kısacık, S. and Helvacıköylü, G. (2022). "A Comparison of Turkish and French Approaches on Energy-Related Developments in the Eastern Mediterranean: Reconciliation of Interests or Continuation of Clash of Interests?", A. DenizEAU and O. Örmeci (Eds.), Turkish-French Relations: History, Present, and the Future, 1. Edition, Cham, Switzerland: Springer Nature.

περιλαμβάνει ολόκληρη την περιοχή, η οποία συνδέεται περίπλοκα με το παγκόσμιο θαλάσσιο δίκτυο που εκτείνεται από τα στενά του Γιβραλτάρ στα δυτικά έως τη Διώρυγα του Σουέζ και τον Ινδικό Ωκεανό στα ανατολικά. Αυτή η τοποθέτηση ενισχύει τις δυνατότητες της περιοχής ως διαμετακομιστικού διαδρόμου που συνδέει την Ασία και την Αφρική με την Ευρώπη, αυξάνοντας έτσι τη γεωπολιτική της σημασία. Επιπλέον, η Ανατολική Μεσόγειος έχει τη δυνατότητα να χρησιμεύσει ως πύλη για την ανθρώπινη μετανάστευση. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι αυτή η περιοχή είναι επίσης επιρρεπής σε συγκρούσεις λόγω διαφόρων παραγόντων, συμπεριλαμβανομένης της ασφάλειας στη θάλασσα και των αλλαγών στη δυναμική της περιφερειακής ισχύος. Το γεωπολιτικό τοπίο έχει εξελιχθεί σημαντικά με την ανακάλυψη και αξιοποίηση των ενεργειακών αποθεμάτων, οδηγώντας σε μια επανεξισορρόπηση των δυνάμεων στην περιοχή.¹⁰³ Άλλως, ο εντοπισμός των αποθεμάτων υδρογονανθράκων έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση ενός νέου γεωπολιτικού πλαισίου στην Ανατολική Μεσόγειο.¹⁰⁴

Η στρατηγική γεωγραφική θέση της περιοχής και το σημαντικό δυναμικό της ως πηγής πετρελαίου και φυσικού αερίου έχουν ενθαρρύνει διάφορες παγκόσμιες δυνάμεις να ακολουθήσουν μια πολιτική περιορισμού όσον αφορά συγκεκριμένα έθνη. Χώρες εκτός της περιοχής που ασχολούνται με την ενεργειακή εξερεύνηση μπορούν να συνεργαστούν με τοπικά έθνη και να δημιουργήσουν συμμαχίες ως απάντηση σε άλλες χώρες. Η εμπορική και στρατιωτική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου συνέβαλε στην ανάπτυξη ενός νέου γεωπολιτικού πλαισίου με στόχο τη διασφάλιση των συμφερόντων ορισμένων εθνών.¹⁰⁵

Περαιτέρω, η θαλάσσια ασφάλεια της περιοχής έχει αναδειχθεί ως σημαντική ανησυχία, επηρεασμένη από σημαντικές ανακαλύψεις φυσικού αερίου, συνεχιζόμενες διενέξεις για τα θαλάσσια σύνορα και περιπτώσεις βίας μεγάλης κλίμακας, τα οποία συμβάλλουν στη δημιουργία ενός περιφερειακού συμπλέγματος ασφάλειας. Οι προκλήσεις που θέτει η πολιτική αστάθεια, οι συγκρούσεις και ο αναγκαστικός εκτοπισμός στην περιοχή θα επιδεινώσουν περαιτέρω αυτά τα περίπλοκα ζητήματα. Επιπλέον, το γεωπολιτικό τοπίο γίνεται πιο περίπλοκο από ανεπίλυτες εδαφικές διαφορές, συμπεριλαμβανομένου του καθεστώτος των ελληνικών νησιών και της αναγνώρισης της Βόρειας Κύπρου. Οι αμφισβητούμενοι ισχυρισμοί σχετικά με την θαλάσσια οριοθέτηση διαδραματίζουν επίσης ρόλο στην προσθήκη στη γεωπολιτική πολυπλοκότητα της περιοχής.¹⁰⁶

Συνοπτικά, η γεωπολιτική σημασία της Ανατολικής Μεσογείου είναι αρκετά περίπλοκη, καθώς περιλαμβάνει φυσικούς πόρους, ασφάλεια στη θάλασσα και αλλαγές στη δυναμική της περιφερειακής ισχύος. Αυτά τα στοιχεία έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στη μεταμόρφωση του γεωπολιτικού τοπίου της περιοχής, εφιστώντας την προσοχή τόσο των παγκόσμιων όσο και των

¹⁰³ Karbuz, S. (2021). "Key Challenges Facing the Eastern Mediterranean Gas", *Insight Turkey*, Vol: 23, Issue: 1, pp. 115-138

¹⁰⁴ Tziarras, Z. (2021). "International Competition and Cooperation in the New Eastern Mediterranean", *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*, Volume: 6.

¹⁰⁵ Bakhshandeh, E. and Yeganeh, Y. (2023). Geopolitical transformation in eastern mediterranean; restructuring role of greece and the impact of abraham accord. *International Studies*, Vol: 60, Issue: 2, pp. 231-249.

¹⁰⁶ Rubin, A. and Eiran, E. (2019). "Regional Maritime Security in the Eastern Mediterranean: Expectations and Reality", *International Affairs*, Volume: 95, Issue: 5, pp. 979-997.

περιφερειακών δυνάμεων. Όταν αναλογιστούμε τα γεωγραφικά χαρακτηριστικά και το ιστορικό πλαίσιο της Ανατολικής Μεσογείου, γίνεται φανερό ότι η περιοχή έχει φιλοξενήσει μια πλούσια ταπετσαρία διαφορετικών πολιτισμών και συγκρούσεων. Αξιοσημείωτοι πολιτισμοί όπως ο Αιγυπτιακός, ο Μεσοποταμικός, ο Ανατολίτικος και ο Ελληνικός έχουν συνεισφέρει σημαντικά σε αυτήν την περιοχή. Κατά τη μυκηναϊκή, περσική, ρωμαϊκή και ελληνιστική περίοδο, η περιοχή ευδοκίμοιζε ως ζωτικό σταυροδρόμι για εμπορικούς δρόμους. Στη συνέχεια, έγινε βασικό τμήμα της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, άνθισε οικονομικά και πολιτιστικά κατά τη διάρκεια της ακμής της. Η κυριαρχία της Ρώμης στις θαλάσσιες διαδρομές ενίσχυσε σημαντικά την ευημερία των παράκτιων πόλεων κατά μήκος της Ανατολικής Μεσογείου. Μετά τη διαίρεση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, η Ανατολική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία, γνωστή και ως Βυζαντινή Αυτοκρατορία, πήρε το προβάδισμα στην περιοχή. Αυτή η εποχή ανέδειξε τη στρατηγική σημασία της Κωνσταντινούπολης, της πρωτεύουσας της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας.¹⁰⁷

Τον 7ο αιώνα, η άνοδος του Ισλάμ οδήγησε στη σημαντική επιρροή των αραβικών και άλλων μουσουλμανικών δυνάμεων στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτή η περίοδος σηματοδότησε μια εποχή αξιοσημείωτων προόδων στην επιστήμη, την τέχνη και το εμπόριο εντός του ισλαμικού πολιτισμού. Ωστόσο, μεταξύ του 11ου και του 13ου αιώνα, οι Σταυροφορίες που ξεκίνησε η Ευρώπη οδήγησαν σε σημαντικές συγκρούσεις στην περιοχή, επηρεάζοντας κυρίως γεγονότα όπως η κατάληψη και η επακόλουθη απώλεια της Ιερουσαλήμ, που άλλαξαν την περιφερειακή ισορροπία. Τον 15ο αιώνα, η Οθωμανική Αυτοκρατορία άρχισε να εδραιώνει την κυριαρχία της στην περιοχή, ελέγχοντας ουσιαστικά το θαλάσσιο εμπόριο μέσω της κατάληψης βασικών πόλεων και νησιών κατά μήκος των βόρειων ακτών της Μεσογείου.¹⁰⁸

Καθώς οι Οθωμανοί ενίσχυαν τη θαλάσσια κυριαρχία τους, αναδείχθηκαν ως ηγετικό έθνος τόσο στο χερσαίο όσο και στο θαλάσσιο εμπόριο. Βασικός παράγοντας για την επέκταση και την επιτυχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν η παρουσία ενός τρομερού στόλου από γαλέρες. Μετά τη διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και την ολοκλήρωση του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, ιδρύθηκε η σύγχρονη Δημοκρατία της Τουρκίας. Ταυτόχρονα, η Ελλάδα και πολλές γειτονικές χώρες κήρυξαν την ανεξαρτησία τους. Αυτή η μεταμορφωτική περίοδος είχε βαθύ αντίκτυπο στα σύνορα και τις εθνικές ταυτότητες στην περιοχή, οδηγώντας σε ένα διεθνές ζήτημα που παραμένει επίκαιρο σήμερα. Από παγκόσμια σκοπιά, η Ανατολική Μεσόγειος αναγνωρίζεται ως ζωτικής σημασίας περιοχή, που επηρεάζει σημαντικά διάφορους βασικούς τομείς. Η στρατηγική της θέση και τα διαφορετικά χαρακτηριστικά της καθιστούν

¹⁰⁷ Erdoğan, A. (2021). "The Legal and Political Aspects of the Eastern Mediterranean: What is at Stake?," *Insight Turkey*, Vol: 23, Issue: 1, pp. 77-98.

¹⁰⁸ Güçyetmez, F., & Kısacık, S. (2024). Energy-Centric Conflict/Cooperation Between Regional and Non-Regional States in the Eastern Mediterranean. . . . ResearchGate. https://www.researchgate.net/publication/377584558_Energy-Centric_ConflictCooperation_Between_Regional_and_NonRegional_States_in_the_Eastern_Mediterranean_Dogu_Akdeniz'de_Bolge_ve_Bolge_Disi_Devletler_Arasinda_Enerji_Merkezli_CatimsalBirlik_Energy-C

αυτή την περιοχή κρίσιμη για τις διεθνείς σχέσεις, την ενέργεια, τις μεταφορές και το εμπόριο.¹⁰⁹

Επισημαίνεται στο σημείο αυτό ο σημαντικός ρόλος της Ανατολικής Μεσογείου ως ζωτικής πύλης για την παγκόσμια πρόσβαση στους άφθονους ενεργειακούς πόρους της Μέσης Ανατολής. Οι προμήθειες ενέργειας από τον Περσικό Κόλπο ρέουν μέσω της Διώρυγας του Σουέζ στη Μεσόγειο, από την οποία διανέμονται σε όλο τον κόσμο. Αυτή η στρατηγική θέση καθιστά την περιοχή απαραίτητο σημείο διέλευσης ενέργειας. Η Διώρυγα του Σουέζ, ειδικότερα, αναγνωρίζεται ως μία από τις βασικές οδούς διαμετακόμισης στον κόσμο, με σημαντική στρατηγική αξία για το παγκόσμιο εμπόριο. Συνδέοντας την Ερυθρά Θάλασσα με τη Μεσόγειο, παρέχει ένα μικρότερο πέρασμα μεταξύ του Ατλαντικού και του Ινδικού Ωκεανού, προσφέροντας έτσι οικονομικά οφέλη και οφέλη εξοικονόμησης χρόνου για το θαλάσσιο εμπόριο. Επιπλέον, η Ανατολική Μεσόγειος εκτείνεται σε μια ποικιλόμορφη γεωγραφία που περιλαμβάνει τη Βόρεια Αφρική, τη Μέση Ανατολή, την Ανατολία και το Αιγαίο Πέλαγος. Αυτή η εκτεταμένη περιοχή εμπλουτίζει την περιοχή με πολυάριθμους διαδρόμους μεταφορών, ενέργειας και εμπορίου. Ενσωματώνοντας χερσαίες και θαλάσσιες διαδρομές, αυτή η επεκτατική περιοχή καθιερώνεται ως κεντρικός κόμβος για το διεθνές εμπόριο και τις μεταφορές, γεγονός που ενισχύει περαιτέρω την οικονομική και στρατηγική σημασία της. Τα πολύπλευρα χαρακτηριστικά της Ανατολικής Μεσογείου αντανακλούν την παγκόσμια γεωπολιτική δυναμική, τονίζοντας τη σημασία της στην ενεργειακή ασφάλεια, στις υποδομές μεταφορών και στους εμπορικούς δρόμους. Επιπλέον, η αυξανόμενη σημασία της Μεσογείου στα ιστορικά πλαίσια είναι βαθιά ριζωμένη στην επιρροή της περιοχής που είναι γνωστή ως Μεσοποταμία ή Γόνιμη Ημισέληνος, η οποία εκτείνεται από τους ποταμούς Τίγρη και Ευφράτη μέχρι τον Κόλπο της Βασόρας, όπου ξεκίνησαν οι πρώτοι πολιτισμοί. Αυτή η περιοχή θεωρείται πράγματι ως η γενέτειρα των πρώτων πολιτισμών.¹¹⁰

Εκτός από αυτό το χαρακτηριστικό, η ύπαρξη παραδοσιακών εμπορικών οδών, όπως η διαδρομή των μπαχαρικών και οι Δρόμοι του Μεταξιού, έχει συμβάλει σημαντικά στις πλούσιες πολιτιστικές αλληλεπιδράσεις εντός αυτής της περιοχής. Αυτές οι ανταλλαγές έχουν διαδραματίσει ζωτικό ρόλο στη διατήρηση της θέσης της Μεσογείου ως παγκόσμιου εμπορικού κόμβου με την πάροδο των ετών. Η περιοχή έχει εξελιχθεί σε ένα ζωντανό πολιτιστικό μωσαϊκό που περιλαμβάνει μια ποικιλία πολιτισμών. Ενώ η λεκάνη της Μεσογείου γνώρισε κάποια πτώση τον 15ο αιώνα λόγω των επιπτώσεων των γεωγραφικών ανακαλύψεων, το άνοιγμα της διώρυγας του Σουέζ αναζωογόνησε τη στρατηγική της σημασία. Σύμφωνα με τη θεωρία της κυριαρχίας του εδάφους του Mackinder, η Ανατολική Μεσόγειος λειτούργησε ιστορικά ως

¹⁰⁹ Güçyetmez, F., & Kısacık, S. (2024). Energy-Centric Conflict/Cooperation Between Regional and NonRegional States in the Eastern Mediterranean. ResearchGate.https://www.researchgate.net/publication/377584558_EnergyCentric_ConflictCooperation_Bewen_Regional_and_NonRegional_States_in_the_Eastern_Mediterranean_Dogu_Akdeniz'de_Bolge_ve_Bolge_isi_Devletler_Arasinda_Enerji_Merkezli_CatismaIsbirlig_Energy-C

¹¹⁰ Güçyetmez, F. (2021). “Yeni Hegemonya Alanı: Arktika”, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Vol: 7, Issue: 1, pp. 153-177.

κεντρικός κόμβος για θαλάσσιους εμπορικούς δρόμους που συνδέονταν με τις εσωτερικές περιοχές.¹¹¹

Η θεωρία της θαλάσσιας κυριαρχίας του Mahan τονίζει τον κρίσιμο ρόλο της Ανατολικής Μεσογείου ως βασικής πύλης για τις χώρες της Μαύρης Θάλασσας, που βρίσκονται κατά μήκος σημαντικών εμπορικών οδών μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Αυτή η περιοχή είναι ζωτικής σημασίας για το παγκόσμιο εμπόριο. Ομοίως, η θεωρία του Douchet για την υπεροχή του αέρα δείχνει ότι η Ανατολική Μεσόγειος διευκολύνει την εναέρια επέμβαση στο νοτιοανατολικό τμήμα της κύριας χερσαίας μάζας, που περιλαμβάνει τα Βαλκάνια, τη Μέση Ανατολή και τον Καύκασο. Επιπλέον, η θεωρία του χειμάρρου του Spykman προτείνει ότι η Ανατολική Μεσόγειος, σε άμεση γειτνίαση με την Ελλάδα και την Τουρκία και έμμεσα συνδεδεμένη με το Ιράκ και το Ιράν, παίζει σημαντικό ρόλο στην επίβλεψη ενός σημαντικού τμήματος της χερσαίας ζώνης που περιβάλλει την κύρια χερσαία μάζα. Ενώ έχουν αναγνωριστεί διάφορες προκλήσεις που υπογραμμίζουν τη σημασία της Ανατολικής Μεσογείου—όπως ο συνεχιζόμενος εμφύλιος πόλεμος στη Συρία, η προσφυγική κρίση, η άνοδος του ISIS, η κατάσταση στη Λιβύη, η επιρροή της Χεζμπολάχ στον Λίβανο, η Χαμάς στη Γάζα και η κλιμάκωση των ισλαμικών φατριακών συγκρούσεων—το κύριο χαρακτηριστικό της περιοχής παραμένει η αρχική ανακάλυψη των ενεργειακών πόρων και των ενεργών δυνάμεων ασφαλείας στον ενεργειακό τομέα.¹¹²

Η περιοχή της Μεσογείου κατέχει σημαντική γεωπολιτική σημασία, ιδίως υπό το φως των δυνατοτήτων της ως πηγής υδρογονανθράκων. Οι πρόσφατες ανακαλύψεις φυσικού αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο ενίσχυσαν περαιτέρω αυτό το δυναμικό, οδηγώντας σε αρκετές σημαντικές γεωοικονομικές γνώσεις σχετικά με τη δυναμική της κίνησης του φυσικού αερίου. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, η γεωοικονομία έχει την ικανότητα να γεφυρώνει γεωπολιτικές στρατηγικές και οικονομικά πλαίσια. Ωστόσο, συχνά εκδηλώνεται ως εφαρμογή οικονομικών εργαλείων για την επίτευξη γεωπολιτικών στόχων. Αυτό υποδηλώνει ότι τα γεωπολιτικά συμφέροντα μπορεί να έχουν προτεραιότητα έναντι των γεωοικονομικών εκτιμήσεων, με τις οικονομικές στρατηγικές να διαμορφώνονται από τις γεωπολιτικές πραγματικότητες. Όταν αναλύουμε τις ενεργειακές σχέσεις μέσα από μια γεωπολιτική προοπτική, τείνουμε να τις βλέπουμε ως αλληλεπιδράσεις μεταξύ εθνών που δίνουν προτεραιότητα στα συμφέροντα της εθνικής ασφάλειας και της εξωτερικής πολιτικής έναντι των καθαρά οικονομικών παραγόντων.¹¹³

¹¹¹ Güçyetmez, F., & Kısacık, S. (2024). Energy-Centric Conflict/Cooperation Between Regional and NonRegional States in the Eastern Mediterranean. ResearchGate.https://www.researchgate.net/publication/377584558_EnergyCentric_ConflictCooperation_Between_Regional_and_NonRegional_States_in_the_Eastern_Mediterranean_Dogu_Akdeniz'de_Bolge_ve_Bolge_isi_Devletler_Arasinda_Enerji_Merkezli_CatismaIsbirlig_Energy-C

¹¹² Güçyetmez, F., & Kısacık, S. (2024). Energy-Centric Conflict/Cooperation Between Regional and NonRegional States in the Eastern Mediterranean. ResearchGate.https://www.researchgate.net/publication/377584558_EnergyCentric_ConflictCooperation_Between_Regional_and_NonRegional_States_in_the_Eastern_Mediterranean_Dogu_Akdeniz'de_Bolge_ve_Bolge_isi_Devletler_Arasinda_Enerji_Merkezli_CatismaIsbirlig_Energy-C

¹¹³ Güçyetmez, F., & Kısacık, S. (2024). Energy-Centric Conflict/Cooperation Between Regional and NonRegional States in the Eastern Mediterranean. ResearchGate.https://www.researchgate.net/publication/377584558_EnergyCentric_ConflictCooperation_Between_Regional_and_NonRegional_States_in_the_Eastern_Mediterranean_Dogu_Akdeniz'de_Bolge_ve_Bolge_isi_Devletler_Arasinda_Enerji_Merkezli_CatismaIsbirlig_Energy-C

Με παρόμοιο τρόπο, η κατοχή ενεργειακών πόρων θεωρείται βασικό εργαλείο για την επίτευξη των στόχων της εξωτερικής πολιτικής και τη διασφάλιση της ασφάλειας. Ωστόσο, η γεωπολιτική που περιβάλλει το φυσικό αέριο είναι αρκετά περίπλοκη. Σε αντίθεση με το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο έχει συγκεκριμένα φυσικά χαρακτηριστικά που καθιστούν τη μεταφορά του - είτε μέσω αγωγού είτε σε υγροποιημένη μορφή (LNG) - πιο δύσκολη. Αυτό επηρεάζει ένα σημαντικό μέρος του συνολικού φορτίου που μεταφέρεται στο εμπόριο φυσικού αερίου και διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στην πολιτική οικονομία του κλάδου. Γενικά, η υποδομή που απαιτείται για τη μεταφορά φυσικού αερίου απαιτεί σημαντικές επενδύσεις, μακροπρόθεσμη προοπτική και πολιτική σταθερότητα. Λόγω αυτών των σταθερών στοιχείων υποδομής, ο τομέας του φυσικού αερίου είναι ιδιαίτερα ευαίσθητος στις πολιτικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ των εθνών και οι στρατηγικές για την προώθηση του φυσικού αερίου επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από το περιβάλλον ασφαλείας. Η επιδίωξη κανόνων για αυτούς τους φυσικούς πόρους μπορεί να οδηγήσει σε πιθανές συγκρούσεις μεταξύ των περιφερειακών χωρών. Ωστόσο, παρουσιάζει και ευκαιρίες για συνεργασία.¹¹⁴

6.3. Ανατολική Μεσόγειος και Ενεργειακή Γεωπολιτική

Επιπλέον, αξίζει να τονιστεί η σημαντική ανακάλυψη 850 δισεκατομμυρίων κυβικών μέτρων φυσικού αερίου στο κοίτασμα Zohr της Αιγύπτου από την ιταλική ENI το 2015, μια εξέλιξη που έχει θεωρηθεί μεταμορφωτική για την ενεργειακή γεωπολιτική του 21ου αιώνα. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν προκλήσεις που σχετίζονται με την εμπορευματοποίηση αυτών των πόρων. Οι βασικές ανησυχίες περιλαμβάνουν την απουσία αμοιβαία συμφωνημένων Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών (ΑΟΖ) μεταξύ των περιφερειακών κρατών και τις συνεχιζόμενες πολιτικές εντάσεις εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ιδίως σε σχέση με συγκρούσεις όπως αυτές που αφορούν Ισραήλ-Παλαιστίνη, Τουρκία-Ελλάδα-Κύπρος, Ισραήλ-Λίβανος, Συριακή κρίση και σχέσεις Ισραήλ-Τουρκίας. Υπό το πρίσμα αυτών των πολυπλοκοτήτων, οι σχετικοί ενδιαφερόμενοι διερευνούν ενεργά τρόπους προστασίας των συμφερόντων τους στην περιοχή μέσω πολιτικών χωρίς αποκλεισμούς. Ωστόσο, η έλλειψη συνεκτικής προσέγγισης για την οριοθέτηση της ΑΟΖ οδήγησε κάθε κράτος να ακολουθήσει τις δικές του πρωτοβουλίες, οι οποίες ενδέχεται να εντείνουν άθελά τους τις τοπικές εντάσεις. Για παράδειγμα, η Ελληνική Διοίκηση Νότιας Κύπρου (GSA) έχει δημιουργήσει ανεξάρτητα ΑΟΖ με γειτονικές χώρες, συμπεριλαμβανομένου του Λιβάνου, της Αιγύπτου και του Ισραήλ, ενώ παράλληλα χορηγεί άδειες σε διεθνείς εταιρείες ενέργειας για έρευνες υδρογονανθράκων εντός των αυτοδηλωμένων εδαφών της. Ορισμένες από αυτές τις διεκδικούμενες περιοχές

Regional and NonRegional States in the Eastern Mediterranean Dogu_Akdeniz'de Bolge ve Bolge isi Devletler_Arasinda_Enerji_Merkezli_CatismaIsbirlig_Energy-C

¹¹⁴ Güçyetmez, F., & Kisacik, S. (2024). Energy-Centric Conflict/Cooperation Between Regional and NonRegional States in the Eastern Mediterranean. ResearchGate.https://www.researchgate.net/publication/377584558_EnergyCentric_ConflictCooperation_Between_Regional_and_NonRegional_States_in_the_Eastern_Mediterranean_Dogu_Akdeniz'de_Bolge_ve_Bolge_isi_Devletler_Arasinda_Enerji_Merkezli_CatismaIsbirlig_Energy-C

αλληλεπικαλύπτονται με τις ΑΟΖ της Τουρκίας και της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου (ΤΔΒΚ), που συχνά αναφέρεται ως Άγκυρα.¹¹⁵

Η Shell Egypt προχώρησε στην πρώτη γεώτρηση στο πλαίσιο ερευνητικού έργου τριών φρεατίων, Mina West, που βρίσκεται στα βορειοανατολικά του τεμαχίου El-Amriya στη Μεσόγειο Θάλασσα. Προκαταρκτικά στατιστικά στοιχεία δείχνουν την παρουσία κοιτάσματος φυσικού αερίου. Η εταιρεία δήλωσε ότι απαιτείται περαιτέρω αξιολόγηση αυτών των ευρημάτων για να εξακριβωθεί το μέγεθος και η ανακτήσιμη ικανότητα της ανακάλυψης. Αυτό το πηγάδι διανοίχτηκε από το Stena Forth (MODU) της Stena Drilling σε βάθος περίπου 250 μέτρων στο Δέλτα του Νείλου. Τον Σεπτέμβριο, η θυγατρική της Shell plc, BG International Ltd., πήρε την απόφαση να αναθέσει υπερβολικά το 40% του μεριδίου της στο βορειοανατολικό υπεράκτιο τμήμα El-Amriya (τετράγωνο 3) στην Αιγυπτιακή Μεσόγειο στην Kuwait Foreign Petroleum Exploration Co. (KUFPEC), η οποία λειτουργεί υπό την KUFPEC (Αίγυπτος) ΕΠΕ (ΚΕΛ).¹¹⁶

6.4. Διεθνής Αγώνας για την Αξιοποίηση Κοιτασμάτων Φυσικού Αερίου στην Ανατολική Μεσόγειο – Εναλλακτικές Λύσεις και Εμπόδια

Αξιοποιώντας τις τρέχουσες προκλήσεις στις σχέσεις της Άγκυρας με το Κάιρο και το Τελ Αβίβ, η Αθήνα ενίσχυσε με επιτυχία τις σχέσεις της και με τα δύο. Οι τακτικές τριμερείς σύνοδοι κορυφής στις οποίες συμμετέχουν η Κύπρος, η Αίγυπτος και η Ελλάδα, καθώς και η Κύπρος, η Ελλάδα και το Ισραήλ, ενίσχυσαν την ελληνική εμπιστοσύνη και ενίσχυσαν την καινοτόμο συνεργασία σε αυτή τη σχετικά μικρή, ενοποιημένη περιοχή. Οι κοινές προσπάθειες για τη δημιουργία κοινής κατανόησης μεταξύ της Κύπρου, της Ελλάδας, της Αιγύπτου και του Ισραήλ σχετικά με την υπεράκτια έρευνα και εκμετάλλευση φυσικού αερίου οδήγησαν στη δημιουργία του Φόρουμ Φυσικού Αερίου της Ανατολικής Μεσογείου. Αυτή η πρωτοβουλία έχει εξελιχθεί σε ένα πολύπλευρο εγχείρημα με παγκόσμια προοπτική από τον Μάρτιο του 2021. Η ίδρυσή της σηματοδοτεί τη δέσμευση για την προώθηση ενός επίσημου πλαισίου συνεργασίας που ξεπερνά την Ανατολική Μεσόγειο. Αυτό το φόρουμ αντιπροσωπεύει μια σημαντική τοπική συνεργασία σε μια περιοχή που συχνά χαρακτηρίζεται από αντιπαλότητες. Ωστόσο, η απουσία της Τουρκίας από αυτή την πρωτοβουλία οδήγησε σε κάποιο σκεπτικισμό σχετικά με τις προθέσεις της, καθώς έχει εκληφθεί ως προσπάθεια περιθωριοποίησης ή παράκαμψης της επιρροής της Άγκυρας κατά την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα.¹¹⁷

¹¹⁵ Kısacık, S. (2022). "Existing and Prospective Central Paradigms of Eastern Mediterranean Energy Geopolitics in the 21st Century: Do / Will All the Related Parties Seek for Collaborations or Confrontations?", H. Çomak, B. Ş. Şeker and M. Ö. Ultan (Ed.), Global Maritime Geopolitics, pp. 231-267, London: Transnational Press London.

¹¹⁶ Procyk, A. (2023). "Shell confirms gas-bearing reservoir in Egypt's Mediterranean Sea", Oil & Gas Journal, [https://www.ogj.com/drilling-production/drilling-operations/article/14301861/shell-confirms-gas-bearing-reservoir-in-egypts-sea?o_eid=8321F7723501B2C&oly_enc_id=8321F7723501B2C&rdx.ident\[pull\]=ome](https://www.ogj.com/drilling-production/drilling-operations/article/14301861/shell-confirms-gas-bearing-reservoir-in-egypts-sea?o_eid=8321F7723501B2C&oly_enc_id=8321F7723501B2C&rdx.ident[pull]=ome)

da|8321F7723501B2C&utm_campaign=CPS231122039&utm_medium=email&utm_source=OGJ+Daily

¹¹⁷ Güçyetmez, F., & Kısacık, S. (2024). Energy-Centric Conflict/Cooperation Between Regional and NonRegional States in the Eastern Mediterranean. ResearchGate.https://www.researchgate.net/publication/377584558_EnergyCentric_ConflictCooperation_Been

Μετά τις πρόσφατες εξελίξεις, η μεταφορά φυσικού αερίου από την ανατολική Μεσόγειο στις διηπειρωτικές αγορές αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία. Υπό το πρίσμα της συνεργασίας μεταξύ του CD και της Ελλάδας, το Eastern Mediterranean (EastMed) Pipeline Project έχει κερδίσει έλξη, με στόχο τη μεταφορά φυσικού αερίου της Μεσογείου στην ευρωπαϊκή αγορά μέσω του Ισραήλ, της GASC, της Κρήτης, της Ελλάδας και της Ιταλίας. Ο προτεινόμενος αγωγός θα εκτείνεται σε περίπου 1.900 χιλιόμετρα, με εκτιμώμενο συνολικό κόστος 10 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Η Ελλάδα και η GASC αναζητούν ενεργά χρηματοδότηση για να αντιμετωπίσουν τις οικονομικές απαιτήσεις της ΕΕ για το έργο. Συγκεκριμένα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει συμπεριλάβει έναν προτεινόμενο αγωγό που συνδέει τα αποθέματα φυσικού αερίου στην ΕΕ με την Ελλάδα μέσω Κύπρου και Κρήτης στον αρχικό κατάλογο έργων κοινού ενδιαφέροντος (PCI), που κυκλοφόρησε στις 28 Νοεμβρίου 2023. Η κοινή επιχείρηση αναμένεται να πραγματοποιήσει τελική επενδυτική απόφαση (FID) σχετικά με τον αγωγό, ο οποίος θα συνδέει πολλά κοιτάσματα φυσικού αερίου στην ανατολική Μεσόγειο, συμπεριλαμβανομένων ορισμένων που βρίσκονται στην ανοικτή θάλασσα του Ισραήλ, με την Ελλάδα.¹¹⁸

Εάν η ΕΕ καταφέρει να επιτύχει αυτόν τον στόχο, θα μπορούσε να ανοίξει νέους συναρπαστικούς δρόμους για συνεργασία και σύνδεση εντός της περιοχής. Ωστόσο, εάν η ΕΕ συνεχίσει να υποστηρίζει τον αγωγό, μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένες εντάσεις, ιδίως όσον αφορά την κατάσταση στην Κύπρο. Το Κυπριακό είναι ανησυχητικό γιατί η τουρκική κοινότητα στο βόρειο τμήμα του νησιού διεκδικεί δικαιώματα και στους φυσικούς πόρους που βρίσκονται στη λεκάνη GASK, οι οποίοι προορίζονται για μεταφορά στις ευρωπαϊκές αγορές μέσω αυτών των αγωγών. Η Τουρκία έχει εκφράσει τη θέση της για το θέμα αυτό σε πολλές περιπτώσεις. Όπως περιγράφεται στις Συνθήκες Λονδίνου-Ζυρίχης 1959-1960, οι Τουρκοκύπριοι είναι μία από τις δύο ιδρυτικές κοινότητες του νησιού και είναι σημαντικό να αναγνωριστούν τα δικαιώματά τους σχετικά με τους ενεργειακούς πόρους. Ως απάντηση σε αυτές τις εξελίξεις, η Τουρκία αύξησε τη ναυτική της παρουσία για να επιβλέπει τις γεωτρήσεις της, χρησιμοποιώντας drones και άλλες προηγμένες τεχνολογίες, ενώ επίσης εντείνει τις διπλωματικές προσπάθειες τα τελευταία χρόνια.¹¹⁹

Μια σημαντική πρωτοβουλία κατά τη διάρκεια της κρίσης διευκολύνθηκε από την Τουρκία και τη Λιβύη στις 27 Νοεμβρίου 2019. Την ημερομηνία αυτή, η τουρκική κυβέρνηση, μαζί με τη διεθνώς αναγνωρισμένη λιβυκή κυβέρνηση με επικεφαλής τον Fayez al-Sarraj, υπέγραψαν Μνημόνιο Συνεννόησης (MoU) σχετικά με την οριοθέτηση Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών (ΑΟΖ) μεταξύ των δύο εθνών. Αυτή η συμφωνία, που αναφέρεται ως «Περιορισμός των Θαλάσσιων Δικαιοδοσιών», στοχεύει στην ενίσχυση της ασφάλειας και της στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ Τουρκίας και Λιβύης. Επιπλέον, η Δημοκρατία της Τουρκίας έχει προτείνει ένα πλαίσιο για την Ανατολική Μεσόγειο (ΕΜ) για τη συζήτηση όλων των σχετικών

Regional and NonRegional States in the Eastern Mediterranean Dogu_Akdeniz'de Bolge_ve Bolge_isi Devletler_Arasinda_Enerji_Merkezli_Catismalsbirlig_Energy-C

¹¹⁸ Sall, P. (2022). "DNV further confirms feasibility and maturity of the EastMed pipeline", DNV, <https://www.dnv.com/news/dnv-further-confirms-feasibility-and-maturity-of-the-eastmed-pipeline-226712>.

¹¹⁹ Atun, A. (2021). Kıbrıs Antlaşmaları, Planları ve Önemli BM, AB Kararları, (1571-2020), İstanbul: Hiperyayın.

θεμάτων με τη συμμετοχή περιφερειακών ενδιαφερομένων. Ωστόσο, φαίνεται ότι δεν έχει ακόμη επιτευχθεί εποικοδομητική πρόοδος. Ο Πρόεδρος Ερντογάν της Τουρκίας εξέφρασε τις απόψεις του για τις θέσεις των διαφόρων χωρών σε σχέση με τις τρέχουσες ενεργειακές εξελίξεις στο πλαίσιο της ΕΜ, δηλώνοντας: «Στόχος των προσπαθειών μας για την εξερεύνηση υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο είναι η διασφάλιση των συμφερόντων της χώρας μας και των συμφερόντων της Τουρκική Δημοκρατία της Βόρειας Κύπρου (ΤΔΒΚ), όπως έχουμε υποστηρίξει με συνέπεια, κάθε σχέδιο που αποκλείει την Τουρκική Δημοκρατία από την Ευρωπαϊκή Ένωση στερείται της δυνατότητας οικονομικής, νομικής ή διπλωματικής βιωσιμότητας». Ο αγωγός EastMed έχει αναδειχθεί ως μια εξέχουσα πρωτοβουλία που απορρέει από αυτές τις τοπικές συλλογικές προσπάθειες. Αυτός ο προτεινόμενος υποθαλάσσιος αγωγός φυσικού αερίου, ο οποίος στοχεύει να συνδέσει την Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Κύπρο και την Ελλάδα, έχει αναγνωριστεί ως μια μεταμορφωτική εξέλιξη στην περιφερειακή γεωπολιτική. Έχει σχεδιαστεί όχι μόνο για να ενισχύσει την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ με τη μεταφορά ουσιαστικού φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου, αλλά και να δημιουργήσει μια μετρήσιμη σύνδεση μεταξύ της Αιγύπτου, της Ελλάδας, του Ισραήλ και της Κύπρου, ενδεχομένως απουσία της Τουρκίας. Αυτή η πρωτοβουλία μπορεί να επιτρέψει στην Ελλάδα και στην ευρωπαϊκή αγορά φυσικού αερίου να αποκτήσουν πρόσβαση σε σημαντικά αποθέματα φυσικού αερίου που ανακαλύφθηκαν πρόσφατα στην Ανατολική Μεσόγειο, μειώνοντας έτσι την εξάρτηση της ΕΕ από τις εισαγωγές ρωσικού φυσικού αερίου - μια ανησυχία που έχει αποκτήσει αυξανόμενη επείγουσα ανάγκη λόγω της εισβολής της Ρωσίας στην Ουκρανία το 2022.¹²⁰

Ενώ η πρωτοβουλία για τον αγωγό East Med ήταν ένα αξιοσημείωτο εγχείρημα, αντιμετώπισε αρκετές πρακτικές προκλήσεις, ιδίως όσον αφορά την κατασκευή ενός υπόγειου αγωγού στη Μεσόγειο. Η οικονομική σκοπιμότητα του έργου έχει εγείρει ορισμένες ανησυχίες, καθώς το αναμενόμενο κόστος κατασκευής είναι υψηλό και η προβλεπόμενη τιμή του φυσικού αερίου που θα μεταφερθεί ενδέχεται να μην είναι σημαντικά πιο ανταγωνιστική από τις υπάρχουσες εναλλακτικές λύσεις. Κατά συνέπεια, η Άγκυρα εξετάζει όλο και περισσότερο την ακύρωση του έργου του αγωγού East Med ως επιτακτική ανάγκη. Αυτό μπορεί επίσης να περιλαμβάνει την αντιμετώπιση των δραστηριοτήτων ενεργειακών εταιρειών που έχουν λάβει άδειες από την GASC ή την καθοδήγηση συγκεκριμένων ερευνητικών προσπαθειών εντός της Κυπριακής Αποκλειστικής Οικονομικής Ζώνης (ΑΟΖ). Κατά καιρούς, η Άγκυρα έχει εξασφαλίσει άδειες από ιδρύματα «TRDB» για τη διεξαγωγή γεωλογικών ερευνών και έχει διαβεβαιώσει ότι τα ερευνητικά της σκάφη έχουν επιχειρήσει εντός της τουρκικής ΑΟΖ. Αν και οι τουρκικές ερευνητικές δραστηριότητες σταμάτησαν μετά την πίεση των Βρυξελλών, οι πολιτικοί ελιγμοί της Αθήνας δεν μπόρεσαν να εξασφαλίσουν τους απαραίτητους οικονομικούς και πολιτικούς πόρους για την προώθηση του αγωγού East Med. Ο αντίκτυπος της πανδημίας και η στροφή προς τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, υπό το φως της κλιματικής έκτακτης ανάγκης, έχουν μειώσει περαιτέρω τις προοπτικές για τον αγωγό. Μια λευκή βίβλος που κυκλοφόρησε από την πρεσβεία των ΗΠΑ στην Αθήνα τον Ιανουάριο του 2022 τόνισε τη σημασία της απομάκρυνσης

¹²⁰ Aydoğan, M. (2023). “Türkiye reiterates vow to protect rights in Aegean, Eastern Mediterranean, Cyprus”, <https://www.aa.com.tr/en/europe/turkiye-reiterates-vow-to-protect-rights-in-aegean-eastern-mediterranean-cyprus/2782997>.

από μεγάλα έργα υδρογονανθράκων υπέρ της προώθησης πρωτοβουλιών για ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Ωστόσο, η κατάσταση ενδέχεται να εξελίσσεται λόγω των ενεργειών της Μόσχας στην Ουκρανία και της πρόθεσης των Βρυξελλών να μειώσουν ή να εξαλείψουν τις εισαγωγές ρωσικού φυσικού αερίου, κάτι που θα μπορούσε ενδεχομένως να αναζωογονήσει το ενδιαφέρον για έργα αγωγών.¹²¹

Η Κύπρος έχει σημαντική σημασία λόγω της γεωπολιτικής και γεωστρατηγικής της θέσης στα νησιά της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Συχνά αναφέρεται ως «αμετάβλητο πολεμικό πλοίο» λόγω της στρατηγικής του θέσης κατά μήκος εξέχουσες θαλάσσιες και εναέριες εμπορικές διαδρομές. Στη νότια περιοχή του νησιού, το Ηνωμένο Βασίλειο διατηρεί δύο στρατιωτικές βάσεις στις περιοχές του Ακρωτηρίου και της Δεκέλειας (Örmeci, 2020: 596-598). Στο πλαίσιο αυτό, είναι αξιοσημείωτο ότι η Τουρκική Δημοκρατία διαθέτει επίσης στρατιωτικές εγκαταστάσεις που ανήκουν στις τουρκικές ένοπλες δυνάμεις στα εδάφη της Τουρκικής Δημοκρατίας της Βόρειας Κύπρου (ΤΔΒΚ).¹²²

Τα τελευταία χρόνια, η Γαλλία και η GASC συνεργάστηκαν για να αξιοποιήσουν τους πόρους του Ναυτικού Ιδρύματος Ευάγγελου Φλωράκη στο Μαρί, ενώ δημιούργησαν επίσης πρωτότυπα καταλύματα για να διευκολύνουν την ανάπτυξη μεγάλων πλοίων για στρατιωτικές επιχειρήσεις. Στο πλαίσιο αυτής της πρωτοβουλίας, το Παρίσι και η Νότια Λευκωσία επισημοποίησαν μια συμφωνία αμυντικής συνεργασίας το 2017, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 2020. Η συμφωνία αυτή περιλαμβάνει διατάξεις για το γαλλικό ναυτικό να παρέχει προστασία σε πλοία που συμμετέχουν στις προσπάθειες εξερεύνησης φυσικού αερίου της TOTAL στη Νότια Κύπρο.¹²³

Σύμφωνα με το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας της Τουρκίας, το Πολεμικό Ναυτικό της χώρας παρέχει πλήρη προστασία στα τουρκικά πλοία γεωτρήσεων σε όλη την έκταση της θαλάσσιας ζώνης, τόσο στην επιφάνεια όσο και υποβρυχώς. Στη διαδικασία αυτή συμμετέχουν εξοπλισμένα μη επανδρωμένα αεροσκάφη, μαχητικά αεροπλάνα, ελικόπτερα, κορβέτες, φρεγάτες και υποβρύχια, τα οποία είναι έτοιμα να ανταποκριθούν σε κάθε ανάγκη. Επιπλέον, σύμφωνα με τη θεώρηση της Άγκυρας για το διεθνές δίκαιο σε σχέση με την Κύπρο, αποφασίστηκε η ίδρυση μιας βάσης μη επανδρωμένων αεροσκαφών στη Βόρεια Κύπρο. Στην Ανατολική Μεσόγειο, η συνεργασία μεταξύ Γαλλίας και της κυπριακής κυβέρνησης άρχισε το 2007 με τη σύναψη αμυντικού συμφώνου. Από τότε, η Γαλλία έχει αναλάβει ενεργό ρόλο στη χρηματοδότηση ερευνών για την εξόρυξη φυσικού αερίου στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Κυπριακής Δημοκρατίας (ΓΑΔΚ). Η Κύπρος έχει επίσης υπογράψει συμφωνίες για την οριοθέτηση ΑΟΖ με χώρες όπως η Αίγυπτος και ο Λίβανος, οι οποίες υποστηρίζουν τα

¹²¹ Güçyetmez, F., & Kısacık, S. (2024). Energy-Centric Conflict/Cooperation Between Regional and NonRegional States in the Eastern Mediterranean. ResearchGate.https://www.researchgate.net/publication/377584558_EnergyCentric_ConflictCooperation_Been_Regional_and_NonRegional_States_in_the_Eastern_Mediterranean_Dogu_Akdeniz'de_Bolge_ve_Bolge_isi_Devletler_Arasinda_Enerji_Merkezli_CatismaIsbirlig_Energy-C

¹²² Özçelik, S. (2022). "Soğuk Savaş Sonrasında Günümüze Rusya Federasyonu'nun Kıbrıs Politikası", S. Yılmaz, Ş. Ateş, V. B. Yılmaz, M. Küçükylmaz and M. Kıratlı (Eds.), Geçmişten Günümüze Ruslar ve Rusya, 1. Edition, Ankara: Nobel Akademik Publish.

¹²³ Vavasseur, X. (2020). "Defense Cooperation Agreement Between Cyprus and France Comes into Force", Naval News, <https://www.navalnews.com/naval-news/2020/08/defense-cooperation-agreement-between-cyprus-and-france-comes-into-force/>

δικαιώματά της στην περιοχή. Αξίζει να σημειωθεί ότι από τη δεκαετία του 2000, η Κυπριακή Δημοκρατία έχει συνάψει σειρά διμερών συμφωνιών για την ΑΟΖ της, αποσκοπώντας στην ενίσχυση της περιφερειακής της επιρροής, σε συνεργασία με ισχυρά ευρωπαϊκά κράτη όπως η Γαλλία και η Γερμανία, με στόχο την αντιμετώπιση της τουρκικής πίεσης. Το σύμφωνο που υπογράφηκε μεταξύ Γαλλίας και Κύπρου το 2017 αποτελεί ανανεωμένη και πιο εκτενή μορφή της συμφωνίας του 2007.¹²⁴

Επιπλέον, είναι αξιοσημείωτο ότι η σύναψη αμυντικής συμφωνίας μεταξύ της ΛΔΓ, της Ελλάδας και του Ισραήλ αντιπροσωπεύει σημαντική πρόοδο. Η στρατηγική της Γαλλίας στην Ανατολική Μεσόγειο στοχεύει στην εξασφάλιση ορισμένων ενεργειακών πεδίων σε αυτόν τον τομέα, ιδίως υπό το φως των εξελίξεων από τη δεκαετία του 2010. Κατά συνέπεια, μέσω της συμφωνίας της με την GASC, η TOTAL είναι σε θέση να συνεχίσει τις έρευνες και τις γεωτρήσεις φυσικού αερίου σε διάφορες τοποθεσίες στη νότια Κύπρο. Οι εξελίξεις αυτές δείχνουν ξεκάθαρα ότι η Ελλάδα και η GASC έχουν αναζητήσει ενεργά εναλλακτικές λύσεις ασφάλειας, σε αντίθεση με την Τουρκία.¹²⁵

Ένα από αυτά τα μέτρα είναι η υποστήριξη των Βρυξελλών με στρατιωτικά μέσα. Για παράδειγμα, η ΕΕ συμφώνησε να ενισχύσει τους δεσμούς ασφαλείας με την PESCO (Μόνιμη Διαρθρωμένη Συμφωνία Συνεργασίας) μέχρι το 2017. Στο μέτρο αυτό συμμετέχουν 25 κράτη μέλη της ΕΕ εκτός από την Ελλάδα και τη Νότια Κορέα. Στο πλαίσιο αυτής της συνεργασίας, πραγματοποιήθηκε προσεκτικά η αναδιάταξη γαλλικών και γερμανικών ναυτικών δυνάμεων στην περιοχή και εξετάστηκε ένα σχέδιο οικονομικής στήριξης της ΚΔ. Η συμφωνία ονομάζεται «Συμφωνία Κυπριακής Προστατευτικής Ασπίδας» στα ελληνοκυπριακά ΜΜΕ.¹²⁶

Η GASC στοχεύει να ενισχύσει τη θέση της σε σχέση με την Τουρκία ενισχύοντας τις συνδέσεις με άλλα έθνη. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτού ήταν η στρατιωτική συμφωνία που υπογράφηκε μεταξύ των Υπουργών Άμυνας της GASC και της Γαλλίας στις 15 Μαΐου 2019. Αυτή η συμφωνία επιτρέπει στη Γαλλία να χρησιμοποιήσει τη βάση Ευάγγελου Φλωράκη, που βρίσκεται στην περιοχή Marie της GASC. Επιπλέον, αναμένεται ότι αυτή η ναυτική βάση θα υποβληθεί σε ανακαινίσεις για την υποστήριξη της συνεχιζόμενης παρουσίας του γαλλικού ναυτικού στην περιοχή. Σύμφωνα με τους όρους αυτής της συμφωνίας, η Γαλλία θα παρέχει βασικούς πόρους, παράλληλα με την απεριόριστη ανάπτυξη του γαλλικού αεροπλανοφόρου Charles de Gaulle. Επιπλέον, το γαλλικό ναυτικό έχει δεσμευτεί να προστατεύσει ΣΥΝΟΛΟ πλοίων που εμπλέκονται στην εξερεύνηση υδρογονανθράκων γύρω από την Κύπρο. Σε παρόμοιο πνεύμα, το Παρίσι και η νότια Λευκωσία σκοπεύουν να συνεργαστούν για την

¹²⁴ Babahanoğlu, V. (2018). "Türkiye'nin Enerji Politikalarının İncelenmesi: Kamu Politikası Analizi", Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Vol: 6, Issue: 83, pp. 525-538.

¹²⁵ Örmeci, O. and Yılmaz, E. A. (2022). "Turkish-French Relations in the Post-Cold War Era", A. Denizeau and O. Örmeci (Ed.), Turkish-French Relations: History, Present, and the Future, 1. Edition, Cham, Switzerland: Springer Nature.

¹²⁶ Güçyetmez, F., & Kısacık, S. (2024). Energy-Centric Conflict/Cooperation Between Regional and NonRegional States in the Eastern Mediterranean. ResearchGate.https://www.researchgate.net/publication/377584558_EnergyCentric_ConflictCooperation_Between_Regional_and_NonRegional_States_in_the_Eastern_Mediterranean_Dogu_Akdeniz'de_Bolge_ve_Bolge_isi_Devletler_Arasinda_Enerji_Merkezli_CatismaIsbirligi_Energy-C

αντιμετώπιση των ενεργειών του τουρκικού ναυτικού στην περιοχή. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η Γαλλία θα διατηρήσει επαγρύπνηση όσον αφορά τις στρατιωτικές εγκαταστάσεις που βρίσκονται στο ελληνικό τμήμα του νησιού. Θα υποστηρίξουν επίσης την προώθηση του πυροβολικού της Ελληνικής Εθνικής Φρουράς και θα αυξήσουν το εύρος των κοινών εκπαιδευτικών ασκήσεων. Ωστόσο, αξίζει να αναφερθεί ότι η συμφωνία αυτή εγείρει ανησυχίες για πιθανές παραβιάσεις της Συνθήκης Ασφαλείας και των Εγγυήσεων που θεσπίστηκαν με την ίδρυση της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960. Επιπλέον, η Γαλλία έχει διευκολύνει την εμπλοκή του ΓΕΣΥ στην PESCO, με βάση τη συμμετοχή της σε οκτώ πρωτοβουλίες στο πλαίσιο αυτό.¹²⁷

Στις 29 Ιανουαρίου 2020, ο Έλληνας πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης χαιρέτισε τις προσπάθειες της Γαλλίας να μεταφέρει πολεμικά πλοία στην Ανατολική Μεσόγειο καθώς εντείνεται η αντιπαράθεση με την Τουρκία για τους τοπικούς ενεργειακούς τομείς. Καθώς η αντιπαράθεση μεταξύ Αθήνας και Άγκυρας πυροδότησε παγκόσμιο πανικό, ο Μητσοτάκης χαρακτήρισε τα πολεμικά πλοία «εγγυητές της ειρήνης» και τόνισε ότι «ο μόνος τρόπος για να τερματιστεί η διαμάχη στην Ανατολική Μεσόγειο είναι μέσω της διεθνούς δικαιοσύνης». Η Ελλάδα και η Γαλλία επιδιώκουν να δημιουργήσουν ένα νέο στρατηγικό αμυντικό πλαίσιο. «Η Γαλλία και η Γαλλία είναι μία χώρα, μία χώρα, μία χώρα, μία χώρα, μία χώρα, μία χώρα, μία χώρα, μία χώρα, μία χώρα», είπε ο Μακρόν: «Τις τελευταίες ημέρες, είδαμε τουρκικά πολεμικά πλοία να φτάνουν στο λιβυκό έδαφος συνοδευόμενα από Συριακούς Μισθοφόροι Αυτή είναι μια ξεκάθαρη και σοβαρή παραβίαση των όσων συμφωνήθηκαν στο Βερολίνο [στη διάσκεψη ειρήνης της περασμένης εβδομάδας].¹²⁸

Ενώ το Κυπριακό παραμένει άλυτο και δεν υπάρχει αμοιβαία συμφωνία για θαλάσσια οριοθέτηση περιοχών μεταξύ των παράκτιων κρατών, η TOTAL έχει εμπλακεί ενεργά στην ενεργειακή εξερεύνηση και γεώτρηση σε διάφορα αγροτεμάχια στην περιοχή. Παρόμοια με άλλες αξιόλογες ενεργειακές εταιρείες όπως η ιταλική ENI, η αμερικανική ExxonMobil, η Noble Energy, η ισραηλινή Delek, η Kogas της Νότιας Κορέας, η ρωσική Novatek, η BG Group της Αγγλίας και η Qatar Petroleum του Κατάρ, η TOTAL εντόπισε επιτυχώς κοιτάσματα ενέργειας σε αυτήν την περιοχή. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι η Τουρκία και η Γαλλία έχουν διαφορετικές απόψεις, ιδίως όσον αφορά τον ισχυρισμό της Τουρκίας ότι οι εν λόγω συμφωνίες είναι ελαττωματικές. Η Τουρκία υποστηρίζει ότι δεν θα επιτρέψει την ενεργοποίηση αυτών των παρακαμφθέντων συμφώνων. Σε αυτό το πλαίσιο, μπορεί να σημειωθεί ότι η Γαλλία φαίνεται να επιδιώκει να ενισχύσει τα συμφέροντά της στην αγορά και τη στρατιωτική της παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο, σε μεγάλο βαθμό λόγω των στενών της δεσμών με την GASC. Επιπλέον, αξίζει να θυμηθούμε ότι η Τουρκική Δημοκρατία ήταν ένας από τους ιδρυτές χρηματοδότες της Κυπριακής Δημοκρατίας το 1960, μαζί με την Ελλάδα

¹²⁷ Brief Cyprus (2019). “Upgrading of Evangelos Florakis naval base linked with France”, <https://www.brief.com.cy/english/upgrading-evangelos-florakis-base-linked-france>, (Accessed: 01.12.2023).

¹²⁸ Rose, M. and Pineau, E. (2020). “France’s Macron says he set red lines with Turkey in eastern Mediterranean”, Reuters, <https://www.reuters.com/article/us-france-macron-turkey-idUSKBN25O2OO/>.

και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Έτσι, σε αντίθεση με τη Γαλλία, η Τουρκία συνεχίζει να είναι γειτονικό κράτος με την Κύπρο.¹²⁹

Τούρκοι πολιτικοί έχουν εκφράσει σημαντικές ανησυχίες σχετικά με τη στρατηγική της Γαλλίας στην ανατολική Μεσόγειο κατά τους πρόσφατους όρους. Για παράδειγμα, ο πρώην υπουργός Άμυνας της Τουρκίας Χουλουσί Ακάρ έχει προτείνει ότι η σχέση μεταξύ Μακρόν, ΓΑΔΑ και Ελλάδας θα πρέπει να αξιολογηθεί υπό το φως των εξελίξεων στις εσωτερικές πολιτικές της Γαλλίας. Έχει διατυπώσει την άποψη ότι ο Μακρόν φαίνεται να επιδιώκει μια αντιτουρκική ατζέντα ως μέσο για να αποσπάσει την προσοχή από τις δικές του εσωτερικές προκλήσεις. Η συνεχιζόμενη ένταση μεταξύ Ερντογάν και Μακρόν φαίνεται να αντικατοπτρίζει μια προσπάθεια να αντιμετωπιστεί η πολυπλοκότητα των σχέσεων Τουρκίας-Γαλλίας. Ωστόσο, φαίνεται επίσης ότι η Γαλλία προσπαθεί να εδραιωθεί ως βασικός παίκτης στην ανατολική Μεσόγειο, ιδιαίτερα από την εποχή του Νικολά Σαρκοζί. Επιπλέον, ως απάντηση στις απογοητεύσεις της με την Τουρκία, η Γαλλία έχει εντείνει τη δέσμευσή της στην περιοχή και έχει εκφράσει τις φιλοδοξίες της πιο ανοιχτά. Ο Γάλλος πρόεδρος επιθυμεί να διεκδικήσει την παρουσία της Γαλλίας στην Ανατολική Μεσόγειο. Σε αυτό το πλαίσιο, ο εκπρόσωπος του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών Χαμί Ακσόνι παρατήρησε ότι οι ενέργειες της Γαλλίας μπορεί να μην είναι συνετές και να έχουν υπερβεί τα κατάλληλα όρια. Αντίθετα, ο Γάλλος πρόεδρος Εμανουέλ Μακρόν υποστηρίζει ότι η προσέγγιση της χώρας του σε αυτό το θέμα είναι δικαιολογημένη και επικρίνει σθεναρά τις στρατηγικές της Τουρκίας.¹³⁰

Για παράδειγμα, παρά την έλλειψη συναίνεσης για την οριοθέτηση των χωρικών υδάτων και των αποκλειστικών οικονομικών ζωνών μεταξύ μιας ομάδας περιφερειακών χωρών, ο Μακρόν αντιλαμβάνεται την επέμβαση της Άγκυρας στην Ανατολική Μεσόγειο ως «βεβήλωση των κυριαρχικών προνομίων της Ελλάδας και της GADK». Ως εκ τούτου, ως απάντηση στις στρατηγικές της Τουρκίας, αύξησαν τη στρατιωτική τους παρουσία στην ΕΕ, χαράσσοντας μια «πολιτική κόκκινη γραμμή» προς την Τουρκία, δηλώνοντας ότι «η Τουρκία καταλαβαίνει μόνο με πράξεις, όχι με λόγια».¹³¹

Ταυτόχρονα, ο Πρόεδρος Μακρόν εξέφρασε την άποψη ότι «οι ενέργειες της Τουρκίας στα ύδατα της ΕΕ θα πρέπει να αντιμετωπιστούν», περιγράφοντας την προσέγγιση της ΕΕ για πιθανές κυρώσεις έναντι της Τουρκίας.¹³²

¹²⁹ Bardakcı, M. (2022). "Turkey and the Major Powers in the Eastern Mediterranean Crisis from the 2010s to the 2020s", *Comp. Southeast European Studies*, Vol: 70, Issue: 3, pp. 516–539.

¹³⁰ Kısacık, S. and Helvacıköylü, G. (2022). "A Comparison of Turkish and French Approaches on Energy-Related Developments in the Eastern Mediterranean: Reconciliation of Interests or Continuation of Clash of Interests?", A. Denizeau and O. Örmeci (Eds.), *Turkish-French Relations: History, Present, and the Future*, 1. Edition, Cham, Switzerland: Springer Nature.

¹³¹ Gözkaman, A. (2022). "'A Constant Duel Between Paris and Ankara' or the 'Impossible Strategic Partnership'", A. Denizeau and O. Örmeci (Eds.), *Turkish-French Relations: History, Present, and the Future*, 1. Edition, Cham, Switzerland: Springer Nature.

¹³² European Council (2023). "Unauthorised drilling activities in the Eastern Mediterranean: Council prolongs restrictive measures", https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/11/09/unauthorised-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean-council-prolongs-restrictive-measures/?utm_source=dsms-auto&utm_medium=email&utm_campaign=Unauthorised+drilling+activities+in+the+Eastern+Mediterranean%3a+Council+prolongs+restrictive+measures. Last accessed: 2 October 2024.

Η περιορισμένη ακτογραμμή της Ελλάδας στη Μεσόγειο εγείρει ερωτήματα σχετικά με το σκεπτικό πίσω από τις απαιτήσεις της. Αντίθετα, οι αναφερόμενες ανησυχίες της Γαλλίας σχετικά με την ολοκληρωμένη διαχείριση των παράκτιων ζωνών της ΕΕ (ΟΔΠΖ) φαίνεται να συνεπάγονται νομικές πολυπλοκότητες. Ο John Gibson έχει σημειώσει ότι ενώ το διεθνές δίκαιο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο τόσο σε εθνικό όσο και σε επίπεδο ΕΕ, δεν χρησιμεύει ως ανεξάρτητο θεμέλιο για την Οικουμενική Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (UDHR). Επιπλέον, η Τουρκία έχει διεκδικήσει τα δικαιώματά της στην ανατολική Μεσόγειο με βάση συγκεκριμένες συντεταγμένες: «32 μοίρες 16 λεπτά 18» ανατολικά και «33 μοίρες 40 λεπτά» βόρεια. Εάν πρόκειται να εξεταστεί μια συμφωνία αυτοπεριορισμού σε αυτήν την περιοχή, είναι απαραίτητο να συμμετέχουν όλες οι εμπλεκόμενες χώρες. Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι το ΓΕΣΥ δεν αντιπροσωπεύει αποκλειστικά ολόκληρη την Κύπρο. Η συμμετοχή της ΤΔΒΚ στη διαδικασία είναι επίσης απαραίτητη. Δεδομένου ότι η Τουρκία δεν υπέγραψε τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για το Δίκαιο της Θάλασσας (UNCLOS) το 1982, οι επιπτώσεις της συμφωνίας για τα θαλάσσια σύνορα δεν μπορούν να εφαρμοστούν αποτελεσματικά στην Τουρκία. Στις 21 Δεκεμβρίου 1995, η Τουρκία κοινοποίησε στη Γραμματεία του ΟΗΕ ότι «η υπογραφή και επικύρωση της Σύμβασης από την Ελλάδα και οι σχετικές ανακοινώσεις δεν επηρεάζουν τα τρέχοντα δικαιώματα και τις νομικές αξιώσεις της Τουρκίας στις θαλάσσιες ζώνες δικαιοδοσίας στο Αιγαίο», υποδεικνύοντας ότι ο Χάρτης της Σεβίλλης δεν εξετάστηκε σε συνεννόηση με την Τουρκία. Στο πλαίσιο αυτό, η Τουρκία έχει διατηρήσει τα δικαιώματά της βάσει του διεθνούς δικαίου. Επιπλέον, η δικαστική διαμάχη που αφορά την Κυπριακή Δημοκρατία, την Ελλάδα και την Τουρκία είναι στενά συνδεδεμένη με την υφαλοκρηπίδα, όπου βρίσκονται τα αποθέματα φυσικού αερίου, και η υποστήριξη της Γαλλίας προς την Αθήνα και τη Νότια Λευκωσία δεν έχει αποδειχθεί αποφασιστική.

6.5. Εν κατακλείδι

Από την αρχή της ανθρώπινης ιστορίας, ορισμένες περιοχές έχουν αναδειχθεί περισσότερο από άλλες. Σε αυτό το πλαίσιο, η περιοχή της Μεσογείου διακρίνεται διαχρονικά για τη γεωπολιτική, γεωοικονομική, γεωπολιτιστική και γεωστρατηγική της σημασία. Ειδικότερα, η Μεσόγειος συγκαταλέγεται στις στρατηγικές ζώνες που περιλαμβάνουν τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική, καθώς και ορισμένες χώρες της Δύσης. Ο πλούτος των ενεργειακών κοιτασμάτων, τα σημαντικά στρατηγικά της σημεία για την παγκόσμια οικονομία και οι μακροχρόνιοι πολιτισμοί που φιλοξενεί, την καθιστούν θεμελιώδη για τις διεθνείς σχέσεις.

Στο πλαίσιο αυτό, το ανατολικό τμήμα της Μεσογείου — που περιλαμβάνει τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική — έχει αυξήσει τη στρατηγική του αξία. Οι περιοχές αυτές αποτελούν εστίες παγκόσμιου ενδιαφέροντος και από τις αρχές του 2000 φιλοξενούν σημαντικά κοιτάσματα φυσικού αερίου, γεγονός που εντείνει τον ανταγωνισμό και τη συνεργασία μεταξύ περιφερειακών και διεθνών δυνάμεων για την αξιοποίηση αυτών των πόρων. Τα μεγαλύτερα κοιτάσματα βρίσκονται κυρίως σε Ισραήλ, Αίγυπτο, Κύπρο και Λίβανο, και από την πρώτη δεκαετία του 2000 οι προσπάθειες εκμετάλλευσής τους έχουν αυξηθεί.

Σε αυτό το πλαίσιο, δύο έργα αγωγών και ένα έργο για τη μεταφορά υδροποιημένου φυσικού αερίου έχουν σχεδιαστεί για την τροφοδοσία των ευρωπαϊκών αγορών, οι οποίες αναζητούν εναλλακτικές πηγές ενέργειας λόγω της αυξανόμενης εξάρτησής τους από το ρωσικό φυσικό αέριο. Ωστόσο, η πρακτική υλοποίηση αυτών των έργων αντιμετωπίζει σοβαρά εμπόδια, όπως η έλλειψη συμφωνημένων Αποκλειστικών Οικονομικών Ζωνών (ΑΟΖ), το Κυπριακό ζήτημα, καθώς και οι διαφορές Ισραήλ-Παλαιστίνης και Ισραήλ-Λιβάνου. Με αυτά τα δεδομένα, η εμπορική αξιοποίηση των αποθεμάτων φυσικού αερίου της Ανατολικής Μεσογείου παραμένει αβέβαιη για τα επόμενα χρόνια.

Υπό το πρίσμα των παρούσων προκλήσεων, κάθε συμβαλλόμενο μέρος -ανεξαρτήτως γεωγραφικής του θέσης- έχει προσπαθήσει να προωθήσει μεμονωμένες πρωτοβουλίες αξιοποιώντας πόρους τόσο της ήπιας όσο και της σκληρής ισχύος. Όταν επιδιώκουν συλλογικές προσπάθειες, χρησιμοποιούν συχνά εργαλεία ήπιας ισχύος, όπως η διπλωματία και οι συμφωνίες. Αντίθετα, όταν πρόκειται για τη διασφάλιση των συμφερόντων τους ή τη μετάδοση της προσοχής σε άλλα μέρη που μπορεί να εκληφθούν ως υπέρβαση των ορίων, τείνουν να βασίζονται περισσότερο σε σκληρή δύναμη, όπως στρατιωτικές δυνατότητες. Αυτή η δυναμική οδήγησε σε αυξημένη στρατιωτικοποίηση των ενεργειακών αποθεμάτων στην περιοχή των ΗΜ, ενισχύοντας έτσι την αποτελεσματικότητα της αλληλεπίδρασης μεταξύ αντιπαράθεσης και συνεργασίας σε αυτό το πλαίσιο. Ως αποτέλεσμα, η γεώτρηση και η εμπορευματοποίηση ενεργειακών πόρων στην Ανατολική Μεσόγειο αναδεικνύεται σε νέο φαινόμενο μετά την ανακάλυψή τους τόσο από περιφερειακά όσο και από εξωπεριφερειακά κράτη. Από αυτή την άποψη, η δυναμική της συνεργασίας και του ανταγωνισμού που περιβάλλει τον έλεγχο και την εμπορευματοποίηση των ενεργειακών αποθεμάτων στην Ανατολική Μεσόγειο κατά τον 21ο αιώνα θα αντιπροσωπεύει μια μοναδική πτυχή αυτής της πολύπλοκης και συχνά επιρρεπούς σε συγκρούσεις περιοχής. Ο βαθμός στον οποίο θα κυριαρχήσει η συνεργασία ή ο ανταγωνισμός σε αυτόν τον τομέα θα εξαρτηθεί τελικά από τις σχέσεις και τις θέσεις τόσο των περιφερειακών όσο και των εξωπεριφερειακών χωρών μεταξύ τους.

Συμπεράσματα

Η ενεργειακή διπλωματία της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην Ανατολική Μεσόγειο παρουσιάζει πολυδιάστατες προκλήσεις και ευκαιρίες, ειδικά υπό το πρίσμα της γεωπολιτικής έντασης, των ενεργειακών μεταβάσεων και των περιφερειακών συγκρούσεων. Στη βάση των δεδομένων που αναλύθηκαν, διατυπώνονται τα εξής συμπεράσματα:

Το φυσικό αέριο της Ανατολικής Μεσογείου αναδεικνύεται σε κρίσιμο ενεργειακό πόρο για τη διαφοροποίηση των προμηθευτών της Ε.Ε., μειώνοντας την εξάρτησή της από τη ρωσική ενέργεια. Κοιτάσματα όπως αυτά στη Λεκάνη της Λεβάντας (Ισραήλ, Λίβανος, Κύπρος) και στη Λιβύη αποτελούν στρατηγικά αποθέματα που μπορούν να ενισχύσουν την ευρωπαϊκή ενεργειακή ασφάλεια. Ωστόσο, η εκμετάλλευσή τους απαιτεί ολοκληρωμένες πολιτικές συνεργασίας που να λαμβάνουν υπόψη την περιβαλλοντική βιωσιμότητα, καθώς η εξάρτηση από ορυκτά καύσιμα συγκρούεται με τους στόχους της Πράσινης Συμφωνίας.

Η αξιοποίηση αυτών των πόρων δεν είναι μόνο ζήτημα ενεργειακής ασφάλειας αλλά και εργαλείο διπλωματίας, που ενδέχεται να αποτελέσει καταλύτη για συνεργασία μεταξύ κρατών με αντιτιθέμενα συμφέροντα.

Συνεχίζοντας, η πυρηνική ενέργεια, αν και δεν αποτελεί άμεση εστίαση στην περιοχή, θα μπορούσε να ενταχθεί ως μακροπρόθεσμη στρατηγική διαφοροποίησης των ενεργειακών πηγών. Η ανάπτυξη πυρηνικών σταθμών θα απαιτούσε, όμως, ιδιαίτερη προσοχή σε θέματα ασφάλειας και περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ειδικά σε μία γεωγραφική ζώνη με έντονες γεωπολιτικές εντάσεις.

Περαιτέρω, οι περιφερειακές συγκρούσεις επηρεάζουν καθοριστικά την ενεργειακή στρατηγική της Ε.Ε.:

Λιβύη: Η πολιτική αστάθεια και οι συγκρούσεις έχουν περιορίσει την ικανότητα της χώρας να λειτουργήσει ως αξιόπιστος προμηθευτής. Παρ' όλα αυτά, η συνεργασία της Ε.Ε. με την κυβέρνηση της Τρίπολης αποτελεί μία σημαντική ευκαιρία για αναβάθμιση της ενεργειακής εξαγωγικής δυνατότητας της χώρας.

Συρία: Η συνεχιζόμενη κρίση δυσχεραίνει την ενσωμάτωση της χώρας σε ενεργειακά δίκτυα και ενισχύει τη γεωπολιτική αβεβαιότητα στην Ανατολική Μεσόγειο. Η αποκατάσταση της σταθερότητας είναι προαπαιτούμενο για την ανάπτυξη ενεργειακών υποδομών.

Λίβανος: Η πρόσφατη συμφωνία για την οριοθέτηση θαλάσσιων συνόρων με το Ισραήλ προσφέρει μία σπάνια ευκαιρία για περιφερειακή συνεργασία. Οι ενεργειακοί πόροι του Λιβάνου θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν μέσω κοινών πρωτοβουλιών που θα προωθήσουν τη σταθερότητα στην περιοχή.

Η Ε.Ε. πρέπει να ενισχύσει τις διακρατικές συνεργασίες μέσω έργων όπως:

Οι αγωγοί EastMed, οι οποίοι μπορούν να διασφαλίσουν τον ενεργειακό εφοδιασμό της Ευρώπης από την Ανατολική Μεσόγειο.

Οι διασυνδέσεις EuroAsia και EuroAfrica Interconnector, που όχι μόνο προωθούν την ενεργειακή συνεργασία αλλά ευθυγραμμίζονται με την Πράσινη Συμφωνία της Ε.Ε.

Η έμφαση στην ανάπτυξη βιώσιμων υποδομών και στην προώθηση της πράσινης ενέργειας είναι ζωτικής σημασίας. Παράλληλα, η συμμετοχή της Ε.Ε. στη διπλωματική επίλυση περιφερειακών συγκρούσεων, όπως το Κυπριακό και οι εντάσεις στο Λίβανο, αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την ομαλή αξιοποίηση των ενεργειακών πόρων.

Οι ενεργειακοί πόροι μπορούν να λειτουργήσουν ως μέσο συνεργασίας και όχι διαμάχης. Η προώθηση μηχανισμών, όπως δικαιοδοτικές επιτροπές και διεθνείς οργανισμοί, θα μπορούσε να ενισχύσει την εμπιστοσύνη και τη σταθερότητα, ειδικά σε περιοχές με εντάσεις, όπως η Κύπρος και η Ανατολική Μεσόγειος γενικότερα.

Συνοψίζοντας, η Ε.Ε. καλείται να ισορροπήσει μεταξύ των αναγκών της για ενεργειακή ασφάλεια και της δέσμευσής της για κλιματική ουδετερότητα. Η επιτυχής ενεργειακή διπλωματία στην Ανατολική Μεσόγειο απαιτεί προώθηση πολιτικών συνεργασίας, ενίσχυση της περιφερειακής σταθερότητας και βιώσιμη αξιοποίηση των διαθέσιμων ενεργειακών πόρων.

Ελληνόγλωσση Βιβλιογραφία και Αρθρογραφία

Γλύκατζη-Αρβελέρ, Ε. (2009). *Γιατί το Βυζάντιο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Θεοφάνους, Α. (2000). *Η Κύπρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στο Νέο Διεθνές Περιβάλλον*. Εκδόσεις Σιδέρης.

Κέντας, Γ. (2005). *Ευρωπαϊκή και Κυπριακή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*. Power Publishing.

Μάζης, Ι. (2006). *Γεωπολιτική Προσέγγιση για ένα Νέο Ελληνικό Αμυντικό Δόγμα*. Αθήνα: Παπαζήσης.

Μανιάτης Γ., (2020). *Ενεργειακή ασφάλεια, υδρογονάνθρακες και αγωγοί – Ευρωπαϊκές Εθνικές διαστάσεις* στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Μελέτες για την Ευρωπαϊκή και Διεθνή Πολιτική, «*Η Ελλάδα η Ευρώπη και ο Κόσμος*», Επιμέλεια Σωτήρης Ντάλης, εκδ Παπαζήση, Β' Έξάμηνο, Αθήνα.

Σταματοπούλου, Θ. (2018). *Η έννοια της ενεργειακής ασφάλειας στις διεθνείς σχέσεις και τα ζητήματα των προκλήσεων και της εκμετάλλευσης των ενεργειακών φυσικών πόρων σε Αιγαίο και Νοτιοανατολική Μεσόγειο*, Ερευνητική Εργασία Νο.5, ΚΕΔΙΣΑ, Αθήνα.

Σταμπολής, Κ. και Μεζαρτάσογλου, Δ. (2018). *Η Ενεργειακή Ασφάλεια της Ελλάδας και Προτάσεις για την Βελτίωσής της*. Αθήνα: ΙΕΝΕ.

Τζιάρρας, Ζ. (2015). *Η Σημασία των Παγκόσμιων και Περιφερειακών Ενεργειακών Μεταβολών για την Κύπρο: Η (Γεω)πολιτική Διάσταση*. In Ετήσια Επιθεώρηση Ιστορίας, Κοινωνίας Και Πολιτικής: Vol. Τεύχος 1 (pp. 11–28). <https://www.unic.ac.cy/da/wp-content/uploads/sites/11/2018/12/Global-and-Regional-Energy-Shifts.pdf>

Φίλης, Κ. (2012). *Ενέργεια: Εργαλείο Σύγκλισης ή Προϊόν Ανταγωνισμού; Η Περίπτωση της Ανατολικής Μεσογείου*. Σε Φαραντούρης, Ν. Ε. (2012). *Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία και Πολιτική*. Νομική Βιβλιοθήκη.

Χατζηδάκης Κ., (2020) *Η διεθνής ενεργειακή πολιτική μας, στο Σωτήρης Ντάλης «MARE NOSTRUM : Μεταποτίσεις Ισχύος στον Γεωπολιτικό Χάρτη της Μεσογείου»*, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα.

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία και Αρθρογραφία

Ajdin, A. (2021). *Cyprus, Israel and Greece ink EuroAsia Interconnector MoU. Offshore Energy*. 8/3/2021. Available at: <https://www.offshore-energy.biz/cyprus-israel-and-greece-ink-euroasia-interconnector-mou/>

Aka, A. G. G., Bozoglu, A. E., Hashimov, I., & Pulhan, A. (2021). *The 'new great game' in the Eastern Mediterranean*. *Israel Affairs*, 28(1), 16–27. <https://doi.org/10.1080/13537121.2022.2017133>

Andrikopoulos, M., & al., e. (2012). *Transformation of EU and Eastern Mediterranean Energy Networks*. Deventer: Claeys & Casteels Law Publishers.

Atun, A. (2021). *Kıbrıs Antlaşmaları, Planları ve Önemli BM, AB Kararları, (1571-2020)*, İstanbul: Hiperayın.

Aydoğan, M. (2023). *Türkiye reiterates vow to protect rights in Aegean, Eastern Mediterranean, Cyprus*, <https://www.aa.com.tr/en/europe/turkiye-reiterates-vow-to-protect-rights-in-aegean-eastern-mediterranean-cyprus/2782997>.

Azar, E. (1986). *Protracted International Conflicts: Ten Propositions*. Στο E. Azar, & J. Burton, *International Conflict Resolution Theory and Practice* (σσ. 28-39). Colorado: Boulder.

Babahanoğlu, V. (2018). *Türkiye'nin Enerji Politikalarının İncelenmesi: Kamu Politikası Analizi*, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Vol: 6, Issue: 83, pp. 525-538.

Bakhshandeh, E. and Yeganeh, Y. (2023). *Geopolitical transformation in eastern mediterranean; restructuring role of greece and the impact of abraham accord*. *International Studies*, Vol: 60, Issue: 2, pp. 231-249.

Bardakçı, M. (2022). *Turkey and the Major Powers in the Eastern Mediterranean Crisis from the 2010s to the 2020s*, *Comp. Southeast European Studies*, Vol: 70, Issue: 3, pp. 516–539.

Bellou, F. (2017). *The impact of the financial crisis on Greece's defence diplomacy*. Στο J. Marangos, *The Internal Impact and External Influence of the Greek Financial Crisis* (pp. 101-123). Palgrave Macmillan.

Bielecki J. *Energy Security: Is the wolf at the door?*, *The Quarterly Review of Economics and Finance*, (Vol.42, Iss.2, p.235-250), Summer. 2002. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1062976902001370>.

Brief Cyprus (2019). *Upgrading of Evangelos Florakis naval base linked with France*. Available at: <https://www.brief.com.cy/english/upgrading-evangelos-florakis-base-linked-france>. (Accessed: 01.12.2023).

Brinkerink, M., Gallachóir, B., et Deane, P. (2019). *A comprehensive review on the benefits and challenges of global power grids and intercontinental interconnectors*. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 107, 274–287.

Dumont, G. (2001). *Mediterranean geopolitics, yesterday and tomorrow*. *Geostrategics*, 22-28.

El-Molla, T. 'Natural Gas accounts for 15% of Egypt GDP', *Egypt Oil & Gas Newspaper* (2018, November 28). Available at: <https://egyptoil-gas.com/news/el-molla-natural-gas-accounts-for-15-of-egypt-gdp>.

Erdoğan, A. (2021). "The Legal and Political Aspects of the Eastern Mediterranean: What is at Stake?", *Insight Turkey*, Vol: 23, Issue: 1, pp. 77-98.

Giannakopoulos, A. *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean: A Seismic Shift towards Peace or Conflict?* The Aviv University, Tel Aviv & The S. Daniel Abraham Center for International and Regional Studies, Research Paper No 8, February 2016, pp.13 - 14.

Gözkaman, A. (2022). "A Constant Duel Between Paris and Ankara" or the "Impossible Strategic Partnership". In A. Denizeau and O. Örmeci (Eds.), *Turkish-French Relations: History, Present, and the Future*, 1st Edition, Cham, Switzerland: Springer Nature.

Güçyetmez, F. (2021). "Yeni Hegemonya Alanı: Arktika", *Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Vol: 7, Issue: 1, pp. 153-177.

Güçyetmez, F., & Kısacık, S. (2024). *Energy-Centric Conflict/Cooperation Between Regional and Non-Regional States in the Eastern Mediterranean*. ResearchGate. Available at: https://www.researchgate.net/publication/377584558_EnergyCentric_ConflictCooperation_Between_Regional_and_NonRegional_States_in_the_Eastern_Mediterranean_Dogu_Akdeniz'de_Bolge_ve_Bolge_isi_Devletler_Arasinda_Enerji_Merkezli_CatismaIsbirligi.

Habibic, A. (2022). *EU: EuroAsia power link gets highest grant in €1B energy infrastructure investment*. *Offshore Energy*. 1/2/2022. Available at: <https://www.offshore-energy.biz/euroasia-power-link-gets-highest-grant-in-e1b-investment/>.

Hendawi, H. (2021). *Egypt, Greece and Cyprus sign deal to link power grids*. *The National*. 19/10/2021. Available at: <https://www.thenationalnews.com/mena/2021/10/19/egypt-greece-and-cyprus-sign-deal-to-link-power-grids/>.

Hertz, J. (1950). *Idealist Internationalism and the Security Dilemma*. *World Politics*, 157-180.

Karbuş, S. (2021). "Key Challenges Facing the Eastern Mediterranean Gas", *Insight Turkey*, Vol: 23, Issue: 1, pp. 115-138.

Kesseba, K. and Lagos Konstantinos. *Five countries in the eastern Mediterranean are shaking up Europe's energy map*. Sheffield Hallam University 55 Research Archive (SHURA), July 18, 2019. Available at: <https://theconversation.com/five-countries-in-the-eastern-mediterranean-are-shaking-up-europes-energy-map-119619>.

Kısacık, S. (2022). “*Existing and Prospective Central Paradigms of Eastern Mediterranean Energy Geopolitics in the 21st Century: Do / Will All the Related Parties Seek for Collaborations or Confrontations?*”, H. Çomak, B. Ş. Şeker and M. Ö. Ultan (Ed.), *Global Maritime Geopolitics*, pp. 231-267, London: Transnational Press London.

Kısacık, S. and Helvacıköylü, G. (2022). “*A Comparison of Turkish and French Approaches on Energy-Related Developments in the Eastern Mediterranean: Reconciliation of Interests or Continuation of Clash of Interests?*”, A. Denizeau and O. Örmeci (Eds.), *Turkish-French Relations: History, Present, and the Future*, 1. Edition, Cham, Switzerland: Springer Nature.

Krasna, Joshua. *Politics, War and Eastern Mediterranean Gas*. The Moshe Dayan Center (MDC), 24 March 2022. Available at: <https://dayan.org/content/politics-war-and-eastern-mediterranean-gas>.

Leal, R., A. Rios, J.A. Grasso, C. *The European Union and its energy security challenges: engagement through and with networks*. Taylor and Francis Online, July 2015. Available at: https://www.researchgate.net/publication/280539019_The_European_Union_and_its_energy_security_challenges_engagement_through_and_with_networks, pp. 10-11.

Maris, G., Flouros, F. και Galariotis, I. *The Changing Security Landscape in South-Eastern Mediterranean: Assessing Turkey's Strategies as a Rising Power*. Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 8 Feb 2022, Routledge. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/19448953.2022.2037962?journalCode=cjsb> 20.

Maris, G. και Flouros, F. *The Green Deal, National Energy and Climate Plans in Europe: Member States' Compliance and Strategies*. Administrative Sciences, 2021. Available at: <https://doi.org/10.3390/admsci11030075>, pp. 5-6.

Mathioulakis, M. *Aspects of the Energy Union: Application and Effects of European Energy Policies in SE Europe and Eastern Mediterranean*. Palgrave Macmillan, Springer Nature Switzerland, 2021.

Mazis, I. (2018). *Turkey, Israel, Greece: Reshuffling in the Eastern Mediterranean*. Civitas Gentium, 6(1), 13-80.

McIntosh, A., & Pantius, J. (2017). *Science and the Global Environment*. Elsevier.

Nedos, V. (2021). *Energy at forefront of trilateral summit*. Kathimerini.Gr. 8/12/2021. Available at: <https://www.ekathimerini.com/news/1173324/energy-at-forefront-of-trilateral-summit/>.

Örmeci, O. and Yılmaz, E. A. (2022). “*Turkish-French Relations in the Post-Cold War Era*”, A. Denizeau and O. Örmeci (Ed.), *Turkish-French Relations: History, Present, and the Future*, 1. Edition, Cham, Switzerland: Springer Nature.

Özçelik, S. (2022). “Soğuk Savaş Sonrasında Günümüze Rusya Federasyonu’nun Kıbrıs Politikası”, S. Yılmaz, Ş. Ateş, V. B. Yılmaz, M. Küçükyılmaz and M. Kıratlı (Eds.), *Geçmişten Günümüze Ruslar ve Rusya*, 1. Edition, Ankara: Nobel Akademik Publish.

Pedi, R., & Kouskouvelis, I. (2019). *Cyprus in the Eastern Mediterranean: A Small State Seeking for Status*. Springer International Publishing AG, 151-167.

Procyk, A. (2023). “Shell confirms gas-bearing reservoir in Egypt’s Mediterranean Sea”. Oil & Gas Journal. Available at: <https://www.ogj.com/drilling-production/drilling-operations/article/14301861/shell-confirms-gas-bearing-reservoir-in-egypts-mediterranean-sea>.

Prontera, A. *The New Politics of Energy Security in the European Union and Beyond, States, Markets, Institutions*. Routledge, Taylor and Francis Group, New York, 2017.

Rayman, J. F. (2021). *Energy diplomacy opens new chapter of independence for Greece*. Jewish News Syndicate. 23/3/2021. Available at: <https://www.jns.org/opinion/energy-diplomacy-opens-new-chapter-of-independence-for-greece/>.

Richert, J. *Turkey’s Energy Leadership Ambitions and Their Implications for Energy Governance in the Eastern Mediterranean*. Στο Angelos Giannakopoulos, *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean* (2016), pp. 47-49.

Rose, M. and Pineau, E. (2020). “France’s Macron says he set red lines with Turkey in eastern Mediterranean”. Reuters. Available at: <https://www.reuters.com/article/us-france-macron-turkey-idUSKBN25O2OO/>.

Rubin, A. and Eiran, E. (2019). “Regional Maritime Security in the Eastern Mediterranean: Expectations and Reality”. *International Affairs*, Volume: 95, Issue: 5, pp. 979-997.

Sall, P. (2022). “DNV further confirms feasibility and maturity of the EastMed pipeline”. DNV. Available at: <https://www.dnv.com/news/dnv-further-confirms-feasibility-and-maturity-of-the-eastmed-pipeline-226712/>.

Simoniya, N., & Torkunov, A. (n.d.). *The European Union’s energy security and Russia*. East View On Demand. Retrieved October 28, 2024, from <https://on-demand.eastview.com/browse/doc/46304670/the-european-union-s-energy-security-and-russia>.

Skopljak, N. (2022a). *TSO chiefs meet to discuss EuroAfrica Interconnector*. Offshore Energy. 15/4/2021. Available at: <https://www.offshore-energy.biz/tso-chiefs-meet-to-discuss-euroafrica-interconnector/>.

Skopljak, N. (2022b). *Von der Leyen: EuroAsia Interconnector to help free EU from energy dependence*. Offshore Energy. 21/6/2022. Available at: <https://www.offshore-energy.biz/von-der-leyen-euroasia-interconnector-to-help-free-eu-from-energy-dependence/>.

Stavris, G. (2012). *The New Energy Triangle of Cyprus-Greece-Israel: Casting A Net for Turkey?*. Turkish Policy Quarterly.

Stergiou, Andreas. (2019). "Geopolitics and Energy Security in the Eastern Mediterranean: The Formation of new 'Energy Alliances'", in Tziarras, Z. (ed.), *The New Geopolitics of the Eastern Mediterranean: Trilateral Partnerships and Regional Security*. Re-imagining the Eastern Mediterranean Series: PCC Report, 3. Nicosia: PRIO Cyprus Centre, 11-30.

Stone, D. (2002). *Policy Paradox: The Art of Political Decision Making*. New York: Norton Company.

Szymczak, P. D. (2021). *Egypt, Greece Subsea Cable To Deliver North African Renewable Energy to Europe*. JPT. 25/10/2021. Available at: <https://jpt.spe.org/egypt-greece-subsea-cable-to-deliver-north-african-renewable-energy-to-europe>.

Taehwan, K., & Sang, Y. *Competition or cooperation? The geopolitics of gas discovery in the Eastern Mediterranean Sea*. Energy Research & Social Science, Volume 74, April 2021. Available at: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214629621000761#!>.

Taliotis, C., Howells, M., Basilian, M., Rogner, H., & Welsch, M. (2014). *Energy Security prospects in Cyprus and Israel: A focus on Natural Gas*. International Journal of Sustainable Energy Planning and Management, 3, 5-20.

Tanchum, M. (2021). *Greece's Rise as a Trans-Mediterranean Power: Greece's Eastern Mediterranean strategic shift to Europe-to-Africa and Europe-to-Middle East connectivity*. ELIAMEP. 25/2/2021. Available at: <https://www.eliamap.gr/en/publication/η-ελλάδα-ως-ανερχόμενη-διαμεσογειακή/>.

Tanchum, M. (2022). *Egypt's Synergy Between Natural Gas and Green Energy Transition: Cairo's Advances in LNG and Green Hydrogen are Shaping the COP 27 Agenda*. Middle East Institute. 5/5/2022. Available at: <https://www.mei.edu/publications/egypts-synergy-between-natural-gas-and-green-energy-transition-cairos-advances-lng-and>.

Tanchum, M. *Eastern Mediterranean Energy and Regional Cooperation: Outlook*. University of Navarra, Austrian Institute for European and Security Policy (AIES), IEMed, 2022 Vienna. Available at: <https://www.iemed.org/publication/eastern-mediterranean-energy-and-regional-cooperation-2021-outlook/>.

Tilliros, P. *The Role of EASTMED Gas in the European Energy Security and The Best Cyprus Gas Monetization Option*. Onisilos, April 2018.

Todorović, I. (2022). *EU backs Greece-Cyprus power link project with EUR 657 million*. Balkan Green Energy News. 28/1/2022. Available at: <https://balkangreenenergynews.com/eu-backs-greece-cyprus-power-link-project-with-eur-657-million/>.

Tsakiris, T. *The Importance of EASTMEDiterranean Gas for EU Energy Security: The Role of Cyprus, Israel, and Egypt*. The Cyprus Review (Vol 30:1), February 2019. Available at: <https://cyprusreview.org/index.php/cr/issue/view/48>.

Tsakiris, T. *The Gifts of Aphrodite: The Need for Competitive Pragmatism in Cypriot Gas Strategy*. Στο Angelos Giannakopoulos, *Energy Cooperation and Security in the Eastern Mediterranean* (2016), pp. 29.

Tsoukala, O. (2021). *Diplomatic Tensions in the Eastern Mediterranean: Developments in 2021 and Prospects*. HAPSc Policy Briefs Series, 2(2), 157–171. DOI: <https://doi.org/10.12681/hapscpbs.29503>.

Tziarras, Z. (2021). “*International Competition and Cooperation in the New Eastern Mediterranean*”. Oxford Research Encyclopedia of International Studies, Volume: 6.

Vavasseur, X. (2020). “*Defense Cooperation Agreement Between Cyprus and France Comes into Force*”. Naval News. Available at: <https://www.navalnews.com/naval-news/2020/08/defense-cooperation-agreement-between-cyprus-and-france-comes-into-force/>.

Watkins, E. (2012). *Noble Energy finds 5-8 tcf offshore Cyprus*. Oil and Gas Journal.

Westphal, K., Pastukhova, M., et Pepe, J. M. (2022). *Geopolitics of Electricity: Grids, Space and (political) Power*. Research Paper 6. German Institute for International and Security Affairs (Stiftung Wissenschaft und Politik).

Διαδικτυακές Πηγές

EuroAsia Interconnector (2012). Cyprus: Energy Bridge between Europe and Asia. 23/1/2012. Available at: https://euroasia-interconnector.com/news-cyprus_energy_bridge_between_europe_and_asia/period2012-11/. Last accessed: 15 September 2024.

European Commission, Directorate-General for Energy (2019). Electricity interconnections with neighbouring countries: second report of the Commission expert group on interconnection targets, Publications Office. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/785f224b-93cd-11e9-9369-01aa75ed71a1>. Last accessed: 25 September 2024.

European Council (2023). “Unauthorised drilling activities in the Eastern Mediterranean: Council prolongs restrictive measures”, https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2023/11/09/unauthorised-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean-council-prolongs-restrictive-measures/?utm_source=dsms-auto&utm_medium=email&utm_campaign=Unauthorised+drilling+activities+in+the+Eastern+Mediterranean%3a+Council+prolongs+restrictive+measures. Last accessed: 2 October 2024.

Greece in Israel (2018). Israel-Cyprus-Greece 5th Trilateral Summit Declaration (Beersheba December 20th, 2018)- Embassy News [Press release]. 20/12/2018. Available at: <https://www.mfa.gr/missionsabroad/en/israel/en/news/israel-cyprus-greece-5th-trilateral-summit-declaration-beersheba-december-20th-2018.html>. Last accessed: 30 September 2024.

The Washington Institute for Near East Policy, Israel Debates the Lebanon Maritime Deal. Available at: <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/israel-debates-lebanon-maritime-deal>. Last accessed: 1 October 2024.

WEC (2021). WEC Trilemma: Cyprus. World Energy Council. Available at: <https://trilemma.worldenergy.org/#!/country-profile?country=Cyprus&year=2021>. Last accessed: 20 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) 2017/1938, Σχετικά με τα μέτρα κατοχύρωσης της ασφάλειας εφοδιασμού με φυσικό αέριο και με την κατάργηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 994/2010. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32017R1938>. Last accessed: 28 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος MEES, Ισραήλ. Available at: <https://www.mees.com/country/israel>. Last accessed: 18 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Electricity interconnections with neighbouring countries. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/785f224b-93cd-11e9-9369-01aa75ed71a1/ψ>. Last accessed: 25 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος BP, Full report – BP Statistical Review of World Energy 2018. Available at: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2018-full-report.pdf>. Last accessed: 15 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Ερωτήσεις και απαντήσεις σχετικά με το REPowerEU: κοινή ευρωπαϊκή δράση για πιο οικονομικά προσιτή, εξασφαλισμένη και βιώσιμη ενέργεια. Available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/el/QANDA_22_1512. Last accessed: 12 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος MEES, Συρία. Available at: <https://www.mees.com/country/syria>. Last accessed: 20 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος MEES, Παλαιστίνη. Available at: <https://www.mees.com/country/palestine>. Last accessed: 25 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος MEES. Available at: <https://www.mees.com/2022/1/7/corporate/apache-looks-to-egypt-growth-following-contract-modernization/89baa530-6fc7-11ec-9aa3-e75e6def12cc>. Last accessed: 30 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Electricity interconnections with neighbouring countries, 2019. Available at: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/785f224b-93cd-11e9-9369-01aa75ed71a1>, pp. 20, 24, Παράρτημα Β, p. 2. Last accessed: 18 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος MEES. Available at: <https://www.mees.com/2022/11/11/news-in-brief/egypt-green-hydrogen/791c4d80-61c7-11ed-b274-a5b749cd35a1>. Last accessed: 1 October 2024.

Επίσημος Ιστότοπος ENTSOG της ΕΕ. Available at: <https://www.entsog.eu/security-of-supply-simulation>. Last accessed: 28 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ. Available at: https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/agency-cooperation-energy-regulators-acer_el. Last accessed: 26 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος ENTSO-E. Available at: <https://www.entsoe.eu/>. Last accessed: 15 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017DC0718>. Last accessed: 29 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, «Δέσμη fit for 55». Available at: <https://www.consilium.europa.eu/el/policies/green-deal/fit-for-55-the-eu-plan-for-a-green-transition/>. Last accessed: 1 October 2024.

Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ (ΕΕ) αριθ. 994/2010. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX%3A32010R0994>. Last accessed: 16 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Ενεργειακός εφοδιασμός και ενεργειακή ασφάλεια. Available at: https://what-europe-does-for-me.eu/data/pdf/focus/focus11_el.pdf, pp. 7 – 8. Last accessed: 22 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Ανακοίνωση της επιτροπής, σχετικά με μια στρατηγική της ΕΕ για το υδροποιημένο φυσικό αέριο και την αποθήκευση φυσικού αερίου. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=COM%3A2016%3A49%3AFIN>. Last accessed: 20 September 2024.

Επίσημος Ιστότοπος ΕΕ, Στόχοι Διασύνδεσης Ηλεκτρικής Ενέργειας. Available at: https://energy.ec.europa.eu/topics/infrastructure/electricity-interconnection-targets_en. Last accessed: 22 September 2024.

Η διπλωματία των μικρών γεωμετρικών σχημάτων. Available at: https://www.huffingtonpost.gr/entry/e-semfonia-israel-livanoe-yia-ta-koitasmata-aerioe-kai-to-neo-meyalo-protzekt-me-ten-ellada_gr_63593f62e4b051268c5b270c. Last accessed: 1 October 2024.

Καθημερινή, Η. (2019). Αίγυπτος: «Η ενίσχυση της συνεργασίας στόχος της τριμερούς με Ελλάδα και Κύπρο». Η Καθημερινή. Available at:

<https://www.kathimerini.gr/politics/1045963/aigyptos-i-enischysi-tis-synergasias-stochos-tis-trimeroyis-me-ellada-kai-kypro/>. Last accessed: 25 September 2024.